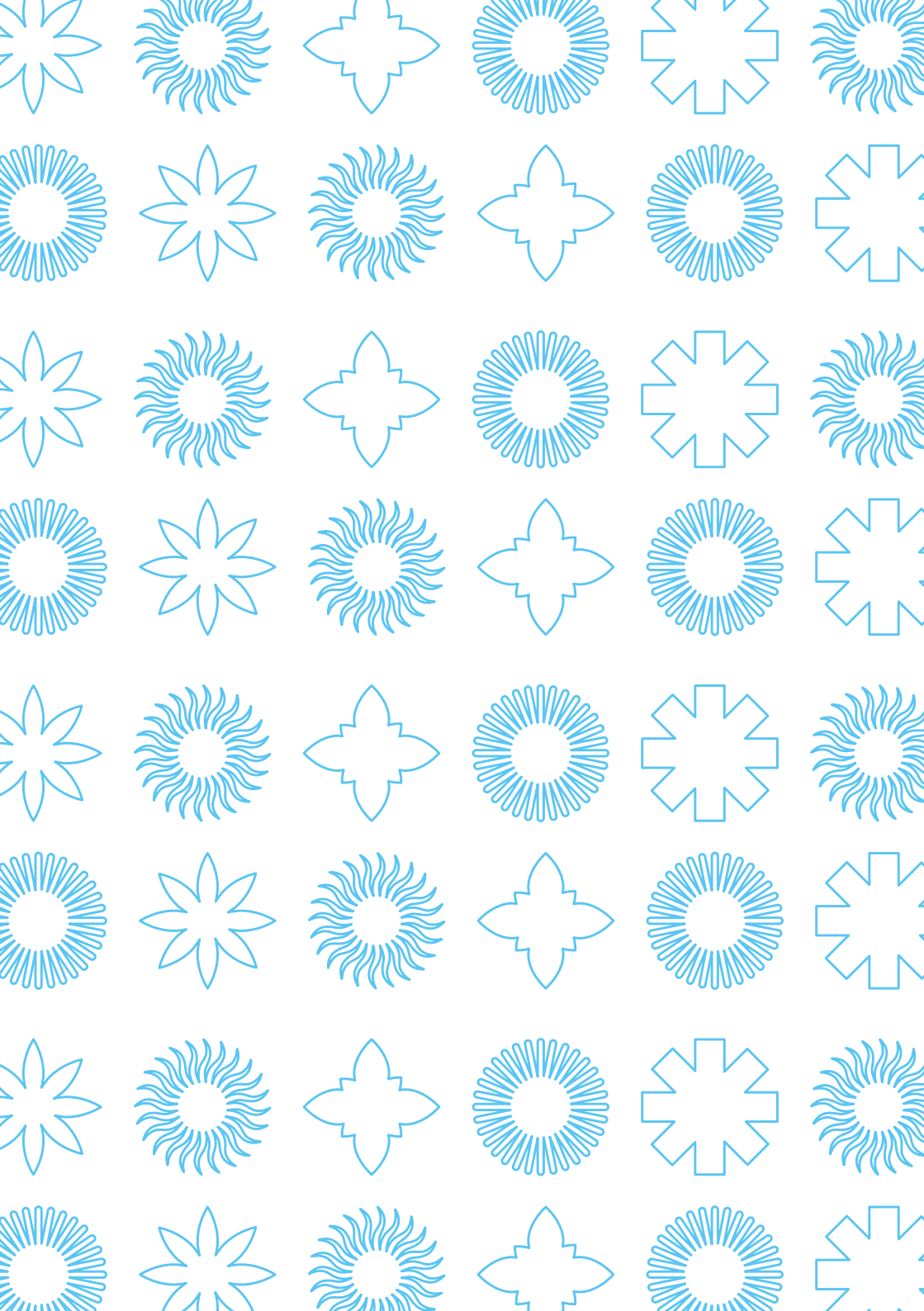

Leksykon opólamek

POD REDAKCJĄ

**Anny Pobóg-Lenartowicz
Aleksandry Starczewskiej-Wojnar
Katarzyny Mazur-Kuleszy**

Opole 2024

Leksykon opólanek

Leksykon opólanek

pod redakcją
Anny Pobóg-Lenartowicz
Aleksandry Starczewskiej-Wojnar
Katarzyny Mazur-Kuleszy

Recenzenci

prof. dr hab. Krystyna Kossakowska-Jarosz

dr hab. Adriana Dawid, prof. UO

Redakcja i korekta językowa

Maria Szwed

Projekt graficzny okładki i skład

Katarzyna Mular

Autorki biogramów – kryptonimy

AP-L – Anna Pobóg-Lenartowicz

AS-W – Aleksandra Starczewska-Wojnar

KM-K – Katarzyna Mazur-Kulesza

ML-S – Małgorzata Lis-Skupińska

Druk i oprawa:

www.totem.com.pl

Opole 2024

Polskie Towarzystwo Historyczne,
Oddział w Opolu

ISBN 978-83-945926-7-7 (wydanie papierowe)

ISBN 978-83-945926-8-4 (pdf)

DOI: 10.5281/zenodo.14060533

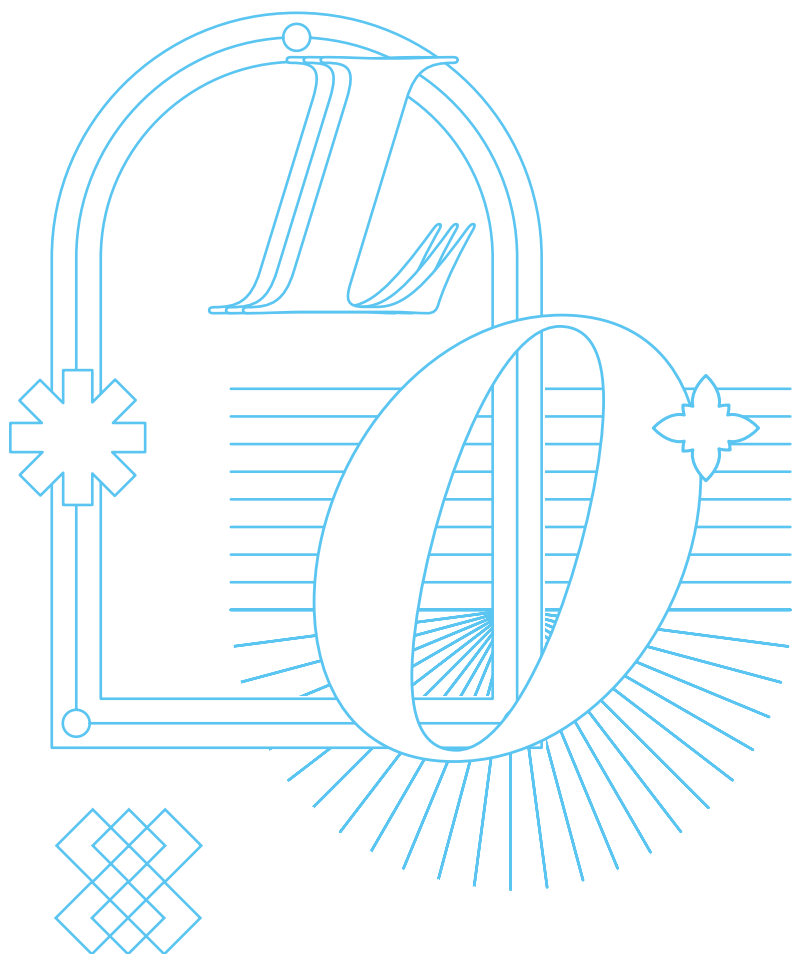
Sfinansowano ze środków
Urzędu Miasta Opola

Spis treści

7	Wstęp	39	Głodny Johanna Karola
15	Biogramy	40	Gola-Kryńska Lidia
17	Anna	40	Gomoła Bronisława
18	Bartlińska-Rutkowska Izabela	42	Gorzołka Małgorzata
19	Bednorz Róża	43	Gozdek Helena
21	Bergman Karoline Margarethe	44	Grabara Agnieszka
22	Berlińska Danuta	45	Grabowski Elisabeth
23	Beska Anna	46	Granatowska Halina
24	Bielewicz Zofia	47	Gromek Władysława
25	Boll Ilka	48	Hajduk Zofia
25	Borcz-Tutka Ewa	49	Henzler Danuta
26	Czakon Barbara	50	Huesing (Hüsing) Katherina Klara
27	Czechowska Ludmiła	51	Hundt Irena
28	Dancewicz Dorota	52	Izabela Jagiellonka-Zapolya
29	Deblessem Maria	53	Jadwiga
30	Dworzak Elżbieta	54	Jursch Hanna Marie Margarete
32	Elżbieta Granowska	55	Kaczmarek Teresa
32	Eufemia (Ofka)	56	Kania Maria
33	Eufrozyna	57	Katarzyna
34	Feldman Krystyna	58	Keck Stanisława
35	Friedländer Julia	59	Kocięcka Danuta
35	Furmanek Maria	60	Kokot Maria
36	Gajek Ewa	61	Koraszevska Franciszka
38	Gąszczyńska Halina	62	Kościów Janina

64	Kośna Aniela	95	Skuszanka (Skucha-Krasowska) Krystyna
66	Krauzowa Matylda	96	Smandzik Łucja
67	Krawacka Maria (Maryla)	97	Smolka Anna
68	Labocha Tamara	99	Sokołowska Danuta
69	Lasończyk Helena	100	Sosnowska Janina
69	Lehr Helena	101	Stadnik-Dubiel Czesława
71	Leszczyńska Jadwiga	102	Stępień Teresa
73	Liguda-Kozak Bronisława	103	Szafran-Szadkowska Lucyna
74	Liguda-Pawleta Marta	104	Szutta Joanna
75	Lubowiecka-Leks Ewa	105	Śmiełowska Maria (Maryla)
76	Łangowska Wanda	106	Tokar Danuta
77	Magdalena	107	Tokarzowa Danuta
78	Malczewska Lutosława	108	Tomalska Alicja
79	Malig Charlotte	109	Tumińska Janina
80	Mazurek Stefania	109	Tyszkiewicz Maria
81	Minicka Genowefa	110	Wawrzynek Franciszka
82	Molin-Panitz Ruta	111	Wicher-Jesionowska Krystyna
82	Myszkowska Teresa	113	Wiejak Krystyna
84	Orzechowska-Pizio Elżbieta	114	Wierzgoń Janina
85	Piwek-Józwińska Elżbieta	115	Wiola
86	Piwońska Maria	116	Wojnar Genowefa
87	Poliwoda Helena	117	Wolna-Van Das (Wondaś) Henryka
88	Pospieszalska Aleksandra	118	Wyczółkowska Irena
89	Pryszczewska-Kozohub Adela	119	Wyglenda Ewa
90	Przebindowska Maria	120	Zacharska-Marcolla Aloiza
92	Schetyna Danuta	121	Zołud Zofia
93	Schmulewitz-Wallfisch Lucie	123	Spis ilustracji
93	Sil Anna	127	Bibliografia

Wstęp

Według danych Urzędu Statystycznego z grudnia 2023 r. Opole liczy 126 300 mieszkańców, w tym 53,3% to kobiety. Opole ma także najwyższy wskaźnik feminizacji w całym województwie. Na 100 mężczyzn przypada tu bowiem 114 kobiet (dla województwa opolskiego wskaźnik ten wynosi 107/100). W Opolu znajduje się 818 ulic, spośród nich w przypadku tylko 26 patronkami są kobiety. W większości są to poetki i pisarki, święte, piosenkarki i jedna uczona (Maria Skłodowska-Curie) – najczęściej niezwiązane w ogóle z Opolem. Opolanki są bowiem patronkami tylko czterech ulic. Są to: Stefania Mazurek, Helena Lehr, Helena Gozdek, Danuta Berlińska. Ta ostatnia została patronką jednej z niewielkich uliczek w 2023 r. Brak jest również upamiętnienia kobiet w przestrzeni publicznej miasta. Żadna z zasłużonych opolerek nie doczekała się w mieście pomnika (trudno tu bowiem zaliczyć pomnik „Baby na byku”, czyli opolskiej Nike). Mimo coraz większego zainteresowania historią Opola, wynikającego chociażby z obchodów jubileuszu 800-lecia miasta, wiedza na temat działalności kobiet w naszym mieście jest wciąż niewystarczająca. Można by tu przypomnieć niedawną sytuację związaną z tworzeniem „alei sław opolskiego sportu” w Stegu-Arenie. Znalazło się tam miejsce tylko dla jednej opolskiej sportswomenki – judoczki Anny Chodakowskiej. Tego typu przykładów niedoceny kobiet jest dużo więcej. Stąd pomysł na stworzenie *Leksykonu opolerek*, książki, w której prezentując biografie opolskich kobiet będziemy chciały pokazać historię miasta od czasów najdawniejszych po współczesne. Inspiracją do złożenia wniosku do Urzędu Miasta Opola były również posiedzenia Rady Kobiet I kadencji, a zwłaszcza wiadomość o zakończeniu kadencji tej Rady. Pomyślałam sobie wówczas, że jest to być może jedyna szansa, by upomnieć się o upamiętnienie kobiet, które – tak jak moje Koleżanki z Rady Kobiet – działały na rzecz naszego miasta i starały się uczynić z Opola miejsce dobrego i godnego życia.

Gdy wspólnie z dr Aleksandrą Starczewską-Wojnar i Katarzyną Mazur-Kuleszą zaczęłyśmy tworzyć listę opolank, które powinny znaleźć się w naszym *Leksykonie*, okazało się, że w krótkim czasie umieściliśmy na niej prawie 300 pań, które uznałyśmy za warte wspomnienia. W miarę upływu czasu, lista ta coraz bardziej pęczniała. Ponieważ w projekcie złożonym do Urzędu Miasta Opola planowano napisanie 100 biogramów kobiet, musiałyśmy więc dokonać selekcji zgromadzonego przez nas materiału. W związku z tym podjęłyśmy decyzję, że w tomie, który właśnie oddajemy do rąk Czytelników znajdzie się miejsce tylko dla nieżyjących już opolank. Ich liczbę szacowałyśmy na około 160. Spośród nich wybrałyśmy tę „złotą setkę”, mając nadzieję, że w kolejnym tomie (tomach) uda nam się zamieścić, obok obecnie żyjących i działających opolank, także te pozostałe zasłużone zmarłe.

Jakie były pozostałe kryteria? Przede wszystkim fakt urodzenia w Opolu (przy czym za Opole uznałyśmy granice miasta sprzed 2017 r.). Oczywiście, w swym wykazie uwzględniliśmy te panie, które pochodziły z Opola, ale swą (znaczącą) działalność realizowały poza naszym miastem, a nawet poza Polską. Dotyczy to zwłaszcza kobiet urodzonych przed II wojną światową, które po 1945 r. mieszkaly na terytorium Niemiec. Drugą grupę osób stanowią te kobiety, które wprawdzie urodziły się gdzie indziej, ale jakąś część swego życia spędziły w Opolu, tu działały, tworzyły, występowały. Wśród nich będą panie urodzone w różnych częściach Śląska, które działały chociażby w Związku Polaków w Niemczech, ale również i ogromna rzesza kobiet, które znalazły się w Opolu w wyniku skomplikowanej sytuacji politycznej po II wojnie światowej.

Uwzględniliśmy także panie, które wprawdzie przebywały w Opolu tylko kilka lat, ale swą działalnością odcisnęły piętno na życiu kulturalnym czy sportowym naszego miasta. Będą to zwłaszcza aktorki, reżyserki czy sports-

menki, które z racji wykonywanego zawodu często zmieniały miejsce zamieszkania. Mimo że były one „tymczasowymi” opolankami uznałyśmy, iż warto także o nich napisać. Staraliśmy się pokazać życiorysy kobiet żyjących w Opolu od czasów średniowiecznych po współczesne. Będą więc w naszym wykazie księżniczki i księżne opolskie aż do wieku XVI, będą (nieliczne wprawdzie, ale to wynik zachowanych źródeł) kobiety działające w Opolu w XIX w. i – najliczniejsza grupa – pań funkcjonujących w wieku XX i na początku XXI.

Największy problem miałyśmy ze znalezieniem informacji o kobietach działających w Opolu w XVII i XVIII w. – dla tego okresu nie udało nam się napisać żadnego biogramu. Co nie oznacza, że nie jest to w przyszłości możliwe. Największą naszą satysfakcją jest to, że mogłyśmy pokazać życiorysy kobiet różnych wyznań, wielu zawodów i profesji. Najwięcej wśród nich jest nauczycielek, bibliotekarek i animatorek kultury, co nie dziwi, bowiem od dawna są to zawody mocno sfeminizowane. Ale mamy również biogramy działaczek społecznych (głównie rodłaczek), lekarek, malarek, aktorek, wykładowczyń akademickich czy sportsmenek. Jest też jedna (za to słynna) piromanka. Nie udało nam się, niestety, odtworzyć działalności słynącej z urody pani Basi, pocieszycielki wielu męskich serc w latach 50. XX w. Napisanie biogramów nie było sprawą łatwą. Niestety, materiały źródłowe, nawet dotyczące kobiet działających w drugiej połowie XX w. są niemal szczątkowe. W niektórych przypadkach nie byliśmy w stanie podać nawet daty śmierci naszej bohaterki, mimo iż zmarła kilka lat temu. Oprócz kwerendy archiwalnej i bibliotecznej staraliśmy się dotrzeć do rodzin osób, które opisywałyśmy. Efekt tych rozmów był różny, często wnukowie nie byli w stanie (nie chcieli) powiedzieć czegoś konkretnego na temat swej nieżyjącej babci. Zwracaliśmy się także do instytucji, z którymi związane były nasze bohaterki – najczęściej jednak bez pozytywnego odzewu. Uświadomiło to nam, jak istotne jest dokumentowanie życia na bieżąco, po to,

by dało się potem odtworzyć poszczególne jego etapy. Bardzo pomocne okazały się słowniki biograficzne opolskich nauczycieli, Archiwum Rodła, książki Teresy Zielińskiej o znanych acz zapomnianych opolanach czy w końcu *Leksykon Kresowian*. Na nich też wzorowaliśmy się tworząc nasz *Leksykon*.

W biogramie staraliśmy się podać następujące informacje: nazwiska i imiona opisywanej kobiety, daty i miejsce urodzenia oraz śmierci, imiona rodziców, pochodzenie społeczne, wykształcenie, miejsca pracy, szczególne zasługi na rzecz Opola, posiadane odznaczenia, nagrody i wyróżnienia. W przypadku ludzi kultury i nauki podawaliśmy również najważniejsze tytuły ich prac lub wystaw. Nie zawsze udało nam się zebrać wszystkie interesujące nas dane. Liczymy, że będziemy je mogły uzupełnić w przyszłości, mamy bowiem nadzieję, że zgłoszą się do nas osoby posiadające jeszcze jakieś dodatkowe, nieznane informacje dotyczące naszych bohaterek.

W tym miejscu chcemy serdecznie podziękować wszystkim tym, którzy służyli nam swoją wiedzą i pomocą, w tym zwłaszcza: Jerzemu Stemplewskiemu, Elżbiecie i Harry'emu Dudom, Stanisławie Giecwicz-Pilarskiej, Jakubowi Przebindowskiemu, Sebastianowi Ruszale, Beacie Granatowskiej, Bogdanowi Kocińskiemu, prof. Janinie Hajduk-Nijakowskiej, prof. Joannie Rostropowicz, prof. Joannie Szczepankiewicz-Battek, Małgorzacie Futkowskiej, Zofii Koziń-Ołó, Ewie Kociękiej, Jerzemu Poliwodzie, Krystynie Keck-Leszczyńskiej, Ewie Statkiewicz, Stefanii Pawlecie, Wojciechowi Witoniowi, Bolesławowi Hundtowi, Andrzejowi Szejweisowi i Monice Krawczyk.

Szczególne słowa wdzięczności kieruję do Współauterek biogramów – przede wszystkim do Aleksandry Starczewskiej-Wojnar i Katarzyny Mazur-Kuleszy za gotowość podjęcia się tego zadania, za wszelkie rady i wskazówki, a także do Małgorzaty Lis-Skupińskiej, która wsparła nas w opracowaniu biogramów opolskich lekarek. Swoją pomocą służyły nam też Maria Szwed i Joanna Siek, którym także w tym miejscu dziękuję.

Osobne podziękowania kieruję w stronę Recenzentek niniejszego tomu: prof. Krystyny Kossakowskiej-Jarosz i dr hab. prof. UO Adrianę Dawid za wszelkie uwagi, wskazówki i okazaną pomoc.

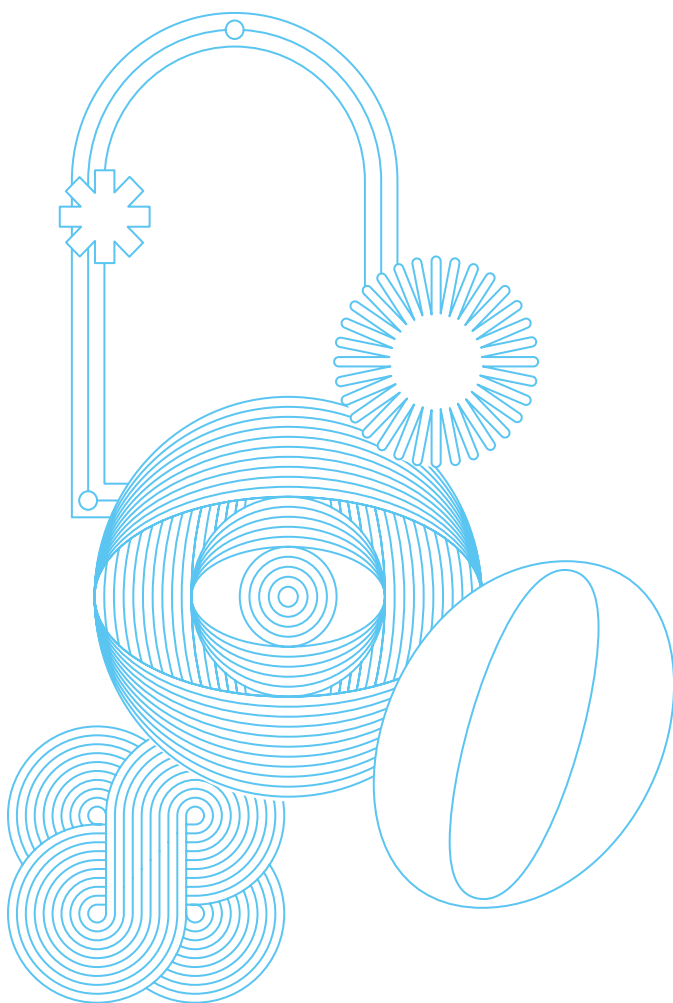
Do rąk Państwa oddajemy książkę niezwykłą – biogramy 100 opolank, 100 kobiet, które w różnych czasach tworzyły historię naszego miasta, wzbogacały je swoimi talentami, umiejętnościami, poświęceniem i wiedzą. Kobiet, o których dziś mało kto pamięta. Sama przystępowałam do pisania tych życiorysów z wielkim wzruszeniem, bo mam świadomość, że bez nich nie byłoby Opola, z którego byłibyśmy dumni. Osobiście cieszę się z tego, że mogłam ich losy opisać. Mam nadzieję, że to uczucie zostanie odwzajemnione przez Czytelników naszego *Leksykonu*, a zwłaszcza że zainspiruje Władze Miasta do upamiętnienia przynajmniej części z nich w przestrzeni publicznej Opola. Bo one na to po prostu zasłużyły.

Bądźmy dumne z Opola i z żyjących w nim kobiet!

Anna Pobóg-Lenartowicz

Biogramy

Anna (ok. 1345–1378) – księżna opolska. Data urodzin księżnej nie jest znana. Prawdopodobnie pochodziła z linii książąt oświęcimskich, bowiem właśnie wśród tamtejszych książęniczek imię Anna było najbardziej popularne. Nie wiemy, kim byli jej rodzice. Pomiędzy rokiem 1355 a 1360 poślubiła księcia opolskiego Bolesława III syna Elżbiety, księżniczki świdnickiej (wnuczki Władysława Łokietka) oraz Bolesława II opolskiego. Jako żona Bolka III potwierdzona jest w dokumencie papieskim z 5 czerwca 1365 r. Para doczekała się pięciorga dzieci: Jana Kropidły, późniejszego biskupa poznańskiego, włocławskiego, kamienieckiego, chełmińskiego i nominata na arcybiskupa gnieźnieńskiego; Bole-

śława IV, księcia opolskiego; Bernarda, księcia niemodlińskiego; Henryka (który zmarł młodo) oraz córki Anny (Anki), wieloletniej ksieni klasztoru Cystersów w Trzebnicy. O działalności księżnej w Opolu niewiele możemy powiedzieć. Jest to natomiast jedyna księżna opolska, która funkcjonuje w przestrzeni publicznej Opolu. Jej tumba zachowała się w kościele oo. Franciszkanów w Opolu. Anna zmarła 9 kwietnia 1378 r. Jej mąż, Bolesław III, ufundował Annie okazały nagrobek, wykonany prawdopodobnie przez rzeźbiarzy ze znanego i cenionego w Europie warsztatu rzeźbiarskiego Parlerów w Pradze. Zwraca uwagę pogodny wyraz twarzy księżnej oraz jej bardzo modny strój. Anna ma na sobie dwie szaty – długą, fałdowaną suknię i narzucony na nią długi płaszcz. Suknia z pewnością miała wąskie rękawy, owalny dekolty, a z przodu zapięta była na guziki, co było ówczesnym szczytem mody. Z kolei półkolisty płaszcz spinają dwie ozdobne klamry – na piersiach i wokół bioder. Płaszcz posiada także wzorzyste obramowanie – od szyi wzdłuż całego tułowia. Na głowie księżnej znajduje się charakterystyczny dla tego czasu

czepiec typu kruseler. Był to biały czepek, złożony z drobno plisowanych falbanek, ułożony w kształcie półkola, okrywający szyję i ramiona. Z tyłu głowy na czepek naszyty jest wzorzysty pasek. Spod sukni wystają ostre czuby gotyckich trzewików z wytłaczanymi wzorami. Nagrobek wykonany został już po śmierci księżnej, niewykluczone jednak, że suknia i płaszcz, które Anna ma na sobie, zostały wyjęte z książęcej skrzyni na ubiory. Dzięki temu cały nagrobek ma znamiona autentyczności.

AP-L

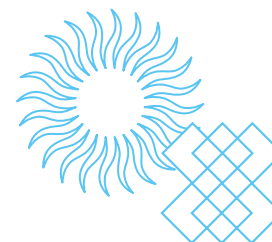
Bartlińska-Rutkowska Izabela

(1924–2013) – nauczycielka, dyrektorka Liceum Ogólnokształcącego nr III w Opolu. Urodziła się 9 października 1924 r. w Czerniowcach na Bukowinie (wówczas Rumunia). W roku 1944 ukończyła gimnazjum

w Czerniowcach, a rok później zdała eksternistycznie maturę w Katowicach. Następnie rozpoczęła studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego z zakresu botaniki. W roku 1949 zaczęła pracować w Liceum Ogólnokształcącym w Prudniku. Zamieszkała na stałe w Opolu w 1963 r. W latach 1964–1973 pracowała w Liceum Ogólnokształcącym Korespondencyjnym w Opolu, gdzie od 1968 r. pełniła funkcję wicedyrektora. W roku 1973 została dyrektorką Liceum Ogólnokształcącego nr III im. Marii Skłodowskiej-Curie w Opolu. To za jej kadencji w szkole powstała klasa sportowa, o profilu lekkoatletycznym, współpracująca z sekcją lekkoatletyczną Odry Opole, pierwsza tego typu klasa w województwie opolskim. W tym czasie absolwentami tej klasy byli m.in.: Janusz Trzepizur (późniejszy srebrny medalista Mistrzostw Europy w 1982 r. w skoku wzwyż, olimpijczyk z Moskwy), Leszek Smajdor (mistrz Polski juniorów w skoku wzwyż), uczennice i uczniowie tych klas odnosili także sukcesy w biegach średnio- i długodystansowych. Dzięki jej staraniom przy szkole wybudowano boisko z bieżnią lekkoatletyczną. W szkole powstała też harcówka, miejsce spotkań nie tylko harcerzy (organizowano w niej m.in. spotkania z „ciekawymi ludźmi Opola”), założono szkolny radiowęzeł. W roku 1977 Izabela Rutkowska otrzymała Odznakę Za Zasługi dla Miasta Opola. Wychowała

ona także wielu laureatów na szczeblu krajowym olimpiad z zakresu chemii i biologii. Przez 15 lat (1980–1995) była sekretarzem Komitetu Okręgowego Olimpiady Biologicznej. W dowód uznania za tę działalność otrzymała Medal XV-lecia Olimpiady Biologicznej. Była również autorką opracowań metodycznych dotyczących nauczania chemii w szkołach średnich. Na emeryturze jej pasją stały się astronomia i astrofizyka. Działała także aktywnie w Lidze Ochrony Przyrody oraz w opolskim Oddziale Związku Nauczycielstwa Polskiego (była prezeską Ogniska w Opolu oraz prezeską Sekcji Emerytów). Odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego. Była matką znanej opolskiej lekarki Alicji Rutkowskiej-Płachcińskiej. Zmarła 13 sierpnia 2013 r. w Opolu. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Bednorz Róża

(1920–2014) – dziennikarka, muzealniczka, działaczka społeczna. Urodziła się 20 października 1920 r. w Sośnicy (koło Gliwic). Była najmłodszą córką Józefa i Wiktorii Wróblów. Ojciec, maszynista, brał udział w III powstaniu śląskim, był też członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska. Po podziale Śląska w 1922 r. rodzina przeniosła się do polskiej części Śląska – do Katowic. Tam Róża Wróblówna ukończyła kolejno: szkołę powszechną, wydziałową, a w 1939 r. zdała maturę w Liceum Handlowym w Królewskiej Hucie (obecnie Chorzów). W wieku 15 lat została harcerką. Nic więc dziwnego, że po wybuchu II wojny światowej najpierw pomagała polskim uciekinierom z terytorium Rzeszy Niemieckiej, a potem była sanitariuszką w 3. Pułku Strzelców Podhalańskich. Ostatecznie wróciła do Katowic i podjęła pracę w Kasie Oszczędności. Wkrótce przeniosła się do Krakowa, gdzie pracowała w Urzędzie Kontroli Cen jako tłumaczka i stenotypistka.

Jednocześnie była kurierką i łączniczką Delegatury Rządu na Kraj – Sekcji Zachodniej, jako członkini podziemnej organizacji „Ojczyzna” występowała pod pseudonimem „Iza”. Wielokrotnie przewoziła tajne dokumenty, instrukcje, czasopisma i książki z Krakowa do Warszawy i z powrotem. W czasie pracy konspiracyjnej poznała swego przyszłego męża – Zbyszko Bednorza. Ślub, jako Grażyna Janicka i Bolesław Wróblewski (z powodów konspiracyjnych musieli posługiwać się fałszywymi dokumentami), wzięli 26 grudnia 1944 r. w kościele w Gorzkowicach koło Piotrkowa Trybunalskiego. W lutym 1945 r. małżonkowie zamieszkali w Chorzowie. Dnia 1 marca 1949 r. Zbyszko Bednorz został niespodziewanie aresztowany na ulicy w Katowicach. Oskarżono go o działalność przeciw władzy ludowej i szpiegostwo. Był więziony w Warszawie (na Koszykowej i Rakowieckiej) oraz we Wronkach. Ostatecznie został skazany na 15 lat więzienia. Dopiero trzy miesiące od aresztowania Róży udało się ustalić miejsce pobytu męża. Rozpoczęła intensywne starania o jego uwolnienie. Było to możliwe dopiero w październiku 1951 r., dzięki pomocy między innymi Bolesława Piaseckiego, późniejszego przewodniczącego Stowarzyszenia PAX. W roku 1954 Róża i Zbyszko Bednorzowie wraz z dziećmi przenieśli się do Opola, gdzie zamieszkali przy ul. Grunwaldzkiej 7. Po wielu latach przeprowadzili się do deskow-

ca na opolskich Chabrach, gdzie ich sąsiadami byli m.in. znani opolscy opozycjoniści – Irena i Roman Kirsteinowie. Od roku 1958 Róża Bednorz pracowała w Zachodniej Agencji Prasowej jako dziennikarka i korespondentka. Zaangażowała się w budowę Technikum Budowlanego i Szkoły Rzemiosł Budowlanych (dziś Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących im. K. Gzowskiego), zwanego „kanadyjką”, bowiem część środków na jego powstanie pochodziło od Polonii kanadyjskiej. Kilkakrotnie oprowadzała po Opolu grupę kanadyjskich Polonusów. W latach 60. związana była także zawodowo z Wydawnictwem Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu oraz Instytutem Śląskim w Opolu. W roku 1968 rozpoczęła pracę w Muzeum Martyrologii Jeńców Wojennych w Łambinowicach (obecnie Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Opolu-Łambinowicach), gdzie przepracowała przeszło 30 lat. Przez jakiś czas pełniła tam funkcję dyrektora. Podjęła też studia historyczne na Wydziale Historyczno-Pedagogicznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, które ukończyła w 1973 r. (w wieku 53 lat). Róża Bednorz była autorką książek, redaktorką „Łambinowickiego Rocznika Muzealnego”, autorką przeszło 50 artykułów, organizowała wiele wystaw i konferencji naukowych oraz popularnonaukowych. W ramach współpracy z Instytutem Śląskim opracowywała biogramy ludzi zasłużonych dla Śląska.

Róża Bednorz była też społeczniczką, członkinią, a następnie wiceprezeską Opolskiego Oddziału „Wspólnota Polska”, organizowała m.in. przyjazdy dzieci i młodzieży pochodzenia polskiego z Ukrainy, Litwy, Czech i Niemiec, wysyłała także transporty z żywnością i polską literaturą do Polaków mieszkających poza granicami kraju. Za swoją działalność została uhonorowana wieloma medalami i odznaczeniami, m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Rodła, Krzyżem Armii Krajowej, Odznaką Honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej”, Nagrodą im. Karola Miarki, członkostwem honorowym Instytutu Śląskiego w Opolu. Była też muzą i bohaterką wierszy pisanych przez jej męża Zbyszka. Para doczekała się dwójki dzieci: syna Włodzimierza (znanego lekarza) oraz córki Marii (Marzenki), wieloletniej kierowniczki Biblioteki Instytutu Germanistyki Uniwersytetu Opolskiego. Róża Bednorz zmarła 21 października 2014 r. w wieku 94 lat. Pochowana została obok swego męża, Zbyszka, w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Bergman Karoline Margarethe (1825–1901)

– franciszkanka szpitalna. Urodziła się 18 stycznia 1825 r. w Steinfeld (Dolna Saksonia). Należała do pierwszego pokolenia kandydatek, które wstąpiły do założonego w 1844 r. przez ojca Jana Krzysztofa Bernsmeyera Zgromadzenia Sióstr Pielęgniarek III Zakonu Regularnego św. Franciszka (franciszkanki szpitalne) w miejscowości Telgte (Nadrenia Północna-Westfalia). Karolina przekroczyła próg klasztoru w lutym 1852 r., a habit zakonny przyjęła w październiku tegoż roku. W tym samym roku, jeszcze przed złożeniem ślubów zakonnych (1858 r.), zdecydowała się wyjechać do Opola, by objąć funkcję przełożonej Szpitala św. Wojciecha w Opolu. Szpital ten powstał z inicjatywy ówczesnego proboszcza opolskiej parafii pw. Świętego Krzyża – Karla Alojzego Gaertha. W tym celu ks. Gaerth kupił gmach dawnego klasztoru Dominikanów na opolskiej Górcie. Franciszkanki szpitalne, które już od kilku lat przebywały na Śląsku, miały w tym szpitalu pełnić funkcję personelu pomocniczego. Siostra Karolina, która po złożeniu ślubów przyjęła imię Margarethe (Małgorzata), pełniła swą funkcję przez prawie 50 lat (do śmierci w 1901 r.), przyczyniając się do prężnego rozwoju placówki. Szczególne zasługi położyła w czasie wojny francusko-pruskiej (1870–1871), opiekując się rannymi i chorymi. W roku 1899, w 50-lecie powstania

opolskiego Szpitala św. Wojciecha, została odznaczona Medalem Czerwonego Krzyża III klasy przez cesarza Wilhelma II. Zmarła 11 lutego 1901 r. w Opolu. Pochowana została na cmentarzu przy ul. Wrocławskiej.

AP-L

Berlińska Danuta

(1952–2016) – doktor, socjolożka, badaczka mniejszości narodowych. Urodziła się 18 kwietnia 1952 r. Pochodziła z Inowrocławia, gdzie ukończyła Liceum Ogólnokształcące im. Marii Konopnickiej. Studiowała socjologię na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu i tam obroniła pracę magisterską „Znaczenie poznańskiego ośrodka socjologicznego w socjologii polskiej okresu międzywojennego” pod kierunkiem prof. Zygmunta Dulczewskiego. W roku 1980 podjęła pracę w Instytucie Śląskim w Opolu,

w którym pracowała w latach 1980–2012 oraz 2015–2016. Jej pierwsze zadanie badawcze dotyczyło powstających wówczas komisji Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. Prowadziła przede wszystkim badania na temat zróżnicowania kulturowego regionu. Po przełomie analizowała procesy instytucjonalizacji mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim. W roku 1998 obroniła pracę doktorską „Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim w poszukiwaniu tożsamości” pod kierunkiem prof. Andrzeja Saksona w Instytucie Zachodnim w Poznaniu. Rok później rozpoczęła pracę w Instytucie Nauk Społecznych, następnie w Instytucie Filozofii i Socjologii, a w 2007 r. w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Opolskiego. Brała udział w wielu projektach badawczych, m.in.: Instytutu Zachodniego, Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej, Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk czy Uniwersytetu w Osace. Jej znajomość problematyki mniejszości niemieckiej zaowocowała powołaniem w latach 1993–1994 oraz 1999–2001 na pełnomocnika wojewody opolskiego ds. mniejszości. Najwięcej zainteresowania poświęcała mniejszości niemieckiej. Walczyła z przejawami dyskryminacji i angażowała się w rozwiązywanie i zażegnywanie konfliktów dotyczących tej mniejszości. Była osobą niezwykle zaangażowaną społecznie. W latach 80. działała w pod-

ziemnej „Solidarności”, a w roku 1998 skutecznie organizowała protesty przeciw planowanej likwidacji województwa opolskiego, m.in. inicjatywę znaną jako „Łańcuch Nadziei”. Była cenioną komentatorką wydarzeń społecznych i politycznych. Komentowała wyniki wyborów samorządowych, parlamentarnych, prezydenckich oraz wydarzenia związane z mniejszościami narodowymi, kwestiami równości i tolerancji. Na Uniwersytecie Opolskim angażowała się nie tylko w badania naukowe i pracę dydaktyczną – w latach 2006–2008 była rzecznikiem prasowym rektora Uniwersytetu Opolskiego prof. Stanisława Niciei oraz członkiem Rady Programowej Instytutu Socjologii. Do najważniejszych publikacji Danuty Berlińskiej należą: *Społeczne uwarunkowania ruchu mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim (próba diagnozy w świetle badań socjologicznych)*, Opole 1989; *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim w poszukiwaniu tożsamości*, Opole 1999; *Polska jako państwo narodowe. Historia i pamięć*, Warszawa–Opole 2008 (z Piotrem Madajczykiem); *Niemcy w województwie opolskim w 2010 roku. Pytania i odpowiedzi* (oprac.), Gliwice–Opole 2011. Uhonorowana została Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Opolskiego” (1994, 2008) za pracę na rzecz regionu w Instytucie Śląskim z okazji 60-lecia tej placówki oraz z okazji 10-lecia obrony istnienia województwa opolskiego. W roku 1998

wygrała plebiscyt i zdobyła tytuł „Złotej Baby” w konkursie organizowanym przez Radio Opole i „Nową Trybunę Opolską”. W roku 1999 została nominowana do Nagrody Złotej Spinki, przyznawanej przez „Nową Trybunę Opolską”. Gdy nie otrzymała nagrody, przyjaciele ufundowali dla niej „Złotą Broszkę” w kształcie Wieży Piastowskiej. Zmarła po długiej i ciężkiej chorobie 24 listopada 2016 r. Jej pogrzeb odbył się 2 grudnia na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi. W roku 2017 uwieczniono ją na nadodrzańskim muralu herstorycznym, gdzie prezentowane są wyjątkowe kobiety Śląska Opolskiego. W roku 2023 jej imieniem nazwano ulicę w Opolu.

AS-W

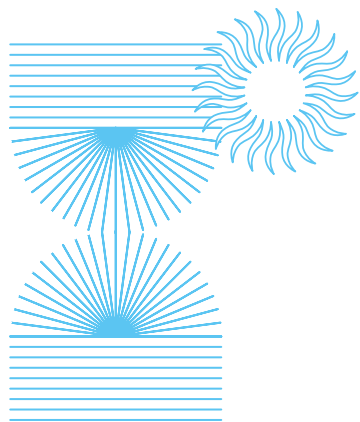
Beska Anna (1942–2009) – artystka-plastyk. Urodziła się 22 stycznia 1942 r. w Brześciu nad Bugiem. W Opolu zamieszkała w 1945 r. Jako dziewczynka marzyła o zawodzie ogrodnika, ale jej rodzice nie wyrazili zgody na naukę w szkole ogrodniczej. Studiowała w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Łodzi. Tworzyła od lat 70. XX w. Malarstwo stało się jej zawodem i wielką pasją. Uważała, że język malarski najtrafniej wyrażał jej postrzeganie, oczekiwania i emocje. Zajmowała się malarstwem (tempera, akryl, pastel), rysunkiem

(tusz, ołówek, kredka), grafiką książkową i technikami papierowymi. W swojej twórczości inspirowała się m.in. sztuką Wschodu, tworząc prace o precyzyjnej, kunsztownej linii, które cechuje bogata kolorystyka i ozdobność. Przewodnimi motywami jej malarstwa były rośliny, motyle i pejzaże. Zrealizowała ponad 60 wystaw indywidualnych i zbiorowych w kraju i za granicą: na Węgrzech, w Peru, Niemczech, Czechach i we Włoszech. W latach 1994–1996 była skarbnikiem Okręgu w Opolu Związku Polskich Artystów i Plastyków. Jej mężem był znany opolski malarz Jerzy Beski. Zmarła 13 listopada 2007 r. w wieku 65 lat. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AS-W

Bielewicz Zofia (1928–2021) – aktorka. Urodziła się 19 kwietnia 1928 r. w Warszawie w rodzinie muzyków. W jej metryce urodzenia błędnie wpisano datę 19 maja. Ojciec był dyrygentem i kompozytorem, pisał więc dla córki piosenki. Matka – profesor Konserwatorium Muzycznego od dziecka przygotowywała Zofię do zawodu śpiewaczki lub aktorki. Tańca uczyła ją w Warszawie Maria Vieman. Ojciec osierocił Zofię w 1940 r. i wtedy to obie z matką zaangażowały się w aktywność kulturalną w okupowanej Warszawie, również czyniły to podczas powstania warszawskiego. Debiutowała w 1945 r. jako 17-latką w roli Klauna Naiwnego w Teatrze Lalki i Aktora „Groteska” w Krakowie. Do pierwszej teatralnej roli w spektaklu *Cyrk Tarabumba* przygotowywał ją reżyser Władysław Jarema, dyrektor Teatru Groteska oraz Halina Gallova, która uczyła ją dykcji. Wkrótce wraz z matką przeprowadziła się do Zabrza. Kształciła się w gimnazjum dla dorosłych, a w 1950 r. rozpoczęła

pracę w Państwowym Teatrze Ziemi Opolskiej z rekomendacji katowickiego reżysera Edwarda Żyteckiego. Kilka sezonów artystycznych występowała przed publicznością olsztyńską i lubelską, aby w 1963 r. wrócić do Opola na zawsze. W roku 1974 związała swoje życie zawodowe z późniejszym Teatrem im. Jana Kochanowskiego w Opolu. Zagrała ponad 140 ról, z czego 132 dramatycznych. Znana była szerokiej publiczności m.in. z roli Malinowskiej w sitcomie Polsatu *Świat według Kiepskich*. Zofia Bielewicz podczas swojego benefisu z okazji 90. urodzin podsumowała, to co dla niej było najważniejsze słowami: „Całe moje życie to teatr”. Artystka zdobywała liczne nagrody i odznaczenia państwowe za działalność artystyczną i kulturalną. W roku 1975 otrzymała nagrodę Urzędu Wojewódzkiego, w 1981 r. nagrodę za rolę w *Damach i huzarach* podczas Opolskich Konfrontacji Teatralnych, a w 2001 r. Złotą Maskę. Za wieloletnią pracę na deskach teatru dostała srebrny medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (2010). Zmarła 18 września 2021 r. w wieku 93 lat. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AS-W

Boll Ilka (1923–1985) – dramatopisarka i tłumaczka. Urodziła się w 1923 r. w Opolu. Dorastała w Krakowie, dzięki czemu знаła dobrze język polski. W młodości trenowała pływanie. Po II wojnie światowej wyjechała do Essen (RFN). Tam wkrótce rozpoczęła karierę teatralną. Położyła szczególne zasługi na polu popularyzacji polskiej literatury oraz polskiego teatru w Niemczech. To dzięki niej w 1964 r. do Essen przyjechał Teatr Narodowy, kierowany przez Kazimierza Dejmka. Był to pierwszy gościnny występ polskiego teatru w Niemczech Zachodnich po II wojnie światowej. Kilka lat później do Warszawy przyjechał na gościnne występy teatr z Essen. Ilka Boll przez pewien czas pełniła funkcję dyrektorki teatru w Essen. Była także tłumaczką polskiej literatury, m.in. Tadeusza Różewicza, Janusza Korczaka czy Janusza Krasińskiego. Zmarła w Essen 23 czerwca 1985 r.

AP-L

Borcz-Tutka Ewa (1961–2007) – lekarka, specjalistka anestezjologii i intensywnej terapii, twórczyni Domowego Hospicjum dla Dzieci w Opolu. Urodziła się 21 kwietnia 1961 r. Była absolwentką Śląskiej Akademii Medycznej Oddział w Zabrzu, po studiach początkowo trafiła do Wrocławia, by potem wrócić

do Opolu, gdzie pracowała najpierw w Szpitalu Ginekologiczno-Położniczym, następnie w Wojewódzkim Centrum Medycznym w Opolu. Tu wprowadziła nowe sposoby znieczulania dzieci, pracowała nad leczeniem bólu pooperacyjnego u najmłodszych. Pod wpływem szkolenia u Tomasza Dangeła, założyciela Warszawskiego Hospicjum dla Dzieci, powołała Fundację Domowe Hospicjum dla Dzieci w Opolu, na bazie której powstał Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej pod tą samą nazwą: Domowe Hospicjum dla Dzieci w Opolu. Uzyskała dzięki temu podstawy prawne i finansowe do zatrudniania pracowników i utworzenia specjalistycznego zespołu leczniczego oraz pielęgnacyjnego dzieci nieuleczalnie chorych. Pierwsze dziecko do hospicjum w Opolu przyjęte zostało 10 maja 2005 r. Hospicjum ma stale pod opieką kilkanaścioro dzieci z całego województwa opolskiego. Dyżur hospicjum trwa 24 godziny na dobę przez 7 dni w tygodniu. W skład zespołu hospicjum wchodzi wykwalifikowana kadra lekarzy, pielęgniarzek, fizjoterapeutów, pracownika socjalnego, psychologa, duchownego i wolontariuszy. Doktor Ewa Borch-Tutka zmarła w wyniku wypadku podczas nurkowania 3 września 2007 r. Została pochowana w Opolu na cmentarzu przy ul. 1000-lecia.

ML-S

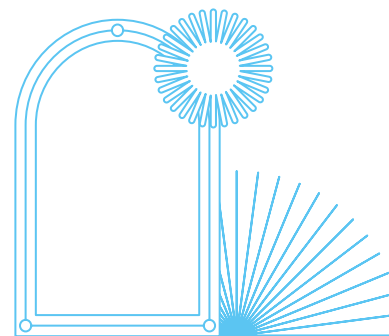

Czakon Barbara (1940–2021)

– łyżwiarka figurowa, choreografka, trenerka. Urodziła się 8 listopada 1940 r. w Katowicach. Pochodziła z wielodzietnej rodziny Grudniaków, uzdolnionej muzycznie. Łyżwiarstwo figurowe zaczęła uprawiać w wieku 12 lat w Górniku Katowice. W wieku 15 lat (1955 r.) zdobyła brązowy medal na Mistrzostwach Polski Juniorów. W roku 1957 do Katowic przyjechała wiedeńska rewia na lodzie, jej właściciel, Otto Czap, zaproponował Barbarze dołączenie do ich grupy. W ten sposób została ona pierwszą Polką, która występowała w rewii na lodzie. Wkrótce wraz z mężem Marianem Czakonem występowali jako jedyna polska para sportowa w dwóch rewiach niemieckich. Namówiona przez Karola Musioła przyjechała do Opolu, aby zorganizować w naszym mieście rewię na lodzie. Gdy z tych planów nie wyszło, w 1966 r. wraz z rodziną wyjechała do Stanów Zjednoczonych, gdzie ponownie, jako pierwsza Polka, występowała w rewii Holiday on Ice.

Otrzymała nawet propozycję objęcia funkcji dyrektora artystycznego tej rewii. Rodzina zdecydowała się jednak na powrót do Opolu. Za zarobione pieniądze małżeństwo kupiło pierwszego opla w mieście. Barbara Czakon pracowała jako trenerka w Opolskim Klubie Sportowym Odra Opole oraz Piaście Opole. Wśród jej wychowanków znalazło się wielu późniejszych znanych łyżwiarzy i łyżwiarek figurowych. W latach 1980–1995 była trenerką zawodników w fińskim Tampere, a w latach 2007–2008 trenerką w telewizyjnym show „Gwiazdy tańczą na lodzie”. Z mężem Marianem Czakonem doczekali się syna Marka, w młodości łyżwiarza figurowego, później – piłkarza (zm. w 2024 r.). Barbara Czakon zmarła 16 listopada 2021 r. w Opolu. Spoczęła na cmentarzu przy ul. Francuskiej w Katowicach.

AP-L

Czechowska Ludmiła

(1917–2016) – lekarka, była ordynatorka Oddziału Chirurgii Dziecięcej Szpitala Wojewódzkiego w Opolu, jedna z twórczyni warunków lepszej opieki nad dzieckiem wymagającym leczenia chirurgicznego w województwie opolskim. Urodziła się 21 października 1917 r. w miejscowości Chocień koło Pardubic (w Czechach) jako córka Emiliana, komisarza policji i Michaliny, z zawodu nauczycielki. Ukończyła Państwowe Gimnazjum Żeńskie im. Królowej Jadwigi we Lwowie, a następnie w 1935 r. rozpoczęła studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W czasie II wojny światowej pracowała jako lekarka w domu starców we Lwowie. Do Opolu przyjechała w 1945 r. Najpierw trafiła do ponemieckiego Szpitala św. Wojciecha przy ul. Reymonta w Opolu, pod skrzydła ordynatora Sergiusza Mossora. Później przeszła do pracy w Szpitalu Wojewódzkim w Opolu, gdzie brała udział w szkole-

niu i budowaniu zespołu chirurgów dziecięcych tegoż szpitala. W roku 1957 uzyskała II stopień specjalizacji w zakresie chirurgii dziecięcej. Początki opieki chirurgicznej nad dziećmi w województwie opolskim miały miejsce na Oddziale Chirurgii Ogólnej Szpitala Wojewódzkiego w Opolu. W roku 1954 w strukturach tego oddziału wyodrębniono Pododdział Chirurgii Dziecięcej, który rozpoczął działalność w 1956 r. Ludmiła Czechowska była jego ordynatorem w latach 1956/1957–1977. Pracowała na oddziale do roku 1992, także po przejściu na emeryturę w 1978 r. W latach 70. pełniła funkcję konsultanta wojewódzkiego w zakresie chirurgii dziecięcej. Za swoje zaangażowanie została przyjęta w poczet honorowych członków Polskiego Towarzystwa Chirurgów Dziecięcych. Odznaczona została ponadto Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Złotym Krzyżem Zasługi. Ludmiła Czechowska zmarła 11 lutego 2016 r. w wieku 99 lat. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

ML-S

Danciewicz Dorota (1938–2016) – posłanka, radna, nauczycielka. Urodziła się 28 października 1938 r. w Łodzi. Była córką Stanisława i Adaminy. W roku 1974 ukończyła studia w Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. W roku 1993 została wybrana jako posłanka do Sejmu RP II kadencji z ramienia Sojuszu Lewicy Demokratycznej. Była członkinią sejmowych komisji: Edukacji, Polityki Społecznej i Odpowiedzialności Konstytucyjnej. W trakcie trwania kadencji 15 razy zabierała głos na mównicy sejmowej, zgłosiła też 5 interpelacji i zapytań poselskich, wydała 3 oświadczenia. Od 1998 do 2010 r. była radną miasta Opola, sprawując też funkcję szefowej Klubu Radnych Sojuszu Lewicy Demokratycznej. W latach 2003 i 2006 została wybrana na wiceprzewodniczącą Rady Miasta Opola. Powierzono jej również stanowisko przewodniczącej Komisji Edukacji, Kultury i Sportu. W roku 1997 otrzymała Odznakę „Za Zasługi dla Miasta Opola”. Była przewodniczącą Zarządu

Oddziału Związku Nauczycielstwa Polskiego w Opolu. W kwietniu 2016 r. została sekretarzem Rady Miejskiej Sojuszu Lewicy Demokratycznej. Kilka tygodni później poddała się operacji wszczepienia baidpasów. Mimo tego zabiegu, zmarła 28 maja 2016 r. w wieku 78 lat. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

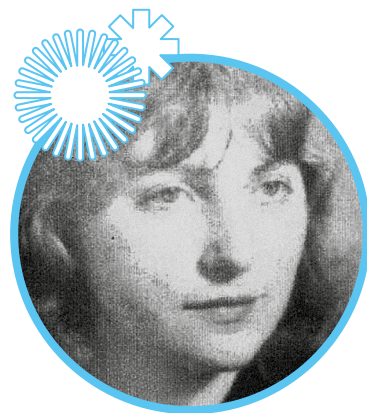
Deblessem Maria (1935–1986) – zasłużona bibliotekarka. Urodziła się 16 maja 1935 r. w Kałuszu koło Rohatyna (województwo stanisławowskie). Jej ojciec, Alfons Blahaczek, był pracownikiem kolei, a matka, Stefania, zajmowała się prowadzeniem domu i wychowywaniem dzieci. Maria miała dwóch braci – Jerzego i Stefana. W czasie II wojny światowej, w okresie okupacji niemieckiej, rodzina, obawiając się prześladowań, musiała uciekać. Schronienie znaleźli u sióstr zakonnych w Bachórcu. W roku 1946

przenieśli się do Przeworska na Podkarpaciu, gdzie ojciec rozpoczął pracę w Urzędzie Skarbowym. W Przeworsku Maria ukończyła szkołę podstawową i średnią. Kwalifikacje zawodowe zdobywała w studium i na kursach bibliotekarskich. Karierę zawodową rozpoczęła w roku 1955, podejmując pracę w Wydziale Kultury Powiatowej Rady Narodowej w Przeworsku jako instruktorka ds. bibliotek. Organizowała biblioteczne sieci terenowe i rozwijała czytelnictwo. Pełne kwalifikacje uzyskała na rocznym kursie w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie. W roku 1961 Maria Deblessem przyjechała do Opolu, gdzie podjęła pracę w Powiatowej Bibliotece Publicznej na stanowisku instruktorki. W roku 1964 dołączyła do zespołu Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej (WiMBP) w Opolu, gdzie w Dziale Instrukcyjno-Metodycznym także była instruktorką. Nadzorowała cztery powiatowe biblioteki oraz rozbudowaną sieć mniejszych placówek. W Dziale Instrukcyjno-Metodycznym dała się poznać jako doskonała organizatorka i pełna inwencji bibliotekarka. Inicjowała różnorodne formy pracy. Organizowała regionalne konkursy literackie oraz szkoliła młode kadry bibliotekarskie. Była członkinią Kolegium Redakcyjnego kwartalnika instrukcyjno-metodycznego „Pomagamy Sobie w Pracy”. W latach 1960–1975 opublikowała ponad 40 artykułów fachowych, dotyczących

funkcjonowania bibliotek oraz metod pracy z czytelnikami, ze szczególnym uwzględnieniem odbiorców dorosłych. Kolejnym etapem jej kariery był Dział Zbiorów Specjalnych WiMBP w Opolu, gdzie zajmowała się zasobami regionalnymi oraz księgami zabytkowymi. W roku 1977 podjęła pracę w Bibliotece Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej (WSP) w Opolu na stanowisku starszego bibliotekarza. Pracowała w Oddziale Opracowania Druków Ciągłych i Zbiorów Specjalnych. W krótkim czasie stała się znakomitym fachowcem w zakresie opracowywania starodruków. Była wysoko ceniona w zespole, zlecano jej odpowiedzialne zadania, takie jak opracowanie katalogu mikrofilmów i starodruków WSP w Opolu oraz współtworzenie katalogu *Książka dawna w zbiorach Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu* wraz z Krystyną Lazik (1980). Przeprowadziła w zawodzie bibliotekarskim 28 lat. Odznaczona została: Medalem 40-lecia PRL (1985), Odznaką Zasłużonej Działaczki Kultury, Odznaką Zasłużonemu Opolszczyźnie (1974), wpisana do Księgi Zasłużonych Bibliotekarzy Opolszczyzny oraz Księgi Zasłużonych Bibliotekarzy przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. W roku 1984, z powodu ciężkiej choroby, przeszła na rentę, ale nadal pracowała w ramach godzin zleconych. Jej kariera zawodowa została przerwana przez nieuleczalną chorobę. Zmarła 28 marca 1986 r. w Opolu.

Spoczywa na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

KM-K

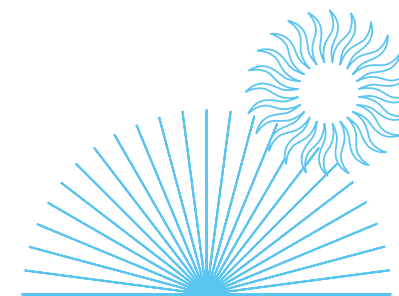

Dworzak Elżbieta (1944–2013) – muzealniczka, nauczycielka, animatorka kultury. Urodziła się 2 sierpnia 1944 r. w Golkowicach (województwo małopolskie). Była córką Zofii i Franciszka Dworzaków. Rodzina pochodziła z dawnych Kresów Wschodnich (z powiatu Nadwórna w województwie stanisławowskim). Rodzice Elżbiety na początku 1944 r. zdecydowali się opuścić rodzinne strony z powodu nasilających się prześladowań ze strony ukraińskich nacjonalistów. Początkowo zatrzymali się na ziemi krakowskiej, a po zakończeniu wojny przeprowadzili na Śląsk Opolski. Elżbieta Dworzak uczyła się w szkole podstawowej w Osi koło Kluczborka i w Naroku. Po ukończe-

niu Liceum Ogólnokształcącego nr II w Opolu rozpoczęła studia historyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Jeszcze w trakcie studiów podjęła pracę jako nauczycielka w szkołach podstawowych w Niewodnikach i Naroku. Ukończyła również studia podyplomowe z zakresu bibliotekoznawstwa i muzealnictwa. Na początku lat 70. XX w. pracowała jako instruktorka w Wojewódzkim Domu Kultury w Opolu, a od 1976 do 1982 r. – w Wydziale Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Opolu. Została z niego zwolniona ze względu na zaangażowanie w prace Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. W latach 80. była kolporterką wydawnictw podziemnych, angażowała się w działalność Klubu Inteligencji Katolickiej, jako członkini Komitetu Obywatelskiego przygotowywała wybory parlamentarne 4 czerwca 1989 r. Po krótkotrwałym epizodzie pracy w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Opolu w czerwcu 1983 r. została zatrudniona w Muzeum Śląska Opolskiego, od 1987 r. jako kierownik Działu Naukowo-Oświatowego. Dwukrotnie pełniła obowiązki dyrektorki Muzeum. Oprócz utrwalenia pamięci o opolskiej „Solidarności”, bardzo mocno zaangażowała się w gromadzenie informacji na temat Kresów Wschodnich, w tym zwłaszcza losów Kresowian, którzy przybyli po II wojnie światowej do Opola i województwa opolskiego. Kompletowała

dokumentację archiwalną, zdjęciową, przeprowadziła setki wywiadów, zorganizowała wiele wystaw poświęconych tej tematyce. Wielokrotnie jeździła także na Kresy do mieszkających tam Polaków z pomocą humanitarną. Była autorką stałej wystawy „Etnografia Opolszczyzny – tradycja i zmiana”, prezentowanej w Muzeum Śląska Opolskiego. Opublikowała wiele artykułów, głównie na łamach „Opolskiego Rocznika Muzealnego”, „Kalendarza Opolskiego”, ale też i w pracach zbiorowych (np. w tomie *Kresowianie na Śląsku Opolskim*, pod red. M. Kalczyńskiej, Opole 2011). Pochodziła z bardzo religijnej rodziny. Dwoch jej braci zostało księżmi: Stanisław Dworzak (wieloletni proboszcz parafii pw. bł. Czesława w Opolu, obecnie w Pakosławicach) oraz Janusz Dworzak (wieloletni proboszcz w Kędzierzynie-Koźlu, Kluczborku i Niemyśłowicach). Elżbieta Dworzak zmarła 5 sierpnia 2013 r. Pochowana została w Opolu.

AP-L

Elżbieta Granowska

(ok. 1400–ok. 1451) – księżna opolska. Data jej narodzin nie jest znana. Przypuszcza się, że przyszła na świat około 1400 r. Była córką Wincentego Granowskiego, kasztelana nakielskiego i Elżbiety z Pilicy (córką Jadwigi Melsztyńskiej i Ottona z Pilicy), trzeciej żony króla Władysława Jagiełły. Została żoną księcia opolskiego Bolesława V (zwanego Wołoszkiem lub Husytą), syna Bolesława IV i Małgorzaty, księżniczki goryckiej (Gorycja leżała na dzisiejszym półwyspie Istria). Niewykluczone, że duży udział w zawarciu tego małżeństwa miała matka Bolka, Małgorzata, która często przebywała na królewskim dworze w Krakowie. W posagu Elżbieta wniosła mężowi Pilicę. Małżeństwo nie było udane. Książę Bolko znany był z awanturniczego trybu życia i ze wspierania husytów. Być może to spowodowało separację małżonków, Elżbieta bowiem wróciła do swych dóbr w ziemi krakowskiej. W tym czasie Bolko związał się z opolską szlachcianką Jadwigą Biesówną, a po wyjeździe księżnej Elżbiety zaczął traktować ją jako żonę. Elżbieta z Bolkiem doczekali się jedyne go syna, Wacława, który prawdopodobnie zmarł w młodym wieku. Elżbieta zmarła po 1451 r., pochowana została prawdopodobnie w Pilicy, w kościele, który powstał dzięki fundacji jej babki i matki.

AP-L

Eufemia (Ofka) (ok. 1340–1418/1422) – księżna opolska, żona księcia Władysława Opolczyka. Nie znamy daty jej urodzenia. Przypuszczalnie przyszła na świat około 1340 r. Pochodziła z Mazowsza, urodziła się prawdopodobnie w Rawie (Mazowieckiej), ewentualnie w Wyszogrodzie lub Czersku. Była córką księcia Siemowita III mazowieckiego oraz Eufemii, księżniczki opawskiej (córką księcia Mikołaja opawskiego). Eufemia, zwana też Ofką, była drugą żoną Władysława Opolczyka, małżeństwo zostało zawarte około 1367 r. Z tego związku para doczekała się trzech córek: Jadwigi (była żoną najmłodszego brata Władysława Jagiełły – Wigunta/Aleksandra), Katarzyny (która wyszła za mąż za księcia głogowsko-żagańskiego – Henryka VIII Wróbla) oraz Eufemii, która przypuszczalnie zmarła dość młodo. Eufemia towarzyszyła mężowi w jego misjach politycznych – na Rusi Czerwonej, w księstwie kujawsko-dobrzyńskim, na ziemi wieluńskiej oraz

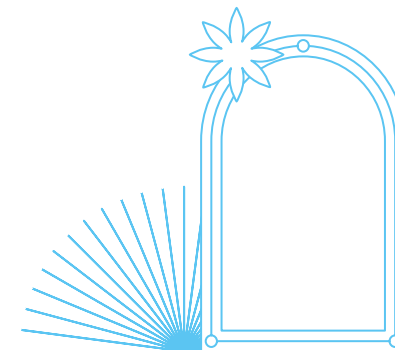
w księstwie opolskim. W testamencie mąż zapisał jej Zamek Górny w Opolu, Prudnik oraz Głogówek. Eufemia przeżyła męża o kilkanaście lat (Władysław zmarł w 1401 r.). W tym czasie musiała walczyć o prawo do władania swoimi posiadłościami, głównie z bratankami męża, a nawet z wnukami (synami córki Katarzyny). Posiadała własny fraucymer (dwór), na czele którego stała Małgorzata Radłówna (córka Jana Radły, starosty dobrzyńskiego), miała też ochmistrza (Franczka z Borzegniewa) oraz kapelana (Bernarda Gronowica, herbu Ostoja). Była dobrodziejką dla Szpitala św. Aleksego w Opolu. Zmarła (przypuszczalnie) w 1419 r. Pochowana została (prawdopodobnie) u boku męża w kościele Franciszkanów w Opolu.

AP-L

Eufrozyna (przed 1229/1230–1292/1294) – księżniczka opolska, księżna kujawska i pomorska. Była najmłodszą córką Kazimierza I, księcia opolskiego oraz Wioli Bułgarki. Urodziła się w Opolu prawdopodobnie jeszcze przed śmiercią ojca w 1229/1230 r. Przypuszczalnie wychowywała się w klasztorze Norbertanek w Czarnowasach. Między 1257 a 1259 r., z inicjatywy brata, księcia Władysława I opolskiego, została wydana za mąż za księcia Kazimierza kujawskiego (syna Konrada Mazo-

wieckiego i księżniczki ruskiej Agafii). W posagu wniosła mężowi ziemię rudzką. Mimo krótkiego pożycia małżeńskiego (mąż zmarł w 1267 r.) ze związku tego narodziło się czworo dzieci: Władysław Łokietek (późniejszy król Polski), Kazimierz II i Siemowit oraz córka Eufemia (żona księcia halickiego Jerzego). Po śmierci Kazimierza Eufrozyna musiała walczyć o władzę z pasierbami swego męża, którzy oskarżyli ją nawet o próbę ich zabójstwa. W roku 1275 wyszła za mąż za księcia pomorskiego Mszczuja (Mściwoja). Niestety, z powodu braku potomstwa, mąż po 13 latach małżeństwa odesłał Eufrozinę z powrotem na Kujawy. Tam zmarła (między 1292 a 1294 r.) i pochowana została w klasztorze Dominikanów w Brześciu Kujawskim, którego przypuszczalnie była dobrodziejką. W roku 2015 w trakcie prac wykopaliskowych odnaleziono jej grób.

AP-L

Feldman Krystyna (1916–2007) – aktorka, dwukrotna laureatka Orła za drugoplanową rolę w filmie *To ja, złodziej* i pierwszoplanową w filmie *Mój Nikifor*. Urodziła się 1 marca 1916 r. we Lwowie w rodzinie aktorskiej. Jej ojciec Ferdynand Feldman specjalizował się w rolach szekspirowskich. Matka – Katarzyna Feldman z domu Sawicka była aktorką teatralną i śpiewaczką operową. Krystyna grała małe role od piątego roku życia. Uczyła się w prywatnym lwowskim studiu aktorskim Janusza Strachockiego. W roku 1934 ukończyła Gimnazjum im. Królowej Jadwigi we Lwowie, a maturę zdała eksternistycznie. W roku 1937 została absolwentką Państwowego Instytutu Sztuki Teatralnej w Warszawie. Debiutowała w Teatrze Miejskim we Lwowie, skąd trafiła do teatru w Łucku. Po wybuchu II wojny światowej wróciła do Lwowa. W roku 1942 zaprzysiężona w Armii Krajowej, gdzie była łączniczką. Na deski lwowskiego teatru powróciła w 1944 r., po wkroczeniu do miasta Ar-

mii Czerwonej. Po wojnie przyjechała do Katowic, a stamtąd do Opola, gdzie z matką i siostrą Janiną w 1946 r., zamieszkały przy ul. Sobieskiego, i rozpoczęła pracę w Teatrze Miejskim im. Juliusza Słowackiego w Opolu. W opolskim teatrze zagrała postać Staszka w *Weselu* Stanisława Wyspiańskiego oraz Tekli Bełskiej w spektaklu *Dom kobiet* Zofii Nałkowskiej. Po wojnie występowała także w teatrach: Łodzi, Katowic, Szczecina, Krakowa i Poznania. Z opolskim teatrem związana była jeszcze w latach 1975–1976, gdy pracowała w Teatrze im. Jana Kochanowskiego. Występowała w dwóch opolskich spektaklach. Zagrała postać Wiedźmy w *Beatrix Cenci* Juliusza Słowackiego oraz Gniewa w spektaklu *Doktor Faustus* Christophera Marlowe’a. W roku 1980 Służba Bezpieczeństwa wszczęła wobec aktorki sprawę operacyjnego rozpoznania o kryptoniemie „Aranżerka”, po podpisaniu przez Krystynę Feldman listu w obronie autonomii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Napisała książkę *Światła, które nie gasną*, która została wydana pośmiertnie w 2016 r. z okazji 100. rocznicy jej urodzin. Znana szerokiej publiczności głównie z roli Rozalii Kiepskiej w sitcomie *Świat według Kiepskich* i malarza Nikifora w filmie *Mój Nikifor*. Zagrała kilkanaście ról w spektaklach Teatru Telewizji. Zmarła 24 stycznia 2007 r. w Poznaniu. Pochowano ją 29 stycznia 2007 r. w Alei Zasłużonych na Cmentarzu

Komunalnym Miłostowo. Zgodnie z życzeniem aktorki złożono ją do grobu w kostiumie z ostatniego spektaklu – monodramu *I to mi zostało*.

AS-W

Friedländer Julia (1802–1878) – społeczniczka i altruistka. Urodziła się 30 marca 1802 r. w Bruntalu (miasto powiatowe w Czechach, położone na Śląsku Czeskim) w rodzinie żydowskiej Löwy-Blühdorn. Wyszła za mąż za Marcusa Friedländera założyciela browaru zamkowego „Schloss Brauerei” i wraz z mężem zamieszkała w Opolu przy dzisiejszej ul. Zamkowej. Para doczekała się w sumie jedenaściorga dzieci – dwóch córek i dziewięciu synów. Mimo rozlicznych obowiązków domowych Julia znajdowała czas na działalność społeczną. W czasie powodzi w latach 1847 oraz 1853–1854 i 1876 r. zaangażowała się w pomoc na rzecz poszkodowanych opolan, a podczas wojny francusko-pruskiej pomagała ran- nym żołnierzom, za co jako pierwsza Żydówka w Cesarstwie Niemieckim została odznaczona Orderem Luizy. Order ten, przyznawany wyłącznie kobietom, ustanowiony został przez króla Prus Fryderyka Wilhelma III dla uczczenia pamięci jego zmarłej w 1810 r. małżonki Luizy. W roku 1874 z okazji 50. rocznicy ślubu Julia wraz

z mężem ufundowali stypendium w wysokości 1000 marek dla ubogich i potrzebujących mieszkańców Opola. Julia była wrażliwa na ludzką krzywdę i często angażowała się w pomoc i opiekę potrzebującym. Nazywana była przez ludzi „Schloss Julie” – Julią z zamku. Zmarła w Opolu 26 kwietnia 1878 r. w wieku 76 lat. W lokalnej prasie po jej śmierci, oprócz nekrologów, ukazał się też żałobny wiersz.

AS-W

Furmanek Maria (1932–2020) – drużna harcmistrz, jedna z najwybitniejszych postaci powojennego harcerstwa na Śląsku Opolskim. Urodziła się 4 października 1932 r. w Trzcinicy w powiecie jasielskim. Dzieciństwo Marysi naznaczone było czasem wojny. Po jej zakończeniu ochotniczo zgłosiła się do służby junackiej. W powojennej Polsce praco-

wała fizycznie w opolskich Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego. Do harcerstwa wstąpiła w wieku 13 lat i harcerką pozostała do końca życia. Pełniła wiele funkcji wychowawczych. Była szczepową, wielokrotnie drużynową opolskich drużyn harcerskich i gromad zuchowych, obożną, komendantką obozów, organizatorką prac Komisji Historycznej hufca i członkinią wielu kapituł na stopnie harcerskie i instruktorskie. Jej pasją była historia harcerstwa, a zwłaszcza Szarych Szeregów. Zaangażowała do pracy IV Szczepu w Opolu byłego członka batalionu Zośki – harcmistrza Stefana Gorgonia ps. „Kurp”. Razem z harcmistrzami Anną i Jerzym Bogaczami doprowadziła do uroczystości wręczenia sztandaru dla IV Szczepu przez Naczelnika Szarych Szeregów – harcmistrza Stanisława Broniewskiego „Orszy” w 1980 r. Była pomysłodawczynią sprawności „Bohater” dla IV Szczepu, a potem Opolskiego Hufca Harcerzy Związku Harcerzy Rzeczypospolitej noszących imię Szarych Szeregów. Przez wiele lat przygotowywała reprezentację opolskich harcerzy do udziału w Rajdach Arsenał, upamiętniających Akcję pod Arsenalem i jej bohaterów. Od roku 1980 współtworzyła i działała w Radzie Porozumienia Kręgów Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego, stając się znana w środowisku harcerskim całej Polski. Wychowała wielu instruktorów harcerskich, w tym kilku pełniących

funkcje we władzach naczelnych. Po powstaniu Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej w 1990 r. aktywnie włączyła się w działalność ruchu żeńskiego. Odznaczona Orderem Polonia Restituta (2009) za pracę instruktorską oraz Medalem Stulecia Odzyskania Niepodległości (2018). Zmarła 23 marca 2020 r. w Opolu – w rocznicę aresztowania Rudego, którego postać przybliżała wielu pokoleniom harcerek i harcerzy, a która była dla niej rzeczywistym życiowym drogowskazem. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AS-W

Gajek Ewa (1946–2015) – nauczycielka, radna miasta Opola, działaczka społeczna. Urodziła się 13 kwietnia 1946 r. w Porębie (województwo śląskie). Z Opolem związana od 1964 r. W latach 1969–1985 była nauczycielką języka polskiego

w Zespole Szkół Zawodowych nr 4 w Opolu. Prowadziła teatr szkolny i kółko recytatorskie. Pracowała też z młodzieżą „trudną” w jednostkach wojskowych. W sierpniu 1989 r. została dyrektorką Szkoły Podstawowej nr 2 w Opolu, noszącej wówczas imię Juliana Marchlewskiego. Jednym z pierwszych zadań, jakie podjęła, były starania o nadanie szkole nowego patrona. Ostatecznie decyzją Rady Miasta Opola w 1995 r. szkoła przyjęła imię Polskich Olimpijczyków. W tym roku odbyły się również obchody 50-lecia powstania szkoły. W roku 1997 zaangażowała się w pomoc poszkodowanym w „powodzi tysiąclecia” i niwelowaniu szkód wyrządzonych przez żywioł. Ewa Gajek pełniła funkcję dyrektorki do 1998 r. W latach 1984–1988 była radną Miejskiej Rady Narodowej w Opolu. Pełniła też funkcję przewodniczącej Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Miasta. Trzykrotnie była radną miasta Opola, od 1994 do 2006 r. W kadencji 1994–1998 oraz 2002–2006 pełniła funkcję wiceprzewodniczącej Rady Miasta, a w kadencji 1998–2002 została wybrana na przewodniczącą Rady Miasta. Udzielała się też w Komisji Kultury, Edukacji i Sportu. W Wojewódzkim Sejmiku Samorządowym była przewodniczącą Komisji Kultury i Komunikacji Społecznej oraz Komisji Oświaty. W latach 2003–2006 członkinią Rady Społecznej Szpitala Wojewódzkiego w Opolu. Ewa Gajek wspierała pomysły złasz-

cza te dotyczące młodzieży, kultury i sportu. Z jej inicjatywy powstała pierwsza Młodzieżowa Rada Miasta Opola. W roku 2003 została członkinią Krajowej Partii Emerytów i Rencistów, z ramienia której w 2004 r. kandydowała (bezsukcesyjnie) w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Współorganizowała także Stowarzyszenie Obywatelskie Przymierze Opolszczyzny, zajmujące się pomocą charytatywną dla najbardziej potrzebujących. W roku 2000 została przewodniczącą Opolskiej Izby Gospodarczej. To z jej inicjatywy powołano Opolską Nagrodę Jakości, którą po raz pierwszy wręczono w 2004 r. Otrzymała w 2005 r. Srebrny Laur Umiejętności i Kompetencji w kategorii „Menadżer, lider społeczno-gospodarczy”. Odznaczona Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Odznaką „Za Zasługi dla Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych”. W roku 2015 została uhonorowana tytułem „Zasłużony Obywatel Miasta Opola”. Ewa Gajek zmarła 16 grudnia 2015 r. w Opolu. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Gąszczyńska Halina

(1903–2001) – zasłużona bibliotekarka i działaczka kultury. Urodziła się 1 listopada 1903 r. w Warszawie. Halina Gąszczyńska pochodziła z rodziny inteligenckiej. Jej ojciec, Lucjan Mierzejewski, był urzędnikiem kolejowym. W czasie I wojny światowej, podczas odwrotu wojsk rosyjskich, rodzina została ewakuowana do Moskwy. W lipcu 1918 r. powrócili do Warszawy. W roku 1931 ukończyła studia polonistyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Pracowała jako nauczycielka w szkołach średnich w Warszawie, Świdrze, Węgrowie, Płocku, Zduńskiej Woli oraz Nysie. Od początku swojej pracy pedagogicznej prowadziła szkolne biblioteki, co stanowiło część obowiązków nauczyciela języka polskiego. Po wojnie, osiadła z mężem w Nysie, gdzie od 1945 r. oboje pracowali w Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Jana III Sobieskiego. Halina prowadziła bibliotekę szkolną i ukończyła kursy bibliotekarskie w Prudniku oraz dwuletnie w Warszawie. Od 1 września

1951 r. pełniła funkcję wicedyrektorki Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu, którą sprawowała przez siedemnaście lat, aż do przejścia na emeryturę w 1968 r. Z oddaniem i zaangażowaniem rozwijała tę instytucję, która stała się ważnym ośrodkiem lokalnego życia kulturalnego. W roku 1953 powierzono jej nadzór nad bibliotekami w całym województwie. W trudnych warunkach gromadziła księgozbiory, prowadziła szkolenia oraz dbała o zapewnienie pomieszczeń i opału na zimę. W roku 1955 dyrektorka przekazała jej opiekę nad siecią bibliotek miejskich Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej. Jej zaangażowanie i praca sprawiły, że nie miała nawet czasu na zorganizowanie własnego gabinetu. Halina Gąszczyńska założyła czytelnię, organizowała dyskusje literackie, przygotowywała wystawy książkowe oraz inicjowała konkursy popularyzujące literaturę polską i problematykę śląską. Była autorką ponad 30 publikacji w wydawnictwach branżowych. Założyła Koło Przyjaciół Bibliotek i aktywnie działała w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich oraz Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Miała dwie wielkie pasje: organizację wystaw książkowych i konkursów popularyzujących literaturę polską oraz problematykę śląską. W roku 1952 założyła Oddział Opolski Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, którym kierowała do 1959 r. Zainicjowała wydanie pierwszego

przewodnika po bibliotekach Opola oraz różnorodnych druków ulotnych. Organizowała wyjazdy na wystawy, spektakle teatralne oraz inne imprezy kulturalne, integrując środowisko bibliotekarskie i ludzi kultury Opola. Odznaczona została: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz Złotym Krzyżem Zasługi. Halina Gąszczyńska zmarła 27 kwietnia 2001 r.

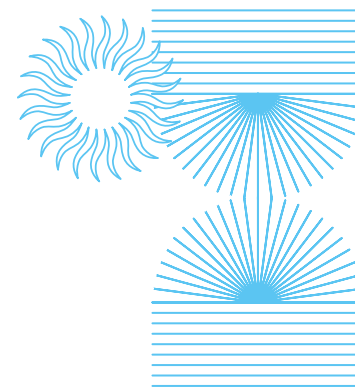
KM-K

Głodny Johanna Karola

(1924–2015) – lekarka, działaczka społeczna. Urodziła się 7 lipca 1924 r. w Opolu. Przez 30 lat pracowała jako lekarka w Paderborn (miasto powiatowe w Niemczech, w kraju związkowym Nadrenia Północna-Westfalia). Po przejściu na emeryturę poświęciła się działalności charytatywnej i społecznej. W roku 1991 nawiązała kontakt z Centrum dla Trędowatych im. Marii Adelajdy w Karaczi w Pakistanie. Mimo zaawansowanego wieku przez 20 lat jeździła do Pakistanu, gdzie angażowała się w krzewienie edukacji medycznej, pomoc dzieciom – uchodźcom afgańskim, zakładała oddziały szpitalne, wspierała akcje szczepień i leczenie chorób oczu. W roku 2004 założyła w Karaczi szkołę dla 700 afgańskich dzieci zna-

ną jako „Dr. Hanne Głodny School”. Do końca życia zbierała środki na wspieranie tej placówki, prowadząc wykłady oraz akcje charytatywne na terenie Niemiec. Szkoła funkcjonuje do dnia dzisiejszego jako „Szkoła Pokoju im. dr Hanne Głodny”. Za swoje zasługi na rzecz potrzebujących w krajach Trzeciego Świata w 2009 r. doktor Głodny została odznaczona przez papieża Benedykta XVI Orderem Świętego Sylwestra, a także mianowana Damą Orderu Papieża Świętego Sylwestra. Uhonorowana została także przez prezydenta Niemiec Joachima Gaucka Orderem Zasługi Republiki Federalnej Niemiec I klasy na wstędze (2013). Johanna Głodny zmarła 25 marca 2015 r. w wieku 91 lat w Bad Lippspringe.

AP-L

Gola-Kryńska Lidia

(1938–2018) – lekarka-pediatra.

Urodziła się 14 marca 1938 r. jako drugie dziecko Franciszki i Marii Gola w Słaboszowie w powiecie miechowskim (województwo małopolskie).

Wraz z czwórką rodzeństwa pomagała rodzicom w pracy na kilkunastohektarowym gospodarstwie. Do szkoły podstawowej chodziła w pobliskich Działoszycach, a do liceum w Miechowie. Od dziecka marzyła, by zostać lekarzem i po maturze podjęła studia na Śląskiej Akademii Medycznej, którą ukończyła w 1963 r. Wybrała pediatrię i to jej poświęciła całe swoje życie zawodowe. Podczas studiów poznała swojego przyszłego męża Stanisława Kryńskiego i już z nim przeprowadziła się do Opola w 1964 r. Zamieszkała na opolskich Chabrach, urodziła dwóch synów Jana i Aleksandra. W trakcie swojej kariery zawodowej pracowała w poradniach dziecięcych w przychodniach zdrowia na ul. Reymonta i Waryńskiego w Opolu oraz poradniach w Czarnowasach, Turawie i Ośrodku

Zdrowia w Turawie. Regularnie pełniła dyżury pediatryczne w pogotowiu ratunkowym. Współpracowała z Fundacją Dom Rodzinnej Rehabilitacji Dzieci z Porażeniem Mózgowym, mającą swoją siedzibę na ul. Szymanowskiego w Opolu. W roku 2013 obchodziła 50-lecie pracy zawodowej w Opolskiej Izbie Lekarskiej i wtedy to otrzymała medal pamiątkowy „Salus Aegroti Suprema Lex Esto”. Pracowała do końca życia. Mawiała, że praca daje jej energię potrzebną do życia, bez której by uschła jak róża na pustyni. Zmarła nagle w wyniku zatrzymania akcji serca 20 marca 2018 r. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AS-W

Gomoła Bronisława

(1910–1979) – działaczka i społeczniczka. Urodziła się 17 listopada 1910 r. w Wójtowej Wsi (obecnie część

Opola) w polskiej rodzinie Franciszka Poliwody i Franciszki z domu Langosz. Wychowała się wśród 13 siostr i braci. Cała rodzina Poliwodów była zaangażowana w działalność polskich związków na terenie Opola i pobliskich wiosek. Franciszek Poliwoda zapraszał polskich działaczy na spotkania w swoim domu. Odbýwały się tu m.in. zbiórki harcerzy, w których brała także udział Bronisława. Należała m.in. do Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech i Towarzystwa Śpiewu „Lutnia” w Opolu. W roku 1934 poślubiła Józefa Gomołę – dyrygenta i znanego działacza polskiego z ziemi strzeleckiej. Pracowała w gospodzie polskiej swego szwagra Jana Wawrzynka (Strzelce Opolskie), którą odwiedzali chłopcy z całego powiatu. Angażowała się w Strzelcach Opolskich w działalność Związku Polskiej Młodzieży Katolickiej na Śląsku Opolskim. Kiedy jej mąż w 1938 r. rozpoczął działalność w Związku Polaków w Niemczech w Dobrodzieniu, przeprowadziła się tam wraz z rodziną. W sierpniu 1939 r. Bronisława wraz z dziećmi zamieszkała w Wójtowej Wsi. Dnia 21 września 1939 r. aresztowano Józefa Gomołę, a Bronisława przeniosła się z dziećmi w rodzinne strony swojego męża, gdzie prowadziła sklep spożywczy i rzeźniczy teścia. Tam też pomagała jeńcom wojennym, dezertantom i ukrywającym się Polakom. Na początku 1942 r. gestapo skonfiskowało cały rodzinny majątek

i Bronisława z dziećmi została skierowana do majątku Heidehaus (do 1998 r. Bogusław, przysiółek wsi Borkowice – teraz Błazejowice) koło Skorogoszczy w powiecie niemodlińskim do pracy przy wyrębie drzew. W marcu dostała pozwolenie na wyjazd z dziećmi do Rozmierki, gdzie zamieszkała u krewnych. Tutaj ich sytuacja szybko się poprawiła. W okolicy nie było rzeźników i to właśnie dzięki fachowi wyuczonemu przez teścia, Bronisława chodziła nawet sześć razy w tygodniu na „świniobicie”. Wraz z siostrami pracowała dla Inspektoratu „Skorpion” Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej. Była łączniczką, kolportowała prasę podziemną, pomagała dezertantom, uciekinierom i wspierała materialnie robotników przymusowych. W lipcu 1943 r. Bronisława została aresztowana i wywieziona do Ravensbrück. Po jakimś czasie przewieziono ją do Bytomia, zaznaczając w papierach „mocno obciążona politycznie, kandydatka na śmierć”. Ostatecznie powtórnie znalazła się w Ravensbrück. Podczas ewakuacji obozu udało jej się uciec. W sierpniu 1945 r. wraz z mężem i z dziećmi, na krótko, przeprowadzili się do Strzelc Opolskich, ale już w grudniu 1945 r. zamieszkali w Jemielnicy, gdzie Józef został wójtem. Pięć lat później Gomołowie przenieśli się do Grodziska. Tutaj Bronisława działała w szkolnym Komitecie Rodzicielskim i w Ochotniczej Straży Pożarnej. Ponadto była radną Powiatowej

Rady Narodowej w Strzelcach Opolskich i aktywnym członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w kole Kadłub. Pracowała także w Komitecie Jedności Narodowej. Zmarła 23 czerwca 1979 r. w Opolu. Dla swoich przyjaciół „Pani Sława”, jak ją nazywano, pozostała w pamięci jako osoba odważna, pełna ciepła i wrażliwości, a przede wszystkim kochająca matka.

AS-W

Gorzołka Małgorzata

(1912–1986) – zasłużona działaczka Związku Polaków w Niemczech. Urodziła się 16 czerwca 1912 r. jako Małgorzata Zielenkowska w Groszowicach, była córką Piotra Zielenkowskiego, jednego z najaktywniejszych działaczy Związku Polaków w Niemczech oraz Elżbiety Piechotty. Dnia 27 kwietnia 1937 r. została żoną Wiktora Gorzołki, prezesa Związku Polskiej Młodzieży Katolickiej na Śląsku Opolskim.

Doczekali się dwojga dzieci Stanisława Jerzego oraz Stefanii. Swoją pracę na rzecz polskiej społeczności Małgorzata rozpoczęła w wieku 15 lat, zatrudniając się w biurze Związku Polaków w Niemczech. Była także zaangażowana w działalność Związku Polskiej Młodzieży Katolickiej na Śląsku Opolskim, gdzie organizowała polskojęzyczne przedstawienia i prowadziła polską świetlicę w swoim domu. Odbýwały się tam zebrania i zbiórki dzieci i młodzieży. Pracowała także w Opolu w Dzielnicy I Związku Polaków w Niemczech. W latach 1925–1932 działała w Groszowicach polska szkoła mniejszościowa, której istnienie było możliwe dzięki determinacji lokalnych działaczy, w tym Małgorzaty i jej ojca Piotra Zielenkowskiego, którzy aktywnie wspierali zbieranie podpisów na rzecz otwarcia polskich szkół. Wskutek przeprowadzonej kampanii, z 494 dzieci mieszkających w Groszowicach, 96 zostało zapisanych do polskiej szkoły. Wniosek o jej otwarcie złożono 11 sierpnia 1923 r. W grudniu roku 1930 we własnym domu założyła polską bibliotekę dla młodzieży szkolnej. We wrześniu 1939 r. wszystkie polskie związki i organizacje zostały rozwiązane, a wielu ich członków trafiło do obozów koncentracyjnych. W obozie Buchenwald w 1944 r. w wieku 36 lat zginął Wiktor Gorzołka, mąż Małgorzaty, który był członkiem amatorskiego zespołu teatralnego z Opola. Po zakończeniu wojny

Małgorzata Gorzołka nadal aktywnie wspierała mieszkańców Groszowic. Dnia 15 kwietnia 1945 r. zatrudniona została w Prezydium Gminnej Rady Narodowej w Groszowicach na stanowisku zastępcy przewodniczącej Prezydium. Inicjatorka wielu akcji społecznych i kulturalnych. W roku 1947 Małgorzatę Gorzołkę odznaczono Brązowym Krzyżem Zasługi. Od roku 1948 pracowała w Zjednoczonym Stronnictwie Ludowym i była radną Wojewódzkiej i Miejskiej Rady Narodowej w Opolu. Od roku 1965 sprawowała obowiązki opiekuna społecznego w Groszowicach. Organizowała liczne kursy i szkolenia, w tym kursy kroju i szycia. Dzięki inicjatywie dyrektora szkoły Pawła Barczyka, nauczycielki Celiny Mazur oraz rodziców, otwarto uroczyscie w Groszowicach Szkołę Izbę Tradycji, która stała się zaczątkiem gromadzenia cennych pamiątek po komбатantach II wojny światowej. Małgorzata Gorzołka była wybitnie zaangażowaną działaczką na rzecz polskiej społeczności, a jej praca miała trwały wpływ na życie mieszkańców Groszowic. Zmarła 31 lipca 1986 r. w Groszowicach.

KM-K

Gozdek Helena (1921–1943)

– działaczka Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech, szwagierka Jana Łangowskiego. Urodziła się 21 grudnia 1921 r. w Günnigfeld (Westfallia). Była uczennicą Gimnazjum Żeńskiego w Raciborzu z siedzibą w Tarnowskich Górach oraz aktywistką Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech. Jej marzeniem było dziennikarstwo. W sierpniu 1939 r., mimo planów kontynuowania nauki, nie mogła opuścić Niemiec. Pojechała do Opola, gdzie przebywała jej starsza siostra, Wanda Łangowska. Wkrótce po tym aresztowano Jana Łangowskiego, a jego rodzinę pozbawiono domu oraz prawa do zamieszkania na Śląsku Opolskim. Helena, wraz z siostrą, jej dwójką małych dzieci oraz matką, uciekły do Wrocławia, gdzie schroniły się u trzeciej siostry – Józefy Szczepaniak. Początkowo Helena pracowała w towarzystwie ubezpieczeniowym, gdzie nawiązała kontakty z podziemiem. W październiku 1942 r. Helena, Wanda i Józefa zostały aresztowane i trafiły do więzienia; 18 grudnia 1942 r. przewieziono je do Auschwitz. Helena zmarła na tyfus 21 stycznia 1943 r., a Józefa pięć dni później. Wanda zginęła kilkanaście dni po nich. W Opolu-Groszowicach jedna z ulic nosi imię Heleny Gozdek.

KM-K

Grabara Agnieszka

(1900–1989) – sanitariuszka, uczestniczka powstań śląskich. Urodziła się w 1900 r. w Grabowcu (osada Rokitnicy, obecnie część Zabrze) jako córka Franciszka (z zawodu kowala) i Berty z domu Kawiorek. Już jako nastolatka zaangażowała się w działalność polskich organizacji kulturalnych i oświatowych na Śląsku, był członkinią Towarzystwa Śpiewu „Słowiczek” i Towarzystwa Oświaty na Śląsku im. św. Jacka. W styczniu 1919 r. została zaprzysiężona w Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska. Razem z matką i siostrą przygotowywały i przemycały broń dla powstańców. W sierpniu 1919 r. wzięła udział jako łączniczka w I powstaniu śląskim. Dnia 3 maja 1920 r. uczestniczyła w znanej manifestacji propolskiej (trzeciomajowej) w Bytomiu. Po wybuchu II powstania śląskiego, w sierpniu tego roku, zgłosiła się do służby jako sanitariuszka. Włączyła się także w akcję propagandową poprzedzającą

plebiscyt na Górnym Śląsku, agitowała m. in. w Szczedrzyku i Wójtowej Wsi. Gdy wybuchło III powstanie śląskie złożyła przysięgę w Domu Polskim „Ul” w Bytomiu. Została przydzielona jako sanitariuszka do 1. Baonu Pułku Bytomskiego Czesława Paula. Brała udział w bitwie o Górę św. Anny. Swoje przeżycia z tego okresu zamieściła we wspomnieniach opatrzonych także jej własnoręcznymi rysunkami. Po podziale Górnego Śląska w 1922 r. została przez Niemców wysiedlona z rodzinnego domu i zamieszkała w Mysłowicach. Pracowała jako nauczycielka w Janowie, a następnie w Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach. Była aktywną członkinią Związku Powstańców Śląskich, należała również do Towarzystwa Teatralnego „Opolanka”. W czasie II wojny światowej przebywała w Nowym Targu, gdzie pracowała fizycznie. W roku 1945 przeniosła się do Opola, w którym spędziła resztę swojego życia, mieszkając na ul. Plebiscytowej. Pracowała jako księgowa w Banku Rolnym. Angażowała się w prace Towarzystwa Rozwoju Ziemi Zachodnich. Odznaczona Śląskim Krzyżem Powstańczym, Medalem Niepodległości, Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarła 3 lutego 1989 r.

AP-L

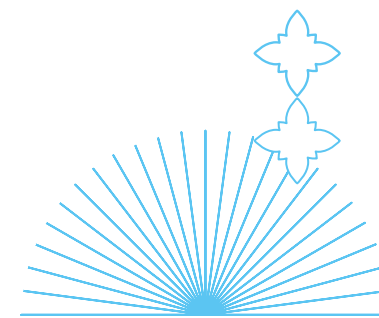

Grabowski Elisabeth

(1864–1929) – pisarka i badaczka folkloru. Urodziła się 13 czerwca 1864 r. w Raciborzu. Po śmierci matki wychowaniem Elisabeth i jej siostr zajął się ojciec, który był kupcem, a następnie urzędnikiem na kolei, co powodowało liczne przeprowadzki rodziny. Mieszkali w Austrii, w przemysłowej części Górnego Śląska i Raciborzu. Po śmierci ojca, zmarłego podczas epidemii tyfusu, Elisabeth wyjechała na Węgry, gdzie pracowała jako guwernantka. W roku 1896 przeprowadziła się do Berlina i tam właśnie rozpoczęła karierę literacką. W roku 1915 Elisabeth przeniosła się do Opola. Wraz z siostrami Hedwig – malarką i nauczycielką rysunku oraz Gertrud – korespondentką handlową i pisarką zamieszkała przy Sternstrasse 21 (obecna ul. Reymonta). Po śmierci narzeczonego, który zginął w wypadku w kopalni, nigdy nie wyszła za mąż. Grabowski podczas podróży po Górnym Śląsku zbierała materia-

ły etnograficzne. Była osobą bardzo komunikatywną, dzięki czemu szybko zjednywała sobie nowo poznanych ludzi, którzy opowiadali jej historie związane z lokalnymi zwyczajami i życiem codziennym. Publikowała regularnie w śląskich czasopismach. Wygłaszała wykłady na tematy etnograficzne, co w owym czasie było niespotykane. Jest autorką licznych bajek, opowiadań i artykułów. Do jej dzieł należą m.in.: *Der Weiße Adler* (1909), *Haldenkinder* (1912), *Land und Leute in Oberschlesien* (1913), *Sagen und Märchen aus Oberschlesien* (1922, 1932), *Wanderungen durch Oberschlesiens Städte* (1927) i *Goldene Zeit* (1927). Zmarła na zawał serca 11 lutego 1929 r. w Opolu. Została pochowana w Opolu na Cmentarzu Komunalnym przy ul. Wrocławskiej. Już po śmierci Elisabeth siostra Hedwig opublikowała ostatnią jej książkę *Die Volkstrachten in Oberschlesien* (1935).

AS-W

Granatowska Halina

(1937–1999) – nauczycielka akademicka, działaczka Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”, współautorka podręcznika z języka rosyjskiego dla szkół ponadpodstawowych. Urodziła się 1 października 1937 r. w Kaliszu. Po ukończeniu Liceum Pedagogicznego we Wrocławiu, chciała studiować na Uniwersytecie Jagiellońskim slawistykę, została przyjęta, ale ze względów finansowych musiała zrezygnować z nauki. Z tych samych względów zdecydowała się na filologię rosyjską na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie mogła otrzymać spore stypendium. Tu odkryła swoje powołanie, czyli duże zdolności do języków obcych. Kilkakrotnie będąc w Moskwie, musiała się legitymować, żeby udowodnić, że jest Polką, bo tak dobrze władała językiem rosyjskim. Po ukończeniu studiów rozpoczęła pracę jako nauczycielka języka rosyjskiego, uczyła także polskiego,

w opolskich szkołach podstawowych nr 16 i 21. W roku 1968 związała się z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Opolu. Tu obroniła pracę doktorską poświęconą „Organizacji procesu dydaktycznego w początkowym okresie nauczania języka rosyjskiego w polskiej szkole”. Założyła i kierowała Zakładem Glottodydaktyki w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Opolskiego, który zajmował się badaniem procesu nauczania i uczenia się języków obcych. Wraz z Barbarą Chlebdą zainicjowała powstanie w Instytucie Filologii Rosyjskiej kierunku „język biznesu”, który pozostał do dziś jednym z kierunków studiów, mimo likwidacji klasycznej filologii rosyjskiej. Po roku 1990 zaangażowała się w utrwalanie pamięci o Golgocie Wschodu. Uczestniczyła m. in. jako tłumaczka, w rozmowach opolskiej Rodziny Katyńskiej w sprawie umieszczenia tablicy pamiątkowej ku czci pomordowanych Polaków na budynku Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych (Narodnyj Komissariat Wnutriennych Dieł – NKWD) w Kalininie oraz postawienia krzyża w Ostaszku. Była współautorką (z Ireną Danecką) podręcznika do nauki języka rosyjskiego w szkołach ponadpodstawowych *Kak dieła* oraz programu nauczania tego języka zatwierdzonego w latach 90. XX w. przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Do końca życia była czynna zawodowo. Zmarła 9 marca 1999 r.

w Opolu i tu także została pochowana. Jej córka to znana dziennikarka radiowa Beata Granatowska.

AP-L

Gromek Władysława

(1931–2020) – znana i ceniona bibliotekarka. Urodziła się 9 czerwca 1931 r. w Pustomytach (miasto na ziemi lwowskiej). W roku 1946 przyjechała z rodzicami ze Lwowa do Opola, gdzie ukończyła szkołę średnią. Następnie podjęła studia na Uniwersytecie Wrocławskim, na Wydziale Filologiczno-Historycznym, zdobywając tytuł zawodowy magistra historii. Po zakończeniu nauki wróciła do Opola i rozpoczęła swoją karierę zawodową w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej. Jako młodszy bibliotekarz w latach 1955–1960 zajmowała się instruktażem oraz gromadzeniem pierwszych księgozbiorów w województwie opolskim. W kolejnym

okresie, latach 1960–1961, pracowała w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Opolu. Od 1 stycznia 1962 r. związała się z Biblioteką Główną Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, gdzie pełniła różne funkcje kierownicze, obejmując m.in. Oddział Magazynów i Konserwacji Zbiorów, a następnie Oddział Informacji Naukowej i Oddział Katalogowania Rzeczowego Zbiorów. Na ostatnim etapie kariery bibliotecznej zajmowała samodzielne stanowisko ds. klasyfikacji zbiorów. Władysława Gromek była osobą sumienną i odpowiedzialną, zawsze starannie wykonującą swoje obowiązki. Służyła pomocą współpracownikom i była otwarta na ich potrzeby. Zasiadła także w działalności komisji i grup doradczych, uczestniczyła m.in. w pracach Komisji ds. Awansów i Nagród oraz zespołu doradczego odpowiedzialnego za budowę nowej biblioteki. Przewodniczyła Komisji ds. Kontroli, Selekcji i Ewidencji Materiałów Bibliotecznych. Była aktywną członkinią Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, pełniła funkcję skarbnika Zarządu Okręgu w Opolu. Cieszyła się ogromnym uznaniem w środowisku bibliotekarskim w Opolu za swoją wiedzę i zaangażowanie w pracę. Otrzymała liczne odznaczenia, w tym Srebrny Krzyż Zasługi, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, Odznakę „Za Zasługi dla Miasta Opola” oraz Medal 40-lecia Polski Ludowej jako Zasłużony

Działacz Kultury. Zmarła 4 kwietnia 2020 r. w Opolu. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

KM-K

Hajduk Zofia (1920–2002)

– rodłaczka, harcerka. Urodziła się 16 maja 1920 r. w Wójtowej Wsi (obecnie część Opola) jako najmłodsze dziecko Franciszka Poliwody i Franciszki z domu Langosz. W domu Poliwodów prowadzono działalność pro-polską, a częstymi gośćmi byli polscy harcerze. Zofia uczyła się w polskiej szkole w Wójtowej Wsi, która powstała dzięki zaangażowaniu jej rodziny. Następnie podjęła naukę w Polskim Gimnazjum Żeńskim w Raciborzu z siedzibą w Tarnowskich Górach, którą kontynuowała w niemieckiej szkole handlowej w Opolu. Jako jedna z najmłodszych działaczek Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech,

prowadziła sekretariat Związku Polskiej Młodzieży Katolickiej na Śląsku Opolskim, rozpowszechniała polską prasę, np. „Nowiny Codzienne” i „Katolika”, śpiewała w chórach „Lutnia” i „Halka”. Działała w Teatryku Alojzego Smolki. W roku 1938 uczestniczyła w I Kongresie Polaków w Niemczech, który odbył się w Berlinie. Dnia 11 września 1939 r. Zofia została aresztowana przez gestapo i osadzona w więzieniu w Opolu, skąd przewieziono ją do obozu koncentracyjnego Ravensbrück. Z obozu zwolniono ją w kwietniu 1940 r. Po powrocie do Opola działała w konspiracyjnym Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej. Wraz z siostrami pracowała dla Inspektoratu „Skorpion” ZWZ-AK. Była łączniczką, kolportowała prasę podziemną, pomagała dezterom i uciekinierom, wspierała materialnie robotników przymusowych. Za tę działalność została ponownie aresztowana 8 lipca 1943 r. i osadzona w więzieniu o ciężkim rygorze w Lublińcu. Dnia 28 lutego 1944 r. przewieziono ją do obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau. Po ewakuacji obozu w „marszu śmierci” dotarła do obozu Ravensbrück, gdzie spotkała się z siostrą Bronisławą i razem wróciły do domu. Po zakończeniu II wojny światowej poślubiła Ryszarda Hajduka. Pracowała w Miejskiej i Wojewódzkiej Radzie Narodowej oraz w Związku Autorów i Kompozytorów Scenicznych, była tłumaczką przysię-

głą języka niemieckiego. Kontynuowała działalność społeczną i przez blisko 20 lat współpracowała z Rozgłośnią Polskiego Radia w Katowicach i Opolu. Zmarła 17 lipca 2002 r. Została pochowana na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi. Jej córką jest prof. Janina Hajduk-Nijakowska.

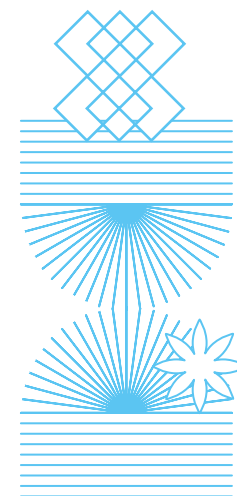
AS-W

Henzler Danuta (1947–2022)

– lekarka. Urodziła się 12 września 1947 r. W roku 1972 ukończyła Wydział Lekarski Akademii Medycznej we Wrocławiu, uzyskując kolejno I i II stopień specjalizacji z zakresu chorób wewnętrznych, a w 1981 r. specjalizację z gastroenterologii. Po studiach związała się zawodowo ze Szpitalem Wojewódzkim w Opolu – Oddziałem Chorób Wewnętrznych. Była wieloletnią ordynatorką Oddziału Wewnętrznego B, a także konsultantem wojewódzkim ds. gastroenterologii. Danuta Henzler była szanowaną i lubianą przez pacjentów i współpracowników specjalistką chorób wewnętrznych i gastroenterologiem. Oddana chorym – nawet, gdy „dopała ją ciężka choroba”, która skazała ją na wózek inwalidzki, wciąż pracowała i służyła pacjentom, bo zawód lekarza był jej powołaniem i traktowała go jako służbę. Przez 8 lat pełniła funkcję rzeczniczki odpowiedzialności zawo-

dowej przy Okręgowym Sądzie Lekarskim, a następnie była sędzią Sądu Lekarskiego Izby Lekarskiej. Laureatka wielu odznaczeń. Odznaczona honorowym Medalem Stulecia Towarzystwa Internistów Polskich, a w 2007 r. Laurem Umiejętności Izby Gospodarczej w Opolu, a także ustanowioną przez Opolską Izbę Lekarską, honorową Odznaką „Prymariusz Opolski”, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polskim oraz tytułem Opolskiego Hipokratesa. Pasjonatka podróży, objechała niemal cały świat. Zmarła 30 października 2022 r. w Opolu. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

ML-S

Huesing (Hüsing) Katherina Klara (1820–1907) – franciszkanka szpitalna. Urodziła się 3 lutego 1820 r. w Oesede koło Osna-brück w Niemczech (miasto w kraju związkowym Dolna Saksonia). Córka Franciszka (właściciela ziemskiego) i Marii. Była jedną z pierwszych kandydatek, która wstąpiła do nowo powstałego Zgromadzenia Sióstr Pielęgniarek III Zakonu Regularnego św. Franciszka (franciszki szpitalne), założonego przez Jana Krzysztofa Bernsmeyera w 1844 r. w Telgte koło Münster (Nadrenia Północna-West-falia). Habit zakonny przyjęła dwa lata później (1846 r.), a śluby zakonne złożyła 28 marca 1849 r. Kiedy w drugiej połowie lat 40. XIX w. na Śląsku wybuchła epidemia tyfusu, Klara wraz z Marią Elżbietą Schlütter i Marią Paulą Böttinger zdecydowała się w lutym 1848 r. wyjechać na Śląsk, aby zająć się chorymi. Przez biskupa wrocławskiego Melchiora von Diepenbrocka zostały skierowane do pracy w szpitalu w Studzionce. Po wygaśnię-

ciu epidemii Klara wraz z siostrami udała się do Mikołowa, gdzie zajęła się osieroconymi dziećmi oraz chorymi. W tym samym czasie proboszcz opolskiej parafii pw. Świętego Krzyża Karl Alojzy Gaerth zdecydował się wykupić budynki po dawnym klasztorze Dominikanów na opolskiej Górcie i ufundować w tym miejscu szpital wraz z sierocińcem. Za namową Karla Ignatza Lorinzera, opolskiego radcy sanitarnego, zaproponował siostrom franciszkanom pracę w Opolu. Klara wraz z Paulą Böttinger przybyły tu 13 kwietnia 1849 r., a 7 maja tegoż roku rozpoczęły pracę w sierocińcu. Pod ich opieką znajdowało się 16 dzieci w wieku szkolnym oraz 4 bezdomne dziewczęta. Gdy pod koniec 1849 r. wybuchła w Opolu epidemia, Klara zajęła się pielęgnacją chorych. Po otwarciu Szpitala św. Wojciecha w 1851 r. obie siostry zostały tam zatrudnione w charakterze personelu pomocniczego. Działalność siostry Klary nie ograniczała się jedynie do pracy w sierocińcu i pomocy w szpitalu. Odwiedzała chorych w domach, prowadziła wiele akcji charytatywnych. Najwięcej uwagi poświęcała najbardziej potrzebującym mieszkańcom Opoli. W czasie wojny francusko-pruskiej (1870–1871) opiekowała się rannymi i chorymi. Z okazji 40-lecia pracy pielęgniarskiej na terenie Opoli otrzymała od cesarzowej Prus dyplom uznania oraz prezent – krucyfiks z drzewa hebanowego. W roku 1899 z okazji 50-lecia Fundacji Szpitala

św. Wojciecha została odznaczona Medalem Czerwonego Krzyża III klasy. Medal wręczył jej prezydent rejencji opolskiej – Walther von Moltke. Swoją służbę na rzecz najuboższych Klara Huesing pełniła niemal do śmierci. Zmarła 8 czerwca 1907 r. w Opolu, pochowana została na cmentarzu przy ul. Wrocławskiej.

AP-L

Hundt Irena (1929–2019) – za-służona działaczka społeczna. Urodziła się 4 kwietnia 1929 r. w Opolu. Była córką Antoniego i Marty (z domu Ligudy) Pawletów. Jej ojciec, Antoni Pawleta, praktykant w wydawnictwie „Gazety Opolskiej”, młodszy redaktor „Polaka” w Katowicach oraz redaktor przedwojennego pisma „Katolik Trzyrządowy”, które ukazywało się w Suchym Borze, znacząco wpłynął na jej patriotyczne zaangażowanie. Po aresztowaniu Antoniego Pawlety

przez Niemców 3 września 1939 r., rodzina przeżywała trudności związane z wojną. W roku 1942 wysiedlono z Suchego Boru Martę Pawletę z zakazem powrotu na Górny Śląsk. Zabrano majątek, dom, drukarnię z maszynami. Marta i jej córki wyjechały do Wrocławia w 1942 r. Irena znalazła schronienie u urszulanek. W lipcu 1945 r. do Opoli wróciły siostry Bronisława wraz z Ireną, dostały dom na ul. Powstańców Śląskich, za jakiś czas dołączyła do nich także matka Marta Liguda-Pawleta, która pieszo przysłała z Wrocławia. W sierpniu wróciła także Stefania z ojcem. Zamieszkali w Opolu. Siostry zapisały się do Gimnazjum Repolonizacyjnego dr Stefanii Mazurek, gdzie zdały maturę. Irena Hundt angażowała się w wychowanie młodzieży śląskiej, uczyła języka polskiego. Miejsowa młodzież, często posiadająca świadectwa maturalne z niemieckiej szkoły lub uczęszczająca przez kilka lat do niemieckiego gimnazjum, nie znała języka polskiego na tyle, aby móc kontynuować naukę w polskiej szkole. Po wojnie Irena wyszła za mąż za prawnika Włodzimierza Hundta, z którym miała syna Bolesława. Początkowo zamieszkali we Wrocławiu-Leśnicy. Na początku lat 50. powrócili do Suchego Boru, gdzie mieszkała rodzina Pawletów. Irena pracowała w Zakładach Budowy i Remontów Urządzeń Chemicznych „METALCHEM”. Zakłady te rozwijały produkcję aparatów i urządzeń dla przemysłu chemicznego.

go. Następnie przez wiele lat kierowała ośrodkiem wypoczynkowym w Suchym Borze. Mąż Włodzimierz Hundt pracował w Najwyższej Izbie Kontroli w Opolu. Irena Hundt zawsze pomagała innym. Jako opiekunka społeczna inicjowała i organizowała formy doraźnej pomocy dla potrzebujących, zaopatrując ich w opał, pościel i inne podstawowe rzeczy. Angażowała się w działalność kulturalną, występowała w zespole „Borówka” w Chrzastowicach. Była członkinią Związku Polaków w Niemczech, Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech oraz Związku Kombatanów i Osób Represjonowanych. Dnia 14 grudnia 2003 r. została uhonorowana tytułem Honorowego Obywatela Miasta Opola. Otrzymała następujące odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi, Medal Rodła, Medal 40-lecia PRL, Zasłużony Opolszczyźnie, Zasłużony dla Ruchu Regionalnego, Zasłużony Opiekun Społeczny, Zasłużony Działacz Ruchu Spółdzielczego, Kombatancki Krzyż Zasługi. Irena Hundt zmarła 29 marca 2019 r. w wieku 93 lat. Została pochowana w Suchym Borze.

KM-K

Izabela Jagiellonka-Zapolya

(1519–1559) – królowna polska, królowa Węgier, księżna opolska. Urodziła się 18 stycznia 1519 r. Była pierworodną córką króla Polski Zygmunta Starego oraz Bony Sforzy, księżniczki mediolańskiej i baryjskiej. Otrzymała bardzo staranne wykształcenie. Początkowo miała zostać żoną Franciszka I, późniejszego króla Francji, następnie próbowano wydać ją za mąż za Fryderyka II Gonzagę, władcę Mantui. Ostatecznie została żoną króla Węgier – Jana Zapolyi. Po niespełna dwóch latach małżeństwa – król Jan zmarł. Izabela rozpoczęła starania o zachowanie tronu dla swego nowo narodzonego syna, Jana II Zygmunta Zapolyi. W roku 1551 została jednak zmuszona do opuszczenia Węgier. W zamian za utratę władzy otrzymała w formie rekompensaty księstwo opolskie, a także ziębickie i Ząbkowice. Wartość tych księstw była znacznie niższa od dóbr zostawionych na Węgrzech, w związku z tym Ferdynand Habsburg zobowiązał się do wypłaty 100 tys. florenów w oprocentowanych

ratach. Do Opola królowa przybyła w marcu 1552 r. Zastała opustoszały, wymagający remontu zamek oraz pusty skarb książęcy. Ponieważ nie miała środków do życia, zdecydowała się opuścić miasto i wyjechać do swego brata króla Zygmunta Augusta do Piotrkowa (Trybunalskiego). Następnie udała się do matki do Płocka i stamtąd przez kolejne miesiące zarządzała księstwem opolskim. Często podróżowała po Polsce, głównie między Krakowem, Piotrkowem i Warszawą. Ostatecznie osiadła w Wieluniu, który przekazała jej we władanie matka, Bona Sforza. Zachowane dokumenty Izabeli jako księżnej opolskiej wskazują, że zajmowała się głównie sporami związanymi z rozszerzającą się na terenie Opola reformacją. Wydała m.in. zgodę na głoszenie kazań przez ewangelickiego kaznodzieję Wawrzynca Josta. Jesienią 1556 r. Izabela wraz z synem i wspierającymi ją zwolennikami wkroczyła do Siedmiogrodu. Wkrótce sejm węgierski ogłosił ją regentką do czasu uzyskania pełnoletności przez jej syna Jana II Zapolyę. W roku 1557 cesarz Ferdynand Habsburg odebrał jej władzę w księstwie opolskim. Izabela Jagiellonka zmarła po długotrwałej chorobie 15 września 1559 r., w wieku 40 lat. Po śmierci Izabeli władzę na Węgrzech objął jej syn Jan II Zapolya, który również zmarł młodo (w 1571 r., w wieku 31 lat).

AP-L

Jadwiga (przed 1378–1392/1393) – księżniczka opolska, pani na Bydgoszczy i Inowrocławiu. Była córką księcia Władysława Opolczyka i jego drugiej żony Eufemii (Ofki), księżniczki mazowieckiej. Dokładna data jej urodzin nie jest znana. Przypuszcza się, że urodziła się przed 1378 r., bowiem 11 lipca 1386 r. została zaręczona z bratem Władysława Jagiełły – Wiguntem/Aleksandrem. Zgodnie z obowiązującym wówczas prawem musiała więc mieć przynajmniej 7 lat. Samo małżeństwo zostało sfinalizowane w styczniu 1390 r. Jadwiga powinna mieć wtedy już przynajmniej 12 lat. Wigund był bratem Jagiełły, synem wielkiego księcia litewskiego Olgierda oraz księżniczki twerskiej Julianny. W lutym 1386 r. przyjął chrzest w obrządku katolickim, a wraz z nim imię Aleksander. To zapewne umożliwiło zaręczyny pomiędzy nim a księżniczką opolską. Małżeństwo z pewnością zawarto z powodów politycznych. Z jednej strony miało ugruntować dobre stosunki Władysława Opolczyka i króla Polski – Władysława Jagiełły, z drugiej – przejąć przez króla (przynajmniej częściowo) kontrolę nad ziemiami utrzymanymi przez Opolczyka jako lenno przy granicy z Krzyżakami. Jadwiga bowiem dostała od swego ojca w posagu ziemie: inowrocławską, tuczyńską i bydgoską, które książę opolski otrzymał od króla Ludwika

Andegawerskiego. Władysław zobowiązał się również wspierać swego zięcia w razie najazdów na te terytoria. W przypadku śmierci współmałżonków ziemie te miały wrócić ponownie do księcia opolskiego. Niestety, związek Jadwigi z Wiguntem/Aleksandrem przetrwał jedynie dwa i pół roku, bowiem 28 czerwca 1392 r. Wigunt został w Wilnie otruty przez kogoś z jego otoczenia. Zabójstwo miało charakter polityczny, wśród Giedyminowiczów trwała bowiem walka o władzę. Jadwiga wróciła do Opolu. Tu zmarła 20 września 1392 lub 1393 r. Ziemie, które przekazał jej ojciec w posagu zostały obsadzone przez polskie wojska, co w przyszłości stało się jedną z przyczyn pogorszenia stosunków między Władysławem Opolczykiem a Władysławem Jagiełłą i w końcu doprowadziło do wojny między niedawnymi sojusznikami. Jadwiga prawdopodobnie została pochowana w kościele Franciszkanów w Opolu, choć niewykluczone, że to właśnie jej tumbę odkryto podczas ostatnich prac archeologicznych w Katedrze Opolskiej.

AP-L

Jursch Hanna Marie Margarete (1902–1972) – teolożka, historyczka Kościoła protestanckiego. Urodziła się 24 marca 1902 r. w Opolu. Szkołę średnią ukończyła w Berlinie. W roku 1922 rozpoczęła studia z zakresu religioznawstwa, germanistyki i historii sztuki na Uniwersytecie w Jenie. Wkrótce jednak przeniosła się na teologię. Doktoryzowała się w 1933 r. w Jenie na podstawie pracy *Schleiermacher als Kirchenhistoriker. Die Problemlage und die geschichtstheoretischen Grundlagen der Schleiermacherschen Kirchengeschichte* („Schleiermacher jako historyk Kościoła. Sytuacja problemowa i historyczno-teoretyczne podstawy historii Kościoła Schleiermachera”). W kolejnym roku habilitowała się (w wieku 32 lat), pisząc rozprawę „Das Bild des Judas Ischariot in der Alten Kirche” („Obraz Judasza Iskarioty w starym Kościele”). Mimo szybkiego rozwoju naukowego dopiero w 1939 r. została wykładowczynią. W roku 1948 została profesorką, a w 1956 r. kierowniczką Katedry Historii Kościoła i Archeologii Chrześcijańskiej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Jenie. W ten sposób została pierwszą kobietą – teolożką, która objęła katedrę w Niemczech. W roku 1955 otrzymała doktorat honoris causa uniwersytetu w Marburgu. Angażowała się w prace Stowarzyszenia Teologów Protestanckich w Niemczech. Swoich studentów wspierała zarówno duchowo, jak

i materialnie. Regularnie publikowała w „Kalendarzu Domu Chrześcijańskiego”. Zmarła 13 czerwca 1972 r. w Jenie i tam została pochowana. Po jej śmierci ustanowiono nagrodę Der Hanna Jursch Preis, która przyznawana jest co dwa lata za wybitne osiągnięcia naukowe i teologiczne dotyczące kobiet.

AP-L

Kaczmarek Teresa (1929–2022) – działaczka społeczna, prezeska Opolskiej Rodziny Katyńskiej. Urodziła się 29 października 1929 r. w Tomaszgrodzie na Wołyniu. Jako młoda dziewczyna straciła matkę, Helenę, a kiedy miała zaledwie 10 lat, jej ojciec, Mieczysław Bętkowski, policjant ochraniający granice II Rzeczypospolitej, trafił do obozu dla polskich jeńców wojennych w Ostaszkowie. Wiosną 1940 r. stał się ofiarą zbrodni katyńskiej i został pochowany w jednej z masowych mogił w Miednoje. Po tych wydarzeniach Teresa znalazła się pod opieką zaprzyjaźnionej rodziny. Ukończyła liceum ekonomiczne. Długo poszukiwała informacji na temat swego ojca za pośrednictwem Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, m.in. w Moskwie, Londynie i Genewie. Po wielu latach nazwisko jej ojca znalazło się na „liście śmierci” w książce Jędrzeja Tucholskiego *Mord w Katyniu. Koziełsk, Ostaszków, Starobielsk. Lista*

ofiar (Warszawa 1991). Upadek ZSRR stworzył większe możliwości działania, co zbiegło się z coraz aktywniejszą działalnością opolskiego koła Stowarzyszenia Rodzina Katyńska, do którego Teresa Kaczmarek się przyłączyła. Dzięki jej staraniom powstało opolskie koło tego stowarzyszenia, będące jednym z oddziałów Dolnośląskiej Rodziny Katyńskiej. Teresa po raz pierwszy odwiedziła Katyń w 1991 r. W tym roku została także powołana na stanowisko prezesa Opolskiej Rodziny Katyńskiej. Oddziałem kierowała do 2006 r. Pełniła także funkcję wiceprezesa Dolnośląskiej Rodziny Katyńskiej oraz była członkiem Rady Federacji Rodzin Katyńskich przez kilka kadencji. Opolskie koło organizowało w ramach „żywych lekcji historii” spotkania w szkołach z młodzieżą, podczas których popularyzowało wiedzę o zbrodni katyńskiej. Teresa współpracowała z Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych w Opolu, gdzie odbywały się spotkania członków Opolskiej Rodziny Katyńskiej. Z jej inicjatywy organizowano liczne wystawy, prelekcje, konferencje i inne wydarzenia przypominające o losach polskich żołnierzy w niewoli na Wschodzie. Teresa Kaczmarek była także aktywną członkinią Klubu Inteligencji Katolickiej. Z jej inicjatywy powstał Opolski Oddział „Wspólnoty Polskiej”, który zajmował się organizacją sympozjów i konferencji oraz wydawaniem publikacji o Polakach mieszkających za granicą. Później działalność stowarzy-

szenia objęła kraje wschodnie, takie jak Litwa, Ukraina i Białoruś. Organizowano tam kursy agroturystyki i turnusy rehabilitacyjne, a także sprowadzano do Polski i wspierano rodziny Polaków wywiezionych na Syberię i do Kazachstanu. Teresa Kaczmarek umiejętnie łączyła działalność społeczną z życiem rodzinnym i zawodowym. W wieku 26 lat wyszła za mąż za Seweryna, inżyniera specjalizującego się w budowie dróg i mostów. Rok później urodziła się ich pierwsza córka Maria, a po trzech latach syn Aleksander. Zawodowo związana była z Instytutem Śląskim w Opolu, gdzie pracowała od 1961 r., początkowo jako główna księgowa, a następnie awansowała na kierownika organizacyjnego Instytutu, a później wicedyrektora administracyjnego. Pełniąc te funkcje, wykazywała się sumiennością i odpowiedzialnością, zyskując szacunek współpracowników. Była wymagająca, ale jednocześnie wspierająca i życzliwa dla innych. Za swoje zasługi została uhonorowana m.in. Medalem „Pro Memoria” oraz Medalem Dnia Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej. Teresa Kaczmarek zmarła 8 czerwca 2022 r. w wieku 92 lat. Jej odejście pozostawiło trudną do zapalenia pustkę zarówno wśród bliskich, jak i w wielu środowiskach, w które była zaangażowana przez dziesięciolecia. Została pochowana na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

KM-K

Kania Maria (1908–1991)

– pielęgniarka, działaczka Związku Polaków w Niemczech. Urodziła się 23 września 1908 r. w Popielowie, wsi położonej w powiecie opolskim. Była córką Pawła Barczyka oraz Franciszki z domu Skrzypczyk. Wychowywała się w polskojęzycznej rodzinie, co miało wpływ na jej późniejsze zaangażowanie społeczne. Uczęszczała do niemieckiej szkoły powszechnej, a podczas plebiscytu na Górnym Śląsku do polskiej szkoły mniejszościowej. Po ukończeniu szkoły pielęgniarskiej w Berlinie w 1931 r., Maria wróciła do Popielowa, gdzie przewodniczyła kołu Związku Młodzieży Polsko-Katolickiej. W roku 1937 wyszła za mąż za powstańca śląskiego i inżyniera Bronisława Kanię z Siołkowic, syna poety Jakuba Kani. W czasie wojny pracowała jako robotnica przymusowa, była przesłuchiwana przez gestapo, a jej mąż, powstaniec śląski, cudem uniknął egzekucji. Ich córka Wanda przebywała u dziadków w Popielowie. W roku 1941 pracowała jako pielęgniarka

w klinice we Wrocławiu, dopiero w styczniu 1945 r. wróciła do rodzinnej wsi. W roku 1947 urodziła drugą córkę Barbarę Kanię. Po wojnie Maria pracowała jako szkolna higienistka w Ośrodku Zdrowia w Izbicku, jej mąż był dyrektorem Technikum Rolniczego. Mieszkali w Opolu-Grudziecach. Zmarła 14 grudnia 1991 r., pozostając w pamięci jako oddana pielęgniarka i działaczka społeczna, która poświęciła swoje życie pracy na rzecz polskiej społeczności. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

KM-K

Katarzyna (koniec lat 60.

XIV w.–1420) – księżniczka opolska, pani na Kozuchowie i Zielonej Górze. Data jej narodzin nie jest znana. Przypuszcza się, że przyszła na świat w końcu lat 60. XIV w. w Opolu. Była córką księcia Władysława Opolczy-

ka i jego drugiej żony Eufemii (Ofki), księżniczki mazowieckiej. Wyszła za mąż za księcia głogowsko-żagańskiego Henryka VIII Wróbla. Z tego związku przyszło na świat czterech synów (Jan, Wacław, Henryk IX i Henryk X – władali Żaganiem, Krosnem, Kozuchowem i Zieloną Górą) oraz córka Anna, żona księcia oświęcimskiego Jana. W posagu Katarzyna otrzymała od ojca Prudnik, Karniów i Głogówek. Być może to dla niej ojciec, Władysław Opolczyk, postarał się u cesarza Karola IV Luksemburga o dokument umożliwiający objęcie przez nią władzy w Opolu po jego śmierci. Mąż Katarzyny znany był z wystawnego trybu życia, organizował liczne turnieje rycerskie, przez co popadał w dług, zmarł pod karą ekskomuniki. Po jego nagłej śmierci Katarzyna przez kilka lat rządziła księstwem w imieniu swoich synów, po dojściu do pełnoletności dwóch najstarszych osiadła w Kozuchowie, sprawując też rządy nad Zieloną Górą. Katarzyna w swej działalności naśladowała swego ojca Władysława Opolczyka. W Kozuchowie wybudowała zamek, który swą formą prawdopodobnie nawiązywał do Zamku Górnego w Opolu, który powstał za rządów jej ojca. Podobnie jak w przypadku księstwa opolskiego, założyła związek miast w celu utrzymania pokoju krajowego. Była hojną dobrodziejką dla instytucji kościelnych (zwłaszcza kanoników regularnych), a ze względu na swą działalność charytatywną zwana

była przez współczesnych „matką Katarzyną”. Zmarła w 1420 r. Pochowana została w kolegiacie w Głogowie. Zachował się jej nagrobek, który obecnie znajduje się w Muzeum Narodowym we Wrocławiu.

AP-L

Keck Stanisława (1912–2012)

– nauczycielka. Urodziła się 16 listopada 1912 r. w miejscowości Přívozna na Morawach (obecnie część Ostrawy). Była córką Wiktora Gatkiewicza i Stanisławy z domu Dolińskiej. Ojciec Stanisławy był także nauczycielem, pełnił funkcję prezesa Związku Nauczycielstwa Polskiego na całe województwo stanisławowskie. Został rozstrzelany przez Niemców w nocy z 14 na 15 sierpnia 1941 r. w Czarnym Lesie na Uhrynowie koło Stanisławowa. Stanisława Keck ukończyła Gimnazjum Sióstr Urszulanek w Stanisławowie, a następnie studiowała biologię

w Państwowym Pedagogium w Krakowie (w latach 1931–1933). Od roku 1934 do wybuchu II wojny światowej pracowała jako nauczycielka w szkole powszechnej w Stanisławowie, a od 1939 r. – w szkole wiejskiej nieopodal tego miasta, udzielała się także na tajnych kompletach. Jej mąż lekarz, Tadeusz Keck, był żołnierzem Armii Krajowej. We wrześniu 1945 r. przybyła do Opola i pracowała jako nauczycielka w szkołach podstawowych nr 14, 6 i 1. Swoje wspomnienia, od czasów dzieciństwa w Stanisławowie po życie w Opolu, spisała w niepublikowanej kronice zatytułowanej „Blaski i cienie mojego życia”. Od roku 1935 należała do Związku Nauczycielstwa Polskiego, aktywnie pracowała w jego strukturach także po II wojnie światowej. Odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego „Za Tajne Nauczanie 1939–1945”, Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego. Zmarła 28 lipca 2012 r. Pochowana została na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

AP-L

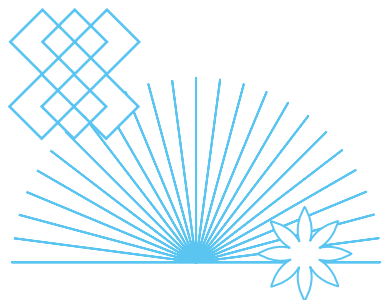
Kocięcka Danuta – pły-

waczka, wykładowczyni akademicka. Urodziła się 9 lipca 1952 r. w Opolu. Uczęszczała do Szkoły Podstawowej nr 5, mieszczącej się wówczas przy ul. Książąt Opolskich. Gdy w 1963 r. otwarto krytą pływalnię przy ul. Ozimskiej jej mama, Władysława, zapisała Danutę i jej młodszą siostrę Ewę, na naukę pływania. Już rok później obie siostry zostały zawodniczkami Odry Opole. Danuta była niezwykle wysportowana, oprócz pływania trenowała również gimnastykę sportową (w mistrzostwach województwa opolskiego w 1965 r. zajęła drugie miejsce w swojej kategorii wiekowej) oraz łyżwiarstwo szybkie (w tym samym roku została mistrzynią województwa, a na ogólnopolskich II Igrzyskach Młodzieży Szkolnej w Zakopanem zajęła trzecie miejsce). Dzięki startom m. in. sióstr Kocięckich opolska Odra w mistrzostwach Polski w pływaniu dzieci zajęła odpowiednio drugie (1965 r.) i pierwsze miejsce (1966 r.). Po ukończeniu szkoły podstawowej Danuta

Kocięcka rozpoczęła naukę w Liceum Ogólnokształcącym nr III w Opolu, jednak z powodu rozwijającej się kariery pływackiej przeniosła się do Sosnowca, gdzie zdała maturę. W roku 1969 na Mistrzostwach Polski seniorów Danuta Kocięcka zdobyła trzy medale: srebrny na dystansie 50 m stylem dowolnym oraz dwa brązowe – na 100 m stylem dowolnym i 100 m stylem motylkowym. Rok później zdobyła kolejny brązowy medal na dystansie 50 m stylem dowolnym. W sumie we wszystkich kategoriach wiekowych Danuta Kocięcka zdobyła trzy złote, cztery srebrne i sześć brązowych medali. W kategoriach młodzików i juniorów była też kilkakrotnie rekordzistką Polski. W roku 1971, już jako zawodniczka Akademickiego Związku Sportowego Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie, zdobyła srebrny medal na 50 m stylem dowolnym i brązowy medal na 200 m stylem zmiennym. Po maturze Danuta rozpoczęła bowiem studia na Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Warto wspomnieć, że jej kolegami na roku byli tacy znani sportowcy, jak: Wojciech Buciarski, Tadeusz Ślusarski, Zbigniew Pacelt oraz późniejsi trenerzy: Jerzy Engel, Andrzej Gmitruk. W roku 1971 Danuta zakończyła karierę sportową, poświęcając się odtąd karierze naukowej. Po studiach została pracownikiem naukowym Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Pod kierunkiem Zofii Żukowskiej, wybitnej peda-

gożki i działaczki sportowej, w 1982 r. obroniła pracę doktorską. Po pomyślnie przeprowadzonym przewodzie habilitacyjnym podjęła współpracę z Instytutem Badań Młodzieży w Warszawie. Jako profesor nadzwyczajny pracowała również w Zakładzie Teorii Wychowania wchodzącym w skład Wydziału Pedagogicznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie, a także w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie. Opublikowała kilkadziesiąt prac naukowych z zakresu pedagogiki, poświęconych głównie wychowaniu młodzieży, zwłaszcza młodych żołnierzy. Zmarła niespodziewanie, po krótkiej chorobie, 19 czerwca 1998 r. w wieku zaledwie 46 lat. Została pochowana na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi. Przez swoich przyjaciół wspominana jest jako osoba pełna temperamentu, szalonych pomysłów, lubiąca tańczyć. Pisała też wiersze. Tomik jej wierszy *Cisza i nadzieja* ukazał się w 2005 r., kilka lat po jej śmierci.

AP-L

Kokot Maria (1913–2018) – katolicka działaczka społeczna. Urodziła się 7 kwietnia 1913 r. w Królewskiej Hucie (obecnie Chorzów). Pochodziła z rodziny robotniczej, jej ojciec był hutnikiem, matka pochodziła z Krasiejowa. Po ukończeniu polskiej szkoły podstawowej w Chorzowie uczęszczała do tamtejszego Miejskiego Gimnazjum Żeńskiego, gdzie w 1932 r. zdała maturę. Studiowała w Wyższym Katolickim Studium Społecznym w Poznaniu. Po jego ukończeniu kierowała Generalnym Sekretariatem Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży Żeńskiej, działającym w ramach Kurii Diecezjalnej w Katowicach. W czasie II wojny światowej pozostała na Śląsku, mając się różnych zajęć. Po wojnie aktywnie włączyła się w działalność Caritasu diecezji katowickiej, zajmując się przede wszystkim pomocą dla osób przesiedlonych z Kresów Wschodnich. Tworzyła schroniska, domy dziecka, domy opieki nad seniorami, kuchnie polowe. Po rozwiązaniu Caritasu w 1948 r. pracowała jako ekonomistka w przedsiębiorstwach górniczych w Bytomiu i Katowicach. W roku 1951 wyszła za mąż za dr. Józefa Kokota, politologa, który w tym okresie był represjonowany przez ówczesne władze. Dopiero po przełomie październikowym 1956 r. Józef Kokot związał się z Instytutem Śląskim (najpierw w Katowicach, a od 1957 r. w Opolu) oraz Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Opolu. W roku 1966

został dyrektorem Instytutu Śląskiego w Opolu. Maria Kokot przeprowadziła się do Opolu wraz z mężem w 1973 r. Po nagłej śmierci Józefa Kokota (w 1975 r.) została zatrudniona w Instytucie Śląskim w Opolu, gdzie pracowała jako tłumaczka oraz dokumentalistka do 1990 r. Pomagała w wymianie kulturalnej i naukowej naukowców polskich i niemieckich, zwłaszcza ze Szlezwika-Holsztynu. Była również zaangażowana w działalność społeczną. W roku 1981 została jedną z członkiń-założycieli Klubu Inteligencji Katolickiej i przez wiele lat pełniła w nim funkcję wiceprezesa. Została wybrana do Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej, a także do Prymasowskiej Rady Społecznej w Warszawie. Rada ta odegrała szczególną rolę w czasie stanu wojennego, pomagając aresztowanym i internowanym oraz ich rodzinom. Sama straciła cały dobytek w trakcie powodzi w 1997 r. Maria Kokot zmarła 1 stycznia 2018 r. w wieku 105 lat. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi. Spoczywa w grobie z mężem prof. Józefem Kokotem.

AP-L

Koraszewska Franciszka

(1868–1947) – działaczka narodowa, kobieca i społeczna. Urodziła się 25 marca 1868 r. w Katowicach w rodzinie Czoków. Ukończyła szkołę ludową i kursy robótek ręcznych. Pracowała w Katowicach, Lipsku i koło Hamburga. Około roku 1897 zaczęła prowadzić pracownię robótek ręcznych w Opolu jak również nabyła sklep galanterijny z pracownią krawiecką. W dniu 23 kwietnia 1901 r. wyszła za mąż za Bronisława Koraszewskiego, wybitnego polskiego działacza. Małżonkowie kupili kamienicę przy ul. Odrzańskiej 6 (obecnie ul. Koraszewskiego), w której prowadzili drukarnię i redakcję „Gazety Opolskiej”. W okresie plebiscytu wydawała niemieckojęzyczną gazetę „Der Weisse Adler”. Prowadziła w Opolu księgarnię, do której sprowadzała polskie książki. Zaangażowała się w wiec kobiet, który odbył się 22 stycznia 1907 w Reichshalle w Katowicach. Domagano się wówczas zapewnienia dzieciom nauki

języka polskiego i właściwego traktowania przez nauczycieli. Aktywnie działała w towarzystwach kobiecych, kółkach śpiewaczych i teatrze amatorskim. W styczniu 1920 r. została przewodniczącą Towarzystwa Polek w Opolu i wiceprzewodniczącą tej organizacji na powiat opolski. W grudniu 1918 r. była delegatką powiatu opolskiego na Sejm Dzielnicowy w Poznaniu. W wyborach komunalnych w 1919 r., w których po raz pierwszy kobiety mogły głosować i zostać wybrane, startowała do Rady Miasta Opola z listy polskiej. Mandatu nie zdobyła, ale 13 marca 1922 r. zajęła miejsce w Radzie w wyborach uzupełniających. Zasiadała w niej do 1923 r., kiedy to przeniosła się do Katowic, gdzie prowadziła szkołę gospodarstwa domowego. W roku 1921 aktywnie włączyła się w propolską agitację plebiscytową. Była łączniczką Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska, mężem zaufania Polskiego Komisarjatu Plebiscytowego i Komisji Mieszanej przy Międzysojuszniczej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej na Górnym Śląsku, która swoją siedzibę miała w Opolu. W czasie II wojny światowej Franciszka Koraszewska mieszkała w Warszawie. Po wojnie powróciła do Katowic, gdzie zmarła 8 grudnia 1947 r.

AS-W

Kościów Janina (1929–2019)

– zasłużona bibliotekarka i biblioterapeutka. Urodziła się 18 czerwca 1929 r. w Małogoszczu (miasto w powiecie jędrzejowskim w województwie świętokrzyskim). W czasie wojny uczęszczała na tajne komplety w Kielcach, a po jej zakończeniu kontynuowała naukę w żeńskim Gimnazjum Sióstr Nazaretanek. Po maturze w Liceum Pedagogicznym przez pół roku pracowała jako nauczycielka w Zakładowej Szkole Bielawskich Zakładów Bawełnianych w Bielawie. Następnie podjęła studia historyczne na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego. W roku 1952 przeniosła się do Opola i rozpoczęła pracę w Miejskiej Bibliotece Publicznej jako kierownik wypożyczalni. Po połączeniu Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej pracowała tu aż do 1988 r. Po ukończeniu kursu specjalistycznego w Bibliotece Narodowej, zajęła się organizacją warsztatu bibliograficznego. W roku 1965 została instruktorką w Dziale Instrukcyjno-Metodycznym,

nadzorując pracę bibliotek w powiatach strzeleckim, krapkowickim, niemodlińskim i namysłowskim. Janina Kościów miała ogromny wkład w rozwój bibliotekarstwa i działalności kulturalnej w województwie opolskim. Była współautorką poradnika „Pomagamy Sobie w Pracy” oraz autorką licznych zestawień bibliograficznych, wywiadów z pisarzami i artykułów prasowych. Jej felietony były emitowane na antenie opolskiego radia. W latach 1968–1974 pełniła funkcję kierowniczką Działu Udostępniania, zorganizowała wówczas wiele filii bibliotecznych i inicjatyw kulturalnych, w tym Oddział Muzyczny Biblioteki, będący pierwszą tego typu placówką w kraju. Inicjowała także liczne spotkania literackie, odczyty i imprezy czytelnicze. Kiedy obejmowała stanowisko kierowniczką, biblioteka liczyła dziewięć placówek. Janina Kościów kierowała siecią miejską do 1975 r. i był to okres jej najbardziej wyťažonej pracy, owocem której pozostały 23 placówki, w tym nowoczesna Wypożyczalnia Centralna (obecnie Miejska Biblioteka Publiczna), Oddział Muzyczny i stworzona w 1985 r. Biblioteka na „Cyplu”. Po przejściu na emeryturę w 1988 r., poświęciła się biblioterapii i organizacji bibliotek szpitalnych. W roku 1992 objęła w niepełnym wymiarze godzin kierownictwo w szpitalnej bibliotece w Wojewódzkim Specjalistycznym Zespole Neuropsychiatrycznym w Opolu. Przez

dziesięć lat prowadziła zajęcia z biblioterapii, fachowo i z wielkim oddaniem, stosując wszystkie możliwe formy pracy z czytelnikiem chorym. Jednocześnie nadal udzielała się aktywnie na rzecz bibliotek w Opolu. Pełniła również funkcję wiceprzewodniczącej Krajowej Sekcji Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Współpracowała z radiem i prasą, organizowała wywiady z pisarzami i sama przeprowadzała lekcje biblioteczne dla młodzieży szkolnej. Przez ponad 17 lat Janina Kościów była wykładowczynią w Państwowym Studium Kulturalno-Oświatowym i Bibliotekarskim w Opolu. Miała także zajęcia w Liceum Ogólnokształcącym w Koźlu i Liceum Ogólnokształcącym nr III w Opolu. Podczas prelekcji poruszała tematy związane z książką, umiejętnością korzystania z niej, krytycznym stosunkiem do słowa pisanego. Autorka ponad 120 publikacji z zakresu bibliotekarstwa i biblioterapii. Była członkinią Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, pełniąc wielokrotnie funkcję przewodniczącej Zarządu Okręgu i członka tegoż Zarządu. Należała także do Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Francuskiej, Towarzystwa Wiedzy Powszechnej oraz Stowarzyszenia „Rodzina Katyńska”. Na zlecenie Ministerstwa Kultury i Sztuki opracowała dwa programy szkoleń z zakresu czytelnictwa chorych i ludzi „trzeciego wieku” dla Ogólnokrajowego Ośrodka

Kształcenia Kadr w Jarocinie. Janina Kościów była również zapaloną bibliofilką i podróżniczką, odwiedzającą liczne biblioteki na całym świecie, takie jak Biblioteka ONZ w Genewie, Biblioteka Polska w Londynie, Biblioteka Watykańska w Rzymie, Biblioteka Narodowa w Pradze oraz Biblioteka w Centrum Georges'a Pompidou w Paryżu. Za swoje zasługi otrzymała wiele odznaczeń i nagród, w tym: Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki (1972), Nagrodę Miasta Opola za zasługi w upowszechnianiu kultury (1972), Honorową Złotą Odznakę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (1975), Srebrny Krzyż Zasługi (1977), Odznakę Zasłużony Działacz Kultury (1978), Odznakę Zasłużonemu Opolszczyźnie (1978), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1984), wyróżnienie „Życia Literackiego” w konkursie „Ludzie Książki” (1987), Honorowe Członkostwo „Trybuny Opolskiej” i Polskiego Radia (1996). Pozostawiła po sobie bogate dziedzictwo nie tylko jako wybitna bibliotekarka, ale także osoba o szerokich zainteresowaniach i pasjach, które realizowała przez całe życie. Prywatnie była żoną Zbigniewa Kościowa, matką dwóch córek: Urszuli i Dobrosławy. Zmarła 20 lipca 2019 r. w Opolu.

KM-K

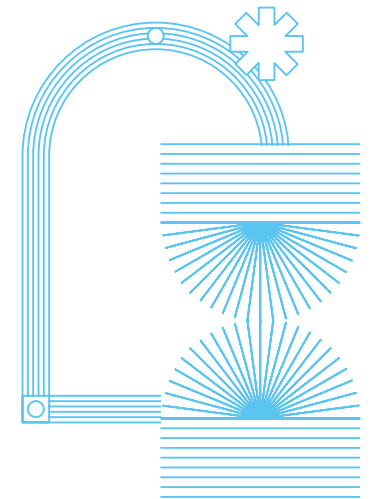
Kośna Aniela (1921–1991)

– członkini Związku Polaków w Niemczech, bibliotekarka. Urodziła się w 1921 r. jako najstarsza córka Pawła Kośnego. Ukończyła szkołę powszechną. W roku 1946 podjęła naukę w opolskim Gimnazjum dla Dorosłych. Niestety sytuacja rodzinna oraz materialna nie pozwoliły na kontynuowanie nauki. Po śmierci matki w 1947 r. Aniela Kośna musiała przejąć opiekę nad młodszym rodzeństwem. Od najmłodszych lat interesowała się życiem społecznym i politycznym. Należała do Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”. Mimo trudnej sytuacji kontynuowała naukę w Liceum dla Pracujących im. Władysława Gomułki i w 1949 r. uzyskała świadectwo maturalne. Aby wesprzeć rodzinę, pracowała w Spółdzielni „Polska Wiklina” w Chróścicach, następnie w Spółdzielni „Jedność”. W roku 1946 rozpoczęła zbierkę książek dla organizowanej wówczas Biblioteki Powiatowej. Od dzieciństwa lubiła książki. To zamiłowanie wyniosła z rodzinnego domu. Aniela Kośna rozpoczęła pracę w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej 1 grudnia 1950 r., kiedy to bibliotekarstwo w województwie opolskim było na początkowym etapie rozwoju. Dzięki jej zaangażowaniu, biblioteka szybko stała się centralnym punktem koordynacji prac dla lokalnych placówek. Wykształcenie bibliotekarskie uzupełniała uczestnicząc w kursach korespondencyjnych we Wrocławiu i Jarocinie. Jako

instruktorka Aniela Kośna cieszyła się autorytetem wśród bibliotekarzy w województwie opolskim. W terenie pracowała kilka dni w tygodniu, często nocując w prymitywnych warunkach. Po kilku latach przeszła do pracy w wypożyczalni oraz czytelnicy Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu. W roku 1954 podjęła pracę w Gromadzkiej Radzie Narodowej w Chróścicach oraz Komitecie Narodowym Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, gdzie została przeniesiona na dwa lata. Do obowiązków Anieli Kośnej, poza kierowaniem pracami rady, należało m.in. nadzorowanie programu gospodarczego, sprawdzanie egzekucji zobowiązań podatkowych oraz działalności kredytowej Gminnej Kasy Spółdzielczej. Dzięki zaangażowaniu Kośnej założono w Chróścicach punkt biblioteczny. Rozpoczęto także przygotowania do budowy remizy strażackiej. W roku 1956 Aniela Kośna złożyła rezygnację z przewodniczenia Gromadzkiej Radzie Narodowej. Po powrocie do Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu rozpoczęła pracę w Dziale Gromadzenia i Opracowania Zbiorów. Do jej obowiązków należało inwentaryzowanie książek i czasopism, kontrola księgozbioru oraz przygotowywanie książek do oprawy. W roku 1979 przeszła na emeryturę. Aniela Kośna była aktywną działaczką Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, pełniła funkcję skarbnika w Zarządzie Okręgu w Opolu. Dzięki

jej zaangażowaniu wielu bibliotekarzy wstąpiło w szeregi tej organizacji. Interesowała się filatelistyką, kochała także kwiaty. Była niezwykle cenioną i pracowitą osobą. Przez wiele lat pracy Aniela Kośna przyczyniła się do rozwoju czytelnictwa oraz wsparcia dla bibliotek w regionie. Odznaczona: Złotym Krzyżem Zasługi (1957), Odznaką „Zasłużony dla Miasta Opola”, Odznaką Zasłużony Opolszczyźnie, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Tragicznie zmarła 20 listopada 1991 r., pozostawiając po sobie pamięć jako oddana bibliotekarka, której działalność miała ogromny wpływ na rozwój bibliotekarstwa w Opolu. Pochowana została na cmentarzu w Chróścicach.

KM-K

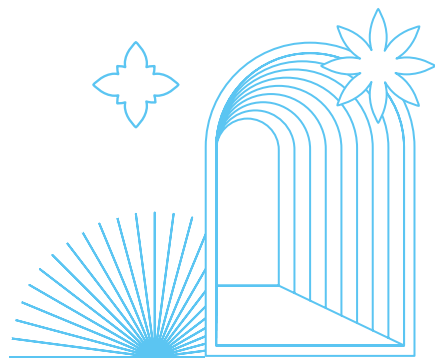

Krauzowa Matylda

(?–1939) – polska agitorka, uczestniczka powstań śląskich, działaczka na rzecz aktywizacji kobiet. Data i miejsce jej urodzin nie są znane. Zaangażowana była w pracy mniejszości polskiej w powiecie opolskim. Udostępiała swoje mieszkanie w Opolu do prowadzenia działalności agitacyjnej oraz spotkań z oficerami francuskimi przychylnymi polskiej sprawie. Agitowała w powiecie opolskim, namawiając, aby głosować na rzecz Polski podczas plebiscytu. Kierowała kołem powiatowym Towarzystwa Polek oraz należała do Towarzystwa Oświaty na Śląsku im. św. Jacka. Urządzała zebrania, zjazdy, przedstawienia teatralne, jasełka, zabawy, by dotrzeć do kobiet niezainteresowanych sprawami narodowymi. Organizowała również wycieczki do Częstochowy, Krakowa, Wieliczki, by nawiązać kontakty z Polakami z innych dzielnic. Jej działalność spotkała się z ostrym sprzeciwem władz. Osiem razy ukry-

wała się przed władzami, a jej mąż Franciszek trzykrotnie uciekał przed aresztowaniem. Brała udział w II i III powstaniu śląskim, w czasie których zajmowała się m.in. przenoszeniem broni. Po wybuchu III powstania śląskiego wydano nakaz jej aresztowania, a niemiecka prasa nazywała ją „polską czarownicą”. W obawie przed uwięzieniem Krauzowie sprzedali swój dobytek i wyjechali do Mysłowic, gdzie Matylda kontynuowała działalność społeczno-polityczną. Matylda Krauzowa została uhonorowana Odznaką Plebiscytową – odznaczeniem nadawanym osobom zaangażowanym w czasie powstań śląskich i plebiscytu. Po rozpoczęciu II wojny światowej była poszukiwana przez gestapo. Zmarła we wrześniu 1939 r.

AS-W

Krawacka Maria (Maryla)

(1933–1986) – sportsmenka, nauczycielka, trenerka. Urodziła się 2 lutego 1933 r. w Kunowie (koło Kluczborka). Ukończyła Liceum Ogólnokształcące w Kluczborku (w 1952 r.). Następnie studiowała w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. W czasie studiów uprawiała wiele dyscyplin sportowych, szczególnie dobre wyniki odnosiła w siatkówce, gimnastyce sportowej i lekkiej atletyce. Po studiach przyjechała do Opola i rozpoczęła pracę jako nauczycielka wychowania fizycznego w Liceum Pedagogicznym, a następnie w Liceum Ogólnokształcącym nr III im. Marii Skłodowskiej-Curie. W szkole tej pracowała do swojej niespodziewanej śmierci w 1986 r. W latach 1955–1969 aktywnie uprawiała siatkówkę, reprezentując opolski zespół Budowlani Opole (I liga), a następnie Odrę Opole (II liga). Po zakończeniu kariery spor-

towej w 1970 r. założyła kobiecy zespół siatkówki, w której występowały głównie nauczycielki wychowania fizycznego. Zespół ten wielokrotnie zdobywał medale na Mistrzostwach Polski Nauczycieli. Marylę Krawacką nieraz można była słyszeć w całej szkole, ale tak naprawdę pod pozorem szorstkości skrywała wielką wrażliwość i dobre serce. Była aktywną działaczką Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej oraz Związku Nauczycielstwa Polskiego. Odznaczona została Złotym Krzyżem Zasługi, Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz Odznaką „Zasłużony dla Kultury Fizycznej”. Zmarła nagle 25 marca 1986 r. w Opolu. Po jej śmierci przez wiele lat rozgrywany był Memoriał im. Marii Krawackiej w piłce siatkowej kobiet. Jej mężem był Juliusz Krawacki, sybirak, nauczyciel, trener siatkówki, wieloletni prezes Wojewódzkiego Zarządu Związku Sybiraków w Opolu. Z tego związku narodził się przedwcześnie zmarły syn Mirosław oraz córka Grażyna.

AP-L

Labocha Tamara (1910–2004) – nauczycielka, harcerka, działaczka „Szarych Szeregów”. Urodziła się 12 listopada 1910 r. w Sosnowcu w rodzinie Mikołaja i Marii Zacharowów. Pracę pedagogiczną jako przedszkolanka rozpoczęła w 1934 r. na ziemi cieszyńskiej. W roku 1937 założyła przedszkole w Brennej i została jego kierowniczką. Uczestniczyła w wojnie obronnej we wrześniu 1939 r. W czasie okupacji pracowała z dziećmi – ofiarami wojny w Skolimowie pod Warszawą, a następnie w Konstancinie. Prowadziła też tajne nauczanie. Od 1934 r. była członkinią Związku Harcerstwa Polskiego, w czasie II wojny włączyła się w działalność Szarych Szeregów, kształciła m.in. sanitariuszki na potrzeby podziemnej armii. Walczyła w powstaniu warszawskim pod pseudonimem „Szarotka” w oddziale „Bakcyl” (Sanitariat Okręgu Warszawskiego Armii Krajowej) – Podobwód Śródmieście-Południe – Szpital Polowy ul. Mokotowska 40. Po upadku

powstania przez kilka miesięcy kierowała założonym przez siebie Domem Dziecka dla Ofiar Powstania Warszawskiego w Harbutowicach (powiat Wadowice). W sierpniu 1945 r. przybyła do Opola i podjęła pracę w tutejszym Inspektoracie Szkolnictwa, jako podinspektor ds. przedszkoli. Była organizatorką sieci przedszkoli na terenie Opola oraz powiatu opolskiego. W latach 1951–1967 pracowała w Liceum Pedagogicznym dla Wychowawczyń Przedszkoli, Studium Nauczycielskim oraz w Szkole Podstawowej nr 13 (specjalnej). Odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego, Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego „Za Tajne Nauczanie 1939–1945”, Medalem Rodła. Zmarła 15 lutego 2004 r. Pochowana została na cmentarzu w Nivce.

AP-L

Lasończyk Helena (1925–2015) – archiwistka, córka Jana – powstańca śląskiego i żołnierza II Korpusu Polskiego. Urodziła się 15 marca 1925 r. w Rudzie Śląskiej. Ukończyła studia na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Jako studentka zatrudniła się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu. Od roku 1953 pracowała w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Opolu, następnie zaś w Archiwum Państwowym w Opolu, gdzie przez wiele lat pełniła funkcję kierownika Oddziału II. Związana była również zawodowo z Muzeum Martyrologii Jeńców Wojennych w Łambinowicach (obecnie Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Opolu-Łambinowicach). Świetnie знаła język niemiecki i biegle odczytywała dokumenty zapisane w neografii gotyckiej. Dała jej to podstawy do eksperckiej roli w opracowaniu poniemieckiej dokumentacji urzędowej. Na podstawie przygotowanych przez nią inwentarzy archiwalnych, badacze nadal znajdują potrzebne informacje z historii regio-

nu. Ocaliła przed zniszczeniem cenną przedwojenną dokumentację miasta Opola, która została przekazana przez wspierającego ją Romana Sękowskiego do historycznego zasobu Archiwum Państwowego w Opolu. Za pracę zawodową i działalność społeczną otrzymała Srebrny Krzyż Zasługi i Odznakę Tysiąclecia. Mieszkała w Rozmierce w powiecie strzeleckim. Była członkiem Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Działała w Niezależnym Samorządnym Związku Zawodowym „Solidarność” i była członkinią III Zakonu Franciszkańskiego Świeckich. Zmarła 4 marca 2015 r. Pochowana została na cmentarzu w Rozmierzy.

AS-W

Lehr Helena (1913–1998) – nauczycielka, harcerka, jedna z najbardziej aktywnych działaczek Związku Polaków w Niemczech, strażniczka Archiwum Rodła, dziennikarka, redaktorka „Młodego Polaka w Niemczech”.

Urodziła się 16 lutego 1913 r. w Berlinie, jako córka inspektora pocztowego Georga Lehra oraz pochodzącej z Wielkopolski Stanisławy Schmidt. W latach 1918–1928 uczęszczała do Szkoły Przygotowawczej w Żninie oraz Publicznej Szkoły Wydziałowej. Po zdaniu małej matury w 1928 r. wyjechała do Berlina, gdzie kształciła się w języku niemieckim oraz brała udział w Wyższych Kursach Handlowych. Od 1 października 1931 r., pracowała w Centrali Związku Polaków w Niemczech. Od 1928 r. była członkinią Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech, gdzie pełniła funkcje od członka drużyny harcerskiej do instruktorki zuchowej. Helena Lehr była zaangażowana w działalność Koła Młodzieży Gimnazjalnej Żeńskiej przy Domu Polskim w Berlinie. Organizowała wyjazdy wakacyjne do Polski na kursy i obozy szkoleniowe, zdobywając doświadczenie w pracy z zuchami. W roku 1935 brała udział w Światowym Zjeździe Polaków w Warszawie. Od roku 1936 była drużynową I Żeńskiej Drużyny Harcerskiej i Gromady Zuchów w Berlinie oraz zastępcą Władysława Planetorza, kierownika Wydziału Zuchów w Naczelnictwie Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech z siedzibą w Opolu. Uczestniczyła we wszystkich obozach i koloniach letnich dla harcerzy polskich z całych Niemiec. Od roku 1936 rozwijała również swoje umiejętności artystyczne, ucząc się śpiewu, tańca, gry na akordeonie

i pianinie. W roku 1937 została zastępczynią kierownika Wydziału Zuchowego Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech, a rok później objęła funkcję komendantki pierwszego obozu zuchowego w Raciborzu. Tworzyła zgrany duet z Edmundem Janem Osmańczykiem, z którym współpracowała i przyjaźniła się od czasów młodości. Po wybuchu II wojny światowej powróciła do Polski, do rodziny pod Żninem. Aresztowana przez gestapo 16 października 1939 r., trafiła do Berlina, a stamtąd do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. Została zwolniona 20 lutego 1940 r. i zmuszona do pracy pod nadzorem gestapo. W roku 1941 znalazła zatrudnienie w firmie „Elektrosignal” w Berlinie, a w 1944 r., po zbombardowaniu fabryki, została przeniesiona do Srebrnej Góry na Dolnym Śląsku. W roku 1946 Lehr otrzymała polskie obywatelstwo. Pracowała jako kierowniczka sekretariatu w fabryce, a później jako dziennikarka. Od roku 1947 była redaktorką w Zachodniej Agencji Prasowej, następnie przyjęła posadę w Polskim Radiu i Centralnym Biurze Wystaw Artystycznych. W roku 1955 zrezygnowała z etatowego zajęcia ze względów rodzinnych, zajmując się redagowaniem i tłumaczeniami dla różnych agencji wydawniczych. Współpracy z Osmańczykiem Helena Lehr nie zaniechała także w latach powojennych. To dzięki jej zapobiegliwości udało się ocalić bezcenne dokumenty

i fotografie, które gromadziła w swoim warszawskim domu, dzięki czemu, staraniem obojga, w 1972 r. ukazał się album *Polacy spod znaku Rodła*. W roku 1971 rozpoczęła pracę nad *Encyklopedią spraw międzynarodowych i ONZ* Edmunda Jana Osmańczyka oraz prowadziła Archiwum Rodła. Helena Lehr została odznaczona Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego „Za Tajne Nauczanie 1939–1945” oraz Medalem Rodła w 1985 r. W roku 1971 przyznano jej Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Zmarła 10 maja 1998 r. w Warszawie, pozostawiając po sobie bogaty dorobek pracy na rzecz polskości i kultury. W roku 2014 imieniem Heleny Lehr został nazwany skwer w Opolu, znajdujący się przy ul. Zamkowej. Dnia 27 sierpnia 2024 r., w 102. rocznicę powstania Związku Polaków w Niemczech, uroczystie odsłonięto w Opolu tablicę poświęconą Helenie Lehr jednej z najbardziej aktywnych działaczek Związku. To kolejna wspólna inicjatywa miasta Opola i Stowarzyszenia Rodło Opole. Pamiątkowa tablica znajduje się na skwerze jej imienia na rogu ulic Mino rytów i Zamkowej w Opolu.

KM-K

Leszczyńska Jadwiga

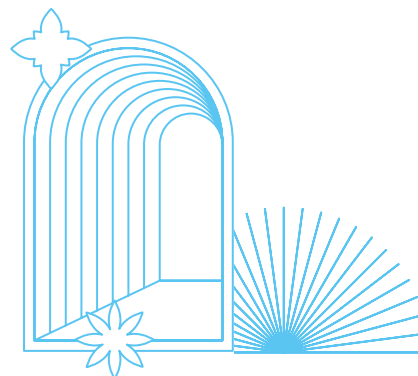
(1902–1986) – nauczycielka i bibliotekarka. Urodziła się 21 lipca 1902 r. w Warszawie. Pochodziła z zamożnej rodziny. Jej matka, Emilia Manduk, była działaczką „Macierzy Polskiej”, współpracowała z Ignacym Chrząnowskim i Henrykiem Sienkiewiczem. Jej ojciec, Wacław, właściciel apteki, był aktywny społecznie, pełniąc funkcje w Radzie Miasta Warszawy oraz w Okręgowej Izbie Aptekarskiej. Jadwiga dorastała w atmosferze patriotyzmu. W młodości była skautką, a w wieku 18 lat, podczas wojny polsko-bolszewickiej, pracowała jako sanitariuszka w wojskowym szpitalu w Warszawie. Po wojnie przeniosła się na Kresy Wschodnie, gdzie podjęła pracę nauczycielki w miejscowości Łazduny w powiecie Wołozyn, w województwie nowogródzkim. Mimo trudnych warunków życia, z oddaniem realizowała swoje pedagogiczne i społeczne pasje. Organizowała przedstawienia szkolne, wycieczki edukacyjne

oraz wieczorowe kursy dla dorosłych. Uczyła także w szkole rolniczej, była inicjatorką jej utworzenia w łaźduńskim pałacu. Z jej inicjatywy zakupiono pomoce naukowe oraz założono szkolną bibliotekę. Za własne fundusze urządziła dzieciom wyjazdy studyjne do Wilna, Warszawy i Poznania. Ukończyła Studium Pracy Społeczno-Oświatowej w Wolnej Wszechnicy Polskiej, gdzie dziekanem była prof. Helena Radlińska. Latem 1928 r. odbyła wycieczkę po instytucjach oświatowych Czechosłowacji i Francji. W latach 1930–1932 była kierowniczką czytelnicy dla dzieci w ubogiej dzielnicy tzw. Miasteczko Powązki. W roku 1932 wyszła za mąż za Zygmunta Leszczyńskiego, absolwenta Politechniki Warszawskiej i przeniosła się do Brześcia nad Bugiem, gdzie urodziła dwóch synów. Powróciła do Warszawy w 1938 r. ze względu na pracę męża w ministerstwie. Podczas wojny Jadwiga działała w konspiracji jako kurierka Armii Krajowej. W mieszkaniu rodziców prowadziła tajne komplety. W marcu 1941 r. Jadwiga została zaprzysiężona i wozila pocztę jako kurierka „Magda” do Radomia. Dnia 2 lipca 1942 r. aresztowało ją gestapo, siedziała w więzieniu na Montelupich w Krakowie. Dnia 30 września 1942 r. przewieziono ją do Auschwitz-Birkenau, gdzie ciężko chorowała, m.in. na tyfus plamisty, malarię i cholerę. Przetrwała dzięki swojej silnej woli i wsparciu innych więźniów. Przez jakiś czas była

więźniem obozu koncentracyjnego Ravensbrück, pracowała w wielu obozach pracy. Po wojnie wyjechała do Zakopanego, gdzie przebywała jej matka z synami Jadwigą. Wiedząc, że po powrocie do Warszawy grozi jej aresztowanie, postanowiła wyjechać na Ziemię Zachodnie do Pokoju, gdzie jej brat Władysław Manduk, inżynier chemii, objął kierownictwo wytwórni sztucznego włosa z igieł sosnowych. Jadwiga Leszczyńska w Pokoju zorganizowała polską szkołę i bibliotekę. Po 8 latach wrócił z Anglii mąż Jadwigi. Dostał pracę kierownika Państwowego Zarządu Wodnego w Opolu. Za nim do Opola przeniosła się i Jadwiga. W roku 1947 mimo trudności infrastrukturalnych, finansowych i personalnych, braku książek i pieniędzy, zorganizowała Miejską Bibliotekę Publiczną w Opolu, składającą się z wypożyczalni i czytelnicy. Gdy tworzone województwo opolskie, Jadwiga miała być dyrektorem przyszłej biblioteki wojewódzkiej. Jesienią 1950 r. jej mąż został przeniesiony do Wrocławia, wówczas podjęła kierownictwo Działu Bibliotek Dziecięcych i Młodzieżowych w Zarządzie Miejskiego Oddziału Towarzystwa Przyjaciół Dzieci we Wrocławiu. W roku 1954 została kierowniczką Biblioteki Młodzieżowego Domu Kultury. Przygotowywała różne konkursy czytelnicze, urządziła wystawy książek, ilustracji książkowych, reprodukcji malarstwa. Przy bibliotece działała grupa młodzieży w Kole Czytelni-

ków, pomagając przy organizowaniu różnych imprez. W roku 1966 przeszła na emeryturę. Pisała wspomnienia o Miejskiej Bibliotece w Opolu, za które w 1970 r. uzyskała II nagrodę (I nie przyznano) w konkursie Ossolineum, Wojewódzkiego Domu Kultury we Wrocławiu i Redakcji „Gazety Robotniczej”. Była zaangażowana w działalność Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, mimo licznych trudności wynikających z jej konspiracyjnej przeszłości, jej życie i praca pozostawiły trwały ślad w historii polskiej oświaty i bibliotekarstwa. Jadwiga Leszczyńska zmarła 17 lutego 1986 r. we Wrocławiu i została pochowana na miejscowym cmentarzu. Jej grób wpisano do rejestru grobów weteranów walk o niepodległość Polski. W roku 2010 pośmiertnie odznaczono ją Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

KM-K

Liguda-Kozak Bronisława

(1914–2018) – rodłaczka i opolska nestorka medycyny. Urodziła się 5 września 1914 r. w Opolu. Jej rodzice Marta i Karol Ligudowie mieszkali w domu przy ul. Katedralnej. Ojciec był drukarzem w „Gazecie Opolskiej”, tam też w redakcji pracowała matka, która prowadziła również dwie polskie księgarnie zwane „Księgarnią Liguda”. Bronisława nie знаła ojca, który poległ w 1915 r. na froncie I wojny światowej. Była bratanicą błogosławionego Alojzego Ligudy, który w wieku 44 lat został zamordowany w Dachau, a w którego prymicji uczestniczyła. Bronisława ukończyła szkołę podstawową i niemieckie gimnazjum w Opolu. Należała do polskiego harcerstwa. W roku 1935 wyjechała na studia do Królewca, gdzie studiowała początkowo germanistykę, a później medycynę. Działała w Związku Akademików Polaków w Niemczech i Związku Polaków w Niemczech. Podczas II wojny światowej została areszto-

wana przez gestapo i przez 7 miesięcy była przetrzymywana w więzieniu w Królewcu. Dzięki pomocy niemieckich przyjaciół udało się wydostać ją z więzienia. Osiedlała we Wrocławiu, gdzie od 1939 r. mieszkała jej matka, wysiedlona przez Niemców ze Suchego Boru. Udało jej się zatrudnić w szpitalu, dzięki czemu była w stanie zarobić na utrzymanie chorej matki i przyrodniczych sióstr, gdyż ojczyma – Antoniego Pawletę – uwięziono w obozie koncentracyjnym. W styczniu 1945 r., we Wrocławiu, rodzina Ligudów-Pawletów przeżyła ciężki okres oblężenia miasta-twierdzy. Latem 1945 r. powróciła do Suchego Boru, by już jesienią 1945 r. wrócić na studia medyczne. Po uzyskaniu dyplomu prowadziła praktykę lekarską w Opolu. Wyszła za mąż za Juliana Aleksandra Kozaka – przesiedleńca z Kresów. Była cenioną w mieście lekarką i działaczką społeczną. Do emerytury pracowała jako internistka w Opolu. Bronisława Liguda-Kozak została odznaczona Brązowym Krzyżem Zasługi (1947), Złotym Krzyżem Zasługi (1967), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1971) i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2017). Została też Zasłużonym Obywatelom Miasta Opola (2003). Zmarła 4 czerwca 2018 r. w wieku 103 lat. Została pochowana na cmentarzu w Opolu-Winowie.

AS-W

Liguda-Pawleta Marta

(1885–1974) – redaktorka i właścicielka Polskiej Księgarni w Opolu. Jej działalność w zakresie edytorstwa i księgarstwa miała istotny wpływ na rozwój kultury polskiej na Górnym Śląsku. Urodziła się 28 marca 1885 r. w Suchym Borze. Była trzecim dzieckiem Michała i Franciszki (z domu Pozor) Krzywicków. Rodzina mieszkała w Januszkowicach. Marta ukończyła szkołę powszechną i handlową. Po przeprowadzce rodziny do Raszowej koło Leśnicy w latach 1906–1910 pracowała w „Gazecie Opolskiej”, której założycielem, wydawcą i redaktorem był Bronisław Koraszewski. W roku 1912 poślubiła Karola Ligudę, kierownika drukarni i pierwszego polskiego mistrza drukarskiego na Górnym Śląsku, który poległ w 1915 r. na froncie I wojny światowej. Marta została z dwojgiem małych dzieci: Bolkiem i Bronisławą. Po śmierci męża do 1927 r. prowadziła dwie polskie księgarnie w Opolu, znane jako „Księgarnia Liguda”. W roku 1919 ponownie

wyszła za mąż za Antoniego Pawletę, który w latach 1904–1906 pracował jako praktykant w wydawnictwie „Gazety Opolskiej”. Od roku 1921 pełnił funkcję kierownika drukarni „Nowin Codziennych” w Opolu. Podczas plebiscytu rodzina Pawletów angażowała się w działania na rzecz polskości. Po zakończeniu III powstania śląskiego doświadczyli prześladowań ze strony Niemców, między innymi zniszczono ich drukarnię w Opolu. Udało się ją odbudować, dzięki wsparciu sąsiadów oraz lokalnej społeczności. W roku 1927 Pawletowie przenieśli się z Opola do Suchego Boru. W grudniu 1932 r. Antoni Pawleta rozpoczął wydawanie „Katolika Trzyrządowego”. Po aresztowaniu Antoniego przez Niemców 3 września 1939 r., rodzina borykała się z trudnościami związanymi z wojną. W roku 1942 wysiedlono z Suchego Boru Martę Pawletę z zakazem powrotu na Górny Śląsk. Zabrano majątek, dom, drukarnię z maszynami. Mąż Antoni został zesłany do obozu koncentracyjnego, a syn wcielony do niemieckiego wojska, gdzie zginął. Marta i jej córki wyjechały do Wrocławia, jednak po wojnie córki wróciły do Opola, został im przydzielony dom przy ul. Powstańców Śląskich. Po pewnym czasie wróciła także Marta Pawleta, która pieszo przysłała z Wrocławia. Mieszkając w powojennym Opolu, jak wiele rodzin, borykali się z głodem, który był jednym z czynników przyspieszających decyzję o ponownej

przeprowadzce do Suchego Boru. Rodzina Pawletów nigdy nie przekroczyła progu dawnego domu, z którego wysiedlili ich Niemcy. Marta Liguda-Pawleta nie chciała mieszkać w Opolu. To tu jej ukochany syn Karol zginął tragiczną śmiercią, w wieku 4 lat, potrącony przez samochód na dzisiejszej ul. Książąt Opolskich. Antoni Pawleta zmarł w 1950 r., a Marta Pawleta 26 marca 1974 r. w Suchym Borze.

KM-K

Lubowiecka-Leks Ewa

(1940–2011) – aktorka i dziennikarka radiowa. Urodziła się 25 kwietnia 1940 r. w Krakowie. Zadebiutowała w 1958 r. w Teatrze Rapsodycznym w Krakowie rolą Ateny w Odysei Homera w reżyserii Mieczysława Kotlarczyka. W latach 1960–1962 była aktorką w Teatrze 13 Rzędów, prowadzonym przez Jerzego Grotowskiego w Opolu. Do Opola ściągnął ją z Krakowa Ludwik Flaszen, współzałożyciel Teatru Laboratorium Jerzego Grotowskiego. W Opolu grała między innymi w *Dziadach* Adama Mickiewicza, *Idiocie* Fiodora Dostojewskiego czy *Kordianie* Juliusza Słowackiego. Niebawem związała się z radiem, wystąpiła w Teatrze Polskiego Radia w sztukach opolskich twórców – Anny Markowej i Kazimierza Kowalskiego, a od roku 1967 (do 2006) kojarzyła się miesz-

kańcom Opola i regionu opolskiego z rozgłośnią Polskiego Radia Opole, także w charakterze prezenterki. Prowadziła w nim audycje dotyczące teatru, literatury, muzyki. W oryginalny i niezwykle profesjonalny sposób interpretowała na antenie utwory poetyckie i prozatorskie. Czytała też bajki dla dzieci. Przez kilkanaście lat wspólnie ze znanym opolskim poetą i publicystą Harry'm Dudą prowadziła audycję „Glossatorium”. Jej charakterystyczny głos był rozpoznawany przez wszystkich słuchaczy opolskiej rozgłośni, podziwiany w kraju, a nawet za granicą. Angażowała się również w życie społeczne, między innymi była członkinią Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. Zmarła 20 kwietnia 2011 r. w Opolu w wieku 71 lat. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi w Alei Zasłużonych.

AP-L

Łangowska Wanda

(1907–1943) – rodłaczka, pracownica Dzielnic I Związku Polaków w Niemczech, ofiara obozu zagłady Auschwitz. Urodziła się 10 kwietnia 1907 r. w Günnigfeld w Westfalii, w polskiej rodzinie górniczej Jana Gozdka i Heleny z domu Maleszka. Uczyła się w niemieckiej szkole podstawowej i na kursie języka polskiego.

W domu rodzinnym poznawała mowę ojczystą i historię Polski. Działała w polskim Towarzystwie Śpiewu, ale jej pasją była też gimnastyka. W roku 1926 zamieszkała w Opolu, gdzie rozpoczęła pracę jako urzędniczka Dzielnic I Związku Polaków w Niemczech. Była członkinią działających w Opolu: Towarzystwa Polek, chóru mieszanego „Lutnia”, Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech i Koła Przyjaciół Harcerzy. W maju 1934 r. wyszła za mąż za Jana Łangowskiego, redaktora naczelnego opolskiego dziennika „Nowin Codziennych”, które prowadził w latach 1931–1939. Małżonkowie pomimo inwigilacji, utrudnień zakupów papieru, cenzury i aresztowań w okresie narastających szykan wobec polskiej prasy drukowali 6 polskich czasopism: „Nowiny Codzienne”, „Nowiny”, „Dziennik Raciborski”, „Głos Pogranicza i Kaszub”, „Zjednoczenie” i „Przyjaciół Pieśni”. W drukarni „Nowin Codziennych” drukowano w 1939 r. również ilustrowany *Leksykon Polactwa w Niemczech*. W roku 1939 Wanda otrzymała nakaz opuszczenia rejencji opolskiej, a jej mąż we wrześniu został aresztowany i po miesięcznym pobycie w więzieniu, wraz z 171 polskimi działaczami, wywieziono go do niemieckiego obozu koncentracyjnego Buchenwald. Wanda z dziećmi schroniła się we Wrocławiu u starszej siostry Józefy Szczepaniak. Została aresztowana 18 grudnia 1942 r. pod zarzutem utrzymania kontaktów

z polskim podziemiem i skierowana do obozu zagłady Auschwitz. Zginęła w marcu 1943 r., w tym samym roku co jej siostry. Osierociła dwoje małych dzieci: Bogdana i Halinę, którymi zaopiekowała się druga żona Łangowskiego, Wanda z domu Idaszek (1921–2009).

AS-W

Magdalena (1426/1430–1497)

– księżniczka brzeska, księżna opolska. Urodziła się przypuszczalnie między 1426 a 1430 r. Była córką Ludwika II Dostojnego, księcia brzeskiego i lubińskiego oraz Elżbiety, księżniczki brandenburskiej. W roku 1442 wyszła za mąż za księcia opolskiego Mikołaja I. W posagu wniosła mu 10 tys. kop groszy praskich zastawionych na kilku miastach śląskich. Z tego związku urodziło się dziesięcioro dzieci: pięciu synów i pięć córek. Trzech synów: Ludwik, Bolesław i Bernard umarli

jeszcze za życia ojca, bądź tuż po jego śmierci. Magdalena przez krótki czas sprawowała regencję w imieniu swych synów Janusza (Jana) Dobrego oraz Mikołaja II. Jeśli chodzi o córki, to dwie z nich: Machna (Małgorzata) została żoną księcia Przemysła toszckiego, a Magdalena – żoną Janusza (Jana) raciborskiego. Pozostałe trzy: Elżbieta, Katarzyna i prawdopodobnie Elektra wstąpiły do klasztoru Klarysek we Wrocławiu. Elżbieta pełniła w nim godność ksieni. Wraz z mężem Mikołajem Magdalena ufundowała klasztor Bernardynów leżący poza murami Opola (na terenie dzisiejszej filharmonii). Wykupiła także synów z niewoli króla Macieja Korwina. Wspólnie z synami wydawała dokumenty dotyczące Opola i księstwa opolskiego. Księżna załamała się psychicznie po niespodziewanej śmierci syna Mikołaja II, zamordowanego w Nysie w czerwcu 1497 r. Trzy miesiące później zmarła. Została pochowana w kościele Franciszkanów w Opolu. Mimo posiadania liczного potomstwa, na jej synu Januszu (Janie) Dobrym wygasła linia Piastów opolskich.

AP-L

Malczewska Lutosława

(1914–2004) – harcerka, nestorka opolskiego dziennikarstwa, pedagoga. Urodziła się 24 października 1914 r. we Wrocławiu, jako córka działacza polskiego Kazimierza Malczewskiego, pierwszego prezesa Dzielnicy I Związku Polaków w Niemczech. Była nauczycielką oraz działaczką społeczną, która poświęciła swoje życie szerzeniu polskości na Górnym Śląsku oraz w Berlinie. Pochodziła z patriotycznej rodziny i wychowywała się w atmosferze miłości do ojczyzny. Uczyła się w Polskim Gimnazjum w Raciborzu z siedzibą w Tarnowskich Górach, a następnie w Opolu. Od najmłodszych lat należała do polskiej organizacji „Sokół” w Raciborzu, chóru „Harmonia” i do amatorskiego zespołu dramatycznego działającego w „Strzesze” w Raciborzu. W roku 1932 wraz z rodziną przeniosła się do Opola, gdzie śpiewała w chorze

„Lutnia” oraz wstąpiła do Związku Polaków w Niemczech. Wraz z ojcem prowadziła polską księgarnię „Lektor” w Opolu, która przetrwała do 1937 r. Od 1935 r. Lutosława była członkiem Związku Akademików Górnoślązków „Silesia Superior”. Ukończyła studia pedagogiczne we Wrocławiu i rozpoczęła pracę jako nauczycielka. W latach 30. XX w. dostała posadę w polskiej szkole w Berlinie. Tam organizowała działalność harcerską i społeczną, ucząc młodzież polskiej historii i kultury. Po wybuchu II wojny światowej została aresztowana przez gestapo i wywieziona do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. Po wojnie powróciła na Śląsk i kontynuowała nauczycielskie zajęcia w liceum ogólnokształcącym w Opolu. Dokończyła także przerwane przez zawieruchę wojenną studia. W roku 1965 przeszła na emeryturę, ale nadal była zaangażowana w działalność społeczną, organizując spotkania, wykłady i kursy dla młodzieży. Pracowała jako dziennikarka w „Słowie Powszechnym” i „Katoliku”. Działała w Stowarzyszeniu Dziennikarzy Polskich i Stowarzyszeniu PAX w Opolu. W roku 1992 za swoje zasługi dla Śląska otrzymała Nagrodę im. Karola Miarki. Zmarła 14 grudnia 2004 r., pozostawiając po sobie trwałe ślady w historii polskiego harcerstwa i edukacji. Spoczywa obok ojca Kazimierza Malczewskiego w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi. Została

pośmiertnie odznaczona wieloma odznaczeniami państwowymi, w tym Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

KM-K

Malig Charlotte (1789–1842)

– położna, piromanka. Urodziła się w 1789 r. w Opolu w rodzinie Meusel. Była żoną krawca. W latach 1818–1819 zrobiła kurs akuszerski, po którym objęła posadę miejskiej akuszerki. Cieszyła się szacunkiem wielu opolan, nie tylko dlatego, że była położną, ale także z powodu swej inteligencji i urody. Okazało się jednak, że cierpiała na piromanię, chorobę, którą odziedziczyła po swojej matce. Zazwyczaj jej uwagę zwracał ogień – na przykład paląca się świeca. Pierwszy pożar, który spowodowała wybuchł 25 maja 1837 r. w czasie procesji z okazji święta Bożego Ciała. Spłonęło wówczas 6 domów przy ul. Odrzańskiej. Wkrótce zaczęły wybuchać kolejne pożary, a mieszkańcy miasta żyli w strachu, mając świadomość, że w Opolu grasuje podpalacz. Nikt jednak nie podejrzewał o to Charlotty. Sytuacja ta trwała prawie pięć lat. Pożary wybuchały nawet kilkakrotnie w ciągu dnia. Ówczesny burmistrz Franz Goretzky postawił sobie za punkt honoru znalezienie podpalacza. Ponoć zanim Charlotta podłożyła ogień bardzo cierpiała – była słaba, z trudem się poruszała, omdlewała.

Co ciekawe, podpalała nie tylko domy osób, których nie lubiła, ale także swoich znajomych, a nawet swój własny dom. Ostatecznie została aresztowana 19 września 1842 r. Mieszkańcy miasta byli tak wzburzeni, że o mało nie doszło do samosądu. Przesłuchiwał ją sam burmistrz Goretzky. Przeprowadzono także rewizję w jej domu, gdzie znaleziono materiały służące do wzniecania ognia. Udowodniono jej 11 podpaleń, sama przyznała się do dalszych 24. Charlotta Malig została skazana na karę śmierci przez ścięcie toporem, wyroku jednak nie wykonano, bo wcześniej akuszerka popełniła samobójstwo, wbijając sobie kilka szpilek w okolice pępka. Pochowana została na miejscu straceń przy ul. Ozimskiej. Na podstawie protokołów z przesłuchań Alfred Nowinski, znany opolski pisarz, napisał powieść *Im Feuerschein (W blasku ognia)*, która w ostatnim czasie została przybliżona czytelnikom dzięki tłumaczeniu prof. Joanny Rostropowicz.

AP-L

Mazurek Stefania (1900–1987) – doktor nauk humanistycznych, dyrektorka Liceum Repolonizacyjnego w Opolu, nauczycielka młodzieży i dorosłych. Urodziła się 28 czerwca 1900 r. w Siemianowicach Śląskich jako córka Walentego i Marii z domu Jaszonek. Dzięki babci Franciszce Morgałowej, która wprowadziła ją w świat polskiej kultury i języka, od wczesnych lat miała kontakt z polską tradycją. Ukończyła żeńskie liceum w Bytomiu w 1915 r., a następnie kontynuowała naukę w Wyższym Liceum Pedagogicznym Sióstr de Notre Dame w Brackel w Westfalii. Egzamin dojrzałości zdała 27 lutego 1920 r. Dalszą edukację pedagogiczną uzupełniła w murach Wyższego Liceum Pedagogicznego im. Dąbrówki w Poznaniu. W roku 1920 rozpoczęła pracę w Wydziale Szkolnym Polskiego Komisariatu Plebiscytowego w Bytomiu. Podjęła także posadę w polskim Liceum Żeńskim w Mysłowicach. Angażowała się w działalność Towarzystwa Polek, szkoliła chętne kobiety na kurierki, sanitariuszki i agitatorki

w czasie plebiscytu. Po ukończeniu studiów przeniosła się do Miejskiego Gimnazjum Żeńskiego w Królewskiej Hucie, gdzie była zatrudniona do 1933 r. W roku 1932 uzyskała – jako pierwsza w historii Ślązaczka – doktorat z filologii angielskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Z ramienia Kuratorium Katowickiego Okręgu Szkolnego objęła stanowisko kierownika ogniska metodycznego języka angielskiego i niemieckiego dla terenu Śląska. Miało ono swoją siedzibę w Gimnazjum Żeńskim w Katowicach. W Siemianowicach Śląskich założyła polską szkołę dla dzieci i młodzieży oraz prowadziła kursy języka polskiego dla dorosłych. Podczas niemieckiej okupacji Warszawy działała w ruchu oporu pod pseudonimem „Anna” i prowadziła tajne nauczanie. Zorganizowała Tajne Pedagogium Ziem Zachodnich, które przygotowywało przyszłe nauczycielki do pracy na Śląsku Opolskim. W latach 1942–1944 pełniła funkcję dyrektorki tej instytucji. Opracowała plany dla szkolnictwa na Ziemach Zachodnich. To według jej projektu powstało Gimnazjum i Liceum Repolonizacyjne w Opolu. W latach 1947–1950 organizowała i prowadziła tzw. Liceum Repolonizacyjne dla Pracujących oraz Liceum Korespondencyjne w Opolu, których celem była polonizacja dorosłych mieszkańców Śląska Opolskiego. Jej praca miała znaczący wpływ na rozwój edukacji na Śląsku. Mazurek

opracowała autorski program edukacyjny i wychowawczy dla młodzieży śląskiej, który został wdrożony w Liceum Repolonizacyjnym. Zgromadziła zespół nauczycieli, którzy potrafili zrozumieć nie tylko wyzwania, przed którymi stawali uczniowie, ale także złożoną historię regionu i jego mieszkańców. Jej wysiłki przyczyniły się do tego, że 157 mieszkańców Opola zdało maturę, a 43 osoby rozpoczęły studia wyższe. W roku 1959 została pierwszą kierowniczką Studium Języków Obcych w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu, gdzie prowadziła także zajęcia z języka niemieckiego. Była osobą zorganizowaną i zaangażowaną w inicjatywy społeczne i autorką wielu prac o charakterze historyczno-oświatowym. Stefania Mazurek zmarła 3 lutego 1987 r. i spoczywa na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi. W uznaniu jej zasług, Rada Miasta Opola, decyzją 25 maja 2006 r., nadała jednej z ulic w Opolu-Półwsi jej imię.

KM-K

Minicka Genowefa (1926–1992) – lekkoatletka, dwukrotna olimpijka. Urodziła się 27 czerwca 1926 r. w Grudziądzu jako córka Franciszki i Wiktorii Cieślik. Z zawodu była urzędniczką (maszynistką). Przeszła do historii jako wszechstronnie uzdolniona lekkoatletka. Startowała przede

wszystkim w biegach (na dystansach od 100 do 800 m), ale także skakała w dal, wznosiła kulę, rzucała oszczepem oraz dyskiem. Większość swojej kariery sportowej związała z klubami poznańskimi, reprezentując barwy: Odzieżowca, Włókniarza, Lechii, Budowlanych i Olimpii Poznań. Dwukrotnie startowała w letnich Igrzyskach Olimpijskich – w 1952 r. w Helsinkach (200 m, sztafeta 4 x 100 m – odpadła w eliminacjach) oraz w 1956 r. w Melbourne (200 m, sztafeta 4 x 100 m – odpadła w eliminacjach, skok w dal – 12. miejsce). Była dwunastokrotną mistrzynią Polski i ośmiokrotną rekordzistką Polski w różnych konkurencjach lekkoatletycznych. W latach 1954–1955 reprezentowała klub Budowlani Opole. Jako zawodniczka tegoż klubu wystąpiła w kadrze Polski w trzech meczach międzynarodowych (z Czechosłowacją, Węgrami i Holandią). Została też dwukrotną mistrzynią Polski w trójbójku. Dnia 6 czerwca 1954 r. na zawodach w Opolu w biegu na 80 m przez płotki uzyskała wynik 11,6 s. Rezultat ten znalazł się na 45. miejscu w rocznych tabelach światowych i był to pierwszy taki przypadek w historii opolskiego sportu. Genowefa Minicka zmarła 26 kwietnia 1992 r. w Poznaniu.

AP-L

Molin-Panitz Ruta

(1937–2005) – malarka, nauczycielka. Urodziła się 8 września 1937 r. w Cieszynie. Była córką Ludwika (kupca) i Otylii z domu Müller. W grudniu 1947 r. rodzina Molinów przeniosła się do Opola, gdzie ojciec Ruty otrzymał pracę w tamtejszej ekspozyturze Urzędu Województwa Śląskiego (od 1950 r. w opolskim Urzędzie Wojewódzkim). Ruta w wieku 11 lat zapisała się do Państwowego Ogniska Kultury Plastycznej. Pobierała lekcje m. in. pod kierunkiem znanego opolskiego fotografa Stanisława Bobera. Równolegle chodziła do żeńskiego liceum ogólnokształcącego (późniejszego II LO). Jej praca maturalna poświęcona twórczości Adama Mickiewicza została opublikowana na łamach „Trybuny Opolskiej”. W latach 1955–1962 studiowała malarstwo w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W czasie studiów czynnie uprawiała pływanie, zdobywając szereg medali w zawodach akademickich. Dyplom zrobiła

w pracowni prof. Hanny Rudzkiej-Cybisowej. Po studiach wróciła do Opola i podjęła pracę jako grafik w opolskiej drukarni. Przez jakiś czas była także nauczycielką w Państwowym Ognisku Plastycznym. Pracowała również w Wojewódzkim Domu Kultury. Malowała głównie pejzaże, ale i sceny rodzajowe wsi śląskiej, zajmowała się też grafiką użytkową, projektowała katalogi wystaw i plakaty. Prezentowała swe prace na wielu wystawach krajowych i zagranicznych (ZSRR, NRD, Czechosłowacja, Austria, Węgry). Była żoną Gustawa Adolfa Panitza (znanego artysty – rzeźbiarza), ze związku tego narodził się syn Jakub. Ruta Molin-Panitz zmarła 19 września 2005 r. we Wrocławiu. Pochowana została w rodzinnym Cieszynie. W roku 2018 Muzeum Śląska Opolskiego zorganizowało wystawę „Świat z ulicy Poprzecznej” poświęconą Rucie Molin i jej mężowi Adolfowi Panitzowi.

AP-L

Myszyńska Teresa (1894–1970) – działaczka społeczna, przewodniczka turystyczna. Urodziła się 14 października 1894 r. w Rybczyńcach (powiat lityński na Podolu). Pochodziła z rodziny szlacheckiej od wieków żyjącej na wschodnich rubieżach dawnej Rzeczypospolitej. Jej ojciec, Sylwan Łychowski, herbu „Jasień-

czyk”, był administratorem majątku Mazarakich w Rybczyńcach. Mama, Maria z Jurkowskich, pochodziła ze wsi Czepiele, należącej do jej rodziny. Rodzice Teresy doczekali się w sumie dziesięciorga dzieci, z których pięcioro zmarło jeszcze w wieku dziecięcym. Teresa miała siostrę bliźniaczkę – Jadwigę. Początkową Teresa edukację pobierała w domu, uczyła się m.in. języka francuskiego, gry na fortepianie oraz śpiewu. Jeździła też konno. Następnie, wraz z siostrą Jadwigą, podjęła naukę w Żeńskim Gimnazjum św. Anastazji w Żytomierzu, które ukończyła w 1913 r. Gimnazjum to dawało prawo do wykonywania zawodu nauczyciela. Wkrótce wyszła za mąż za Stanisława Myszyńskiego herbu „Odrowąż”. Wspólnie z mężem zamieszkała w Żytomierzu. W roku 1919 z powodu niepewnej sytuacji politycznej rodzina Mieszkowskich zdecydowała się opuścić Żytomierz. Udali się najpierw do Żółkwi, następnie do Kowla, by w końcu na dłużej zatrzymać się w Brzezinach pod Łodzią. W okresie międzywojennym Teresa wraz z rodziną wielokrotnie zmieniała miejsce zamieszkania (Brodnica, Wejherowo, Toruń). Drugą wojnę światową spędziła w Grodzisku Mazowieckim, tam w 1943 r. zmarł jej mąż. W maju 1945 r. wraz z synem Zdzisławem przyjechała do Opola, w którym pozostała do końca życia. W pierwszych latach po wojnie zarabiała udzielając lekcji języka francuskiego oraz gry na

fortepianie. Związała się także z orkiestrą symfoniczną, w której grała na kontrabasie. Była jedną z osób, która po 1956 r. zaangażowała się w powstanie Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Francuskiej. Ostatecznie udało się jedynie utworzyć Klub Przyjaźni Polsko-Francuskiej, działający przy Wojewódzkim Domu Kultury w Opolu (na powołanie Towarzystwa władze nie wyraziły zgody). W latach 1960–1965 Teresa Myszyńska pełniła funkcję prezesa Klubu. Prowadziła też bibliotekę francuską, stale zabiegając o powiększenie jej księgozbioru. Troszczyła się też o groby żołnierzy francuskich znajdujące się na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi. Teresa Myszyńska zaangażowała się też w prace Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, Oddział w Opolu. Została zaliczona do grona najwybitniejszych przewodników skupionych w opolskim Oddziale w latach 1954–1984. Ze względu na jej znajomość języków wprowadzała głównie wycieczki zagraniczne. Za swoją działalność otrzymała wiele dyplomów gratulacyjnych. Teresa Myszyńska doczekała się dwójki dzieci – syna Zdzisława, który w Opolu prowadził warsztat specjalizujący się w produkcji narzędzi stosowanych w chirurgii kostnej, oraz córki Krystyny, która również mieszkała w Opolu. Do Opola przyjechała też siostra Teresy – Jadwiga, wraz z córką Wandą, żoną Stefana Gorgonia-Družbickiego, żołnierza Armii Krajowej i harcerza.

Teresa Myszyńska zmarła po krótkiej chorobie 10 maja 1970 r. Została pochowana na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Orzechowska-Pizio Elżbieta

(1931–2014) – lekarka.

Urodziła się 19 stycznia 1931 r. w Poznaniu. Była córką Leona i Teresy Orzechowskich. W czasie II wojny światowej naukę pobierała na tajnych kompletach. Jako 11-letnia dziewczynka została pomocą domową u jednej z rodzin niemieckich mieszkających w Poznaniu. Po ukończeniu gimnazjum w Poznaniu w 1950 r. rozpoczęła studia medyczne na Akademii Medycznej w tym mieście. Dyplom lekarza otrzymała w grudniu 1955 r. Jeszcze przed ukończeniem studiów przeniosła się do Opola, gdzie we wrześniu 1955 r. rozpoczęła pracę na Oddziale Wewnętrznym Wojewódz-

kiego Szpitala w Opolu. Od 1 stycznia 1956 r. podjęła pracę w Wojewódzkim Szpitalu Dziecięcym. Wkrótce zrobiła I stopień specjalizacji w zakresie pediatrii (1959 r.), a po kilku następnych latach (1966 r.) – II stopień specjalizacji. Przez dwa lata (1960–1962) prowadziła Oddział Reumatologiczny Wojewódzkiego Szpitala Dziecięcego w Tułowicach. Pracowała też w szpitalu w Strzelcach Opolskich. W roku 1967 zorganizowała Wojewódzką Przychodnię Alergologiczną dla Dzieci, której była kierowniczką. Od 1983 r. była zastępczynią ordynatora w Wojewódzkim Szpitalu Dziecięcym. Sprawowała nadzór nad poradniami dziecięcymi na terenie Opola. Brała udział w pracach komisji lekarskich Państwowego Zakładu Ubezpieczeń i Zakładu Ubezpieczeń w Opolu oraz Komisji Kwalifikacyjnej przy Poradni Wychowawczo-Zawodowej dla Dzieci. W roku 1988 przeszła na emeryturę, choć w niepełnym wymiarze godzin pracowała jeszcze do 1991 r. Elżbieta Orzechowska-Pizio była jedną z najbardziej cenionych lekarek dziecięcych w Opolu. Udzielała się również społecznie. Była członkinią Polskiego Towarzystwa Lekarskiego oraz Zarządu Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego. Za swe zasługi odznaczona została Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Odznaką „Za wzorową pracę w służbie zdrowia”, Medalem „Serce Dziecka”. Była żoną lekarza Zbigniewa Pizio, mieli troje dzieci,

w tym Marka Pizio – znanego opolskiego lekarza stomatologa. Elżbieta Orzechowska-Pizio zmarła 1 marca 2014 r. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Piwek-Józwińska Elżbieta

(1954–2014) – aktorka teatralna i filmowa. Urodziła się 3 lutego 1954 r. w Niemodlinie, wychowywała się w „dzielnicy generalskiej” w Opolu. Trenowała łyżwiarstwo szybkie. W roku 1972 ukończyła Liceum Ogólnokształcące nr III im. M. Skłodowskiej-Curie w Opolu. Po nim rozpoczęła naukę w Studium Kulturalno-Oświatowym w Opolu, a następnie studia na Wydziale Aktorskim Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej w Łodzi, które ukończyła w 1978 r. Zadebiutowała rok wcześniej, na deskach Teatru im. W. Bogusławskiego w Kaliszu, wcielając się w rolę Gwendoliny Fairfax w *Bracie marnotrawnym* Oscara Wilde’a. Dnia 19 listopada 1978 r. stanęła po raz pierwszy na scenie Teatru im. Jana Kochanowskiego w Opolu, w sztuce *Odejście głodomora* Tadeusza Różewicza. Z opolskim teatrem związana była przez następne 30 lat (do 2008 r.). W sumie na jego deskach wystąpiła w przeszło 70 spektaklach.

Od 1999 r. grała w Teatrze Eko-Studio Andrzeja Czernika w Opolu. Wystąpiła również w kilku filmach oraz Teatrze Telewizji. Uhonorowana została wieloma nagrodami, w tym „Złotą Maską” (1994) za role w spektaklach *Piaf* i *Zbrodnie serca*, a także Nagrodą Artystyczną Wojewody Opolskiego (1990). Od 2008 do 2013 r. była aktorką Teatru Studio im. Stanisława Ignacego Witkiewicza w Warszawie. W trakcie pobytu w Opolu prowadziła kółka teatralne w szkołach, przygotowywała młodzież do egzaminów na studia aktorskie, organizowała konkursy recytatorskie, przygotowywała spektakle amatorskie. Elżbieta Piwek zmarła 13 sierpnia 2013 r. w Warszawie po długiej i ciężkiej chorobie. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi. Była matką Andrzeja i Pauliny.

AP-L

Piwońska Maria (1908–1991)

– nauczycielka historii, wykładowczyni akademicka. Urodziła się 2 lipca 1908 r. w Samborze (województwo lwowskie). Pochodziła z wielodzietnej rodziny, była córką Bolesława, nauczyciela gimnazjalnego oraz Wiktorii. W Samborze Maria chodziła do szkoły podstawowej i początkowo do żeńskiego gimnazjum, które kontynuowała we Lwowie, gdzie rodzina przeniosła się w 1922 r. W roku 1926 rozpoczęła studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (studiowała historię i filologię klasyczną). W roku 1931, po uzyskaniu absolutorium, przerwała studia i rozpoczęła pracę w prywatnym gimnazjum w Limanowej. Drugą wojnę światową spędziła głównie we Lwowie, angażując się w tajne nauczanie oraz szkolenie harcerzy. Bezpośrednio po zakończeniu wojny pracowała w Rymanowie Zdroju, ucząc matematyki. W tym czasie obroniła także pracę magisterską na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W roku

1948 przyjechała na Śląsk, początkowo pracowała w Raciborzu, a od 1951 r. w Opolu jako kierownik sekcji historii w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych. Jednocześnie uczyła historii w Liceum Ogólnokształcącym dla Pracujących. W roku 1958 została dyrektorką tego Liceum. Równolegle pracowała też w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu, kształcąc wiele pokoleń przyszłych nauczycieli historii. Od roku 1968 kierowała Zakładem Metodyki Historii. Dla wielu była wzorem nauczyciela i pedagoga, jako osoba uczciwa, życzliwa i wymagająca. Była prekursorką nauczania historii regionalnej w szkołach różnych typów. Zmarła 14 grudnia 1991 r. w Opolu. Po jej śmierci rodzina ufundowała ogólnopolską nagrodę dla autorów najlepszych prac z zakresu dydaktyki historii. Nagroda była wręczana przez wiele lat, do czasu wyczerpania zgromadzonych środków.

AP-L

Poliwoda Helena (1906–

–2006) – rodłaczka, działaczka polska, żona Wojciecha Poliwody. Urodziła się 5 stycznia 1906 r. w Bytomiu w rodzinie Demarczyków, która zamieszkała w Bytomiu jeszcze pod koniec XIX stulecia. Ojciec Heleny – Andrzej Demarczyk angażował się w działalność polskich organizacji: Towarzystwa Gimnastycznego Sokół i Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska. Walczył też w powstaniach śląskich, za co potem niemieckie władze wyrzuciły go z mieszkania. W działalność propolską włączyła się też młodziutka Helena, która w czasie III powstanie śląskiego przenosiła broń przez granicę. Ostatecznie Demarczykom nakazano wyjazd do Polski, jednak rodzina przeniosła do Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej w Bytomiu, gdzie Andrzej Demarczyk pracował jako dozorca. W tym samym konsulacie pracował przyszły mąż Heleny Wojciech Poliwoda, z którym zaręczyła się w 1927 r., a za mąż wyszła 12 sierpnia 1929 r. w Bytomiu. Pla-

cówkę dyplomatyczną przeniesiono z Bytomia do Opola w 1931 r., a wraz z nią przyjechali także jej pracownicy. Helena, podobnie jak inni członkowie jej rodziny, należała do Związku Polaków w Niemczech. Wspierała też Związek Harcerstwa Polskiego w Niemczech. Tak jak cała rodzina Demarczyków także Helena była bardzo muzykalna i śpiewała w polskim chórze „Lutnia”. Z powodu nadciągającej wojny konsulat, w którym pracował jej mąż i ojciec, został ewakuowany, a zatrudnieni tam, w obawie przed niemieckimi represjami, szukali schronienia za granicą. Poliwodowie zamieszkali w Krakowie u brata Heleny – Leonarda, ojca znanej piosenkarki Ewy Demarczyk. W 90-metrowym mieszkaniu podczas okupacji wraz z gospodarzami zamieszkiwało 17 osób. W Krakowie Helena włączyła się również w działalność konspiracyjną, między innymi kolportowała podziemne pismo „Ku Pokrzepieniu”, redagowane także przy współudziale jej męża. Pod koniec stycznia 1945 r. Polacy pochodzący z terenu przedwojennej rejencji opolskiej powołali do życia w Krakowie Komitet Obywatelski Polaków Śląska Opolskiego. Miał on za zadanie zorganizowanie kadr do obsadzenia polskiej administracji. Poliwodowie i Demarczykowie weszli w jego skład. Mąż Heleny 5 kwietnia 1945 r. został mianowany kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego w Opolu i rodzina przeniosła się do

tego miasta. Poliwiłdom przydzielono mieszkanie przy ul. Niedziałkowskiego 1. Ich synem jest Jerzy Poliwiłda, wieloletni dyrektor Zespołu Szkół Zawodowych nr 4 w Opolu, a wnukami Rafał i Ryszard Poliwiłdowie. Helena Poliwiłda także po wojnie pozostała wierna swej pasji śpiewaczej – śpiewała w chórze Katedry Opolskiej niemal do końca życia. Uhonorowana tytułem „Zasłużonego dla Miasta Opoli”. Zmarła 6 kwietnia 2006 r. w Opolu. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi w Alei Zasłużonych.

AS-W

Pospieszalska Aleksandra (1919–2010)

– lekarka. Urodziła się 5 lipca 1919 r. w Poznaniu, jako córka Edwarda i Marianny. Ukończyła Gimnazjum ss. Urszulanek w Poznaniu i w 1937 r. rozpoczęła studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu im. Adama

Mickiewicza w Poznaniu. Z powodu wybuchu II wojny światowej ukończyła je w 1947 r. W czasie okupacji początkowo pracowała jako pomoc domowa, a od 1942 r. była asystentką doktora Stefana Kunickiego. Po kilku latach pracy w Wojewódzkim Specjalistycznym Szpitalu Dziecięcym w Poznaniu, w 1953 r. nakazem pracy została skierowana na 3 lata do pracy w Opolu i została tu na całe życie. Najpierw powierzono jej obowiązki ordynatora oddziału dziecięcego Szpitala Wojewódzkiego, w 1957 r. została dyrektorem Wojewódzkiego Specjalistycznego Szpitala Dziecięcego w Opolu. Stworzyła struktury szpitala, powiększyła bazę łóżkową do 220 łóżek na 4 oddziałach w Opolu i 2 oddziałach w Tułowicach. Zorganizowała przyszpitalne poradnie specjalistyczne, szkołę i przedszkole dla hospitalizowanych dzieci, zatrudniła psychologa klinicznego, rozwinęła rehabilitację dziecięcą. W roku 1975 otrzymała stanowisko wojewódzkiego konsultanta ds. pediatrii i medycyny szkolnej. Nie tylko prowadziła nadzór nad opieką pediatryczną w regionie, ale i stawiała na powoływanie nowych placówek. Zaangażowana była w szkolenie kadry medycznej, pod jej opieką specjalizację z pediatrii uzyskało ponad 140 lekarzy. Założyła i była przewodniczącą Oddziału Opolskiego Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego. Za swoją pracę i operatywność otrzymała m.in. Złoty Krzyż Zasługi,

Medal 10-lecia Odrodzenia Polski, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Odznakę 1000-lecia Państwa Polskiego, Odznakę „Za wzorową pracę w służbie zdrowia”, Odznakę Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Odznakę Przyjaciela Dziecka, Medal XXX-lecia PRL, Odznakę „Bohaterowie są wśród nas”, Nagrodę im. Księdza Prałata Aleksandra Skowrońskiego. Na emeryturę przeszła w 1979 r., ale jeszcze przez dziesięć lat pracowała jako lekarka dziecięca w niepełnym wymiarze godzin w opolskiej Przychodni Kolejowej na Pasiece. Zmarła 17 grudnia 2010 r. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

ML-S

Pryszczewska-Kozołub Adela (1935–2022)

– literaturoznawczyni, wykładowczyni akademicka. Urodziła się 17 listopada 1935 r. w Wołochach (powiat Brody, woje-

wództwo tarnopolskie). Po II wojnie rodzina zamieszkała w Łysinach koło Wschowy w województwie lubuskim. We Wschowie Adela Pryszczewska ukończyła szkołę podstawową i średnią. W roku 1954 jako jedna z pierwszych studentów, rozpoczęła studia polonistyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Pracę magisterską, napisaną pod kierunkiem prof. Stanisława Kolbuszewskiego obroniła w 1958 r. Pozostała na opolskiej uczelni i pracowała w niej aż do przejścia na emeryturę w 2006 r. Doktorat, napisany pod kierunkiem prof. Władysława Studenckiego, obroniła w 1968 r. Kolokwium habilitacyjne odbyło się w 1981 r. na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Adela Pryszczewska-Kozołub w swych badaniach zajmowała się głównie literaturą XIX i XX w. Była autorką książek poświęconych Wincentemu Ogrodzińskiemu oraz Poli Gojawczyńskiej, kilku książek pod redakcją, a także ponad 130 artykułów naukowych i popularnonaukowych. Przez wiele lat zajmowała stanowisko kierowniczkii Zakładu Teorii Literatury XX w. w Instytucie Filologii Polskiej opolskiej uczelni. Wypromowała kilkuset magistrów oraz 15 doktorów. Przez 15 lat współpracowała także z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Częstochowie, z Instytutem Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych, a także Instytutem Śląskim w Opolu. Działała w Opolskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk oraz

Związku Nauczycielstwa Polskiego. Profesor Adela Pryszczewska-Kozohub cechowała się wysoką kulturą osobistą, sumiennością i rzetelnością badawczą, cieszyła się też wielkim szacunkiem wśród studentów. Za swą działalność odznaczona została Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego, a także medalami: „Zasłużonemu Opolszczyźnie” i „Zasłużony dla Miasta Opola”. Od roku 1960 była żoną Ludwika Kozohuba, również pracownika naukowego opolskiej uczelni. Zmarła 4 maja 2022 r. w Opolu, spoczęła na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Przebindowska Maria

(1948–2022) – społeczniczka i organizatorka związana z Towarzystwem Przyjaciół Opola. Urodziła się 2 lipca

1948 r. we Wrocławiu w rodzinie Mariana i Kazimierzy Mikuszeewskich pochodzących z Kresów Wschodnich. Do Opola przyjechała z rodzicami w wieku 4 lat i tutaj rozpoczęła edukację. Do szkoły średniej – Technikum Chemicznego – uczęszczała w Ślawieicach, gdzie również należała do Zespołu Pieśni i Tańca. Ukończyła studia inżynierskie w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Opolu. W młodości angażowała się w działalność Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, organizowała i prowadziła obozy sportowe dla młodzieży, sama uprawiała kajakarstwo. Z wykształcenia inżynier budownictwa, do roku 1990 pracowała na stanowisku kierowniczkii działu inwestycji w Zakładzie Usług Technicznych w Opolu. Po likwidacji zakładu była prezesem spółki budowlanej POLDEM, a następnie zatrudniona była jako pracownik do spraw kulturalno-oświatowych w nowo powstającym Domu Dniennego Pobytu przy ul. Barlickiego w Opolu. Bardzo szybko awansowała, zostając kierowniczką ośrodka, nazwanego „Magda-Maria” od jej imienia oraz dyrektorki Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie Magdaleny Kasprzyk. Dom dla seniorów pod jej kierownictwem rozwinął się w świetnie prosperującą placówkę, dającą radość i dobrą opiekę pensjonariuszom. Na początku lat 80. zaangażowała się w działalność Grupy Teatralnej Tabor, działającej przy parafii pw. Przemienienia Pańskiego

w Opolu, gdzie wyreżyserowała wiele spektaklów, niektóre z nich zdobyły nagrody na przeglądach teatrów amatorskich. Pracowała przez wiele lat jako dyrektorka biura oraz działała w Zarządzie Towarzystwa Przyjaciół Opola. Od roku 2005 znana była opolskiej publiczności jako założycielka, dyrygentka i kierowniczka zespołu wokalnoinstrumentalnego Camerton, działającego pod egidą Towarzystwa Przyjaciół Opola. Zespół ten reprezentował Opole na ważnych uroczystościach międzynarodowych, m.in. podczas uroczystości XV-lecia zjednoczenia Niemiec w Poczdamie, XV-rocznicy wolnej Ukrainy w Iwanofrankiwsku, w partnerskich miastach Opola na Węgrzech, w Niemczech, Czechach czy na Litwie. Wyjątkową chwilą był akompaniujący występ zespołu w ramach 55. Festiwalu Piosenki Polskiej w Opolu. Współpracowała z towarzystwami niemiecko-polskimi w Mülheim an der Ruhr i w Hamburgu oraz z Niemieckim Czerwonym Krzyżem w Stelle, popularyzując polską kulturę. Znana była jako pomysłodawczyni i animatorka wielu akcji na rzecz środowiska opolskich seniorów i mieszkańców Opola, takich jak: akcja „Szalik dla najstarszego zabytku w mieście”, czyli otulenie szalikiem Wieży Piastowskiej, „Parada Psów Rasy Mieszanej”, „Koncerty Ogródkowe” zespołu Camerton, „Rodzinne Lekcje Śpiewania”, Spartakiada Seniorów, Wybory Miss Seniora Grazia i Wspólne

Śpiewanie Kolęd przez Opolan. Jej autorski pomysł „Dni Seniora” wpisał się w stały kalendarz wydarzeń miasta Opola, jak również stał się wzorem dla podobnych wydarzeń w innych miastach. Wspierała Muzeum Polskiej Piosenki, przekazując cenne pamiątki z zasobu Towarzystwa Przyjaciół Opola do zbiorów Muzeum. W roku 1999 została nominowana do tytułu „Złotej Baby” w konkursie organizowanym przez Radio Opole i „Nową Trybunę Opolską”. Odznaczona została dwukrotnie przez Ministra Kultury tytułem Zasłużony Działacz Kultury (2004, 2009). Otrzymała Odznakę Honorową Wojewody Opolskiego „Zasłużony Opolszczyźnie” (1997). Została opolską Postacią Roku 2003 oraz otrzymała wraz z zespołem Camerton Nagrodę Specjalną Prezydenta Miasta Opola (2011). Doceniona została „Złotą Odznaką Honorową” Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów (2006), Odznaką „Semper Fidelis” 25-lecia Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich oraz otrzymała wyróżnienie w Konkursie im. Jana Calki (2021). Zmarła 19 marca 2022 r. w wieku 73 lat. Została pochowana na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AS-W

Schetyna Danuta (1929–2021) – nauczycielka, bibliotekarka, działaczka społeczna, redaktorka. Urodziła się 25 lipca 1929 r. w rodzinie Cieślaków w miejscowości Huta Drewniana koło Radomska. W czasie II wojny światowej uczyła się na tajnych kompletach, jednocześnie włączając się w działalność podziemną. Jako „Grażyna” była łączniczką w Okręgu Kielecko-Radomskim Armii Krajowej „Jodła”. Kolportowała też prasę podziemną, pomagała rannym żołnierzom w czasie Akcji „Burza”. W roku 1948 zdała maturę w liceum w Radomsku, następnie rozpoczęła studia na Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. W roku 1951 wyszła za mąż za Zbigniewa Schetynę, także żołnierza Armii Krajowej Okręgu Lwowskiego, z zawodu nauczyciela chemii. Przyjechali do Opola w 1951 r. i tu pozostali do końca życia. Z tego związku narodziło się dwóch synów: Janusz i Grzegorz. Na przełomie lat 60. i 70. XX w. Danuta Schetyna studiowała zaocznie polonistykę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Pracowała m.in. w: Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego, Klubie Oficerskim, w Izbie Rzemieślniczej, Młodzieżowym Domu Kultury, Pedagogicznej Bibliotece Publicznej. Prowadziła kółka teatralne, organizowała konkursy recytatorskie dla dzieci i młodzieży. Była działaczką Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. W marcu 1990 r.

wstąpiła do opolskiego Oddziału Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, w którym pełniła funkcję wiceprzewodniczącej Zarządu. Od roku 1998 była redaktorką naczelną „Biuletynu Informacyjnego Akowiec”. Zaangażowała się także w pomoc Polakom mieszkającym na Wschodzie. Danuta Schetyna aktywnie włączyła się w upamiętnianie działalności Armii Krajowej na terenie Opola. W roku 2008 wspomogła opolski Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w organizacji ogólnopolskiego zjazdu szkół noszących imię Witolda Pileckiego, w tym wystawy i konferencji, która miała miejsce w ratuszu. Była gorącą orędowniczką nadania jednej z opolskich szkół imienia Witolda Pileckiego, podobnie jak Stefana Grota-Roweckiego i Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka”. Zaangażowała się też w powstanie Klubu Historycznego im. Stefana Roweckiego „Grot” przy Zespole Szkół Ekonomicznych w Opolu. Z jej udziałem doszło też do zmiany nazwy opolskiego osiedla mieszkaniowego ze Związku Walki Młodych na Armii Krajowej, a wkrótce w parku na osiedlu postawiono pomnik Augusta Fieldorfa „Nila”. Przez lata można było ją spotkać na obchodach niemal wszystkich uroczystości patriotycznych i religijnych w Opolu. Była także członkinią Klubu Inteligencji Katolickiej. Za swą działalność odznaczona została Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem

Zasługi, Orderem Krzyża Niepodległości, Krzyżem Armii Krajowej, Medalem „Pro Patria”, Odznaką „Zasłużony dla Miasta Opola”, „Zasłużonemu Opolszczyźnie” oraz „Za Zasługi dla Województwa Opolskiego”. Danuta Schetyna zmarła 5 kwietnia 2021 r. Pochowana została z wojskowym ceremoniałem na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Schmulewitz-Wallfisch Lucie

(1899–1964) – lekarka-ginekolożka. Urodziła się 16 maja 1899 r. we Wrocławiu. Była córką pochodzącego z Teplic (Czechy) kupca Georga Wallfisch i pochodzącej z Opola Rosy Capauner. Uczęszczała do Szkoły Augusta (Augustschule) we Wrocławiu, gdzie w 1920 r. zdała egzamin maturalny. Następnie rozpoczęła studia medyczne na Uniwersytecie Wrocławskim, z wyjątkiem jednego semestru, który ukończyła we Fryburgu. Praktykę medyczną odbywała we wrocławskich szpitalach Izraelitów i Wszystkich Świętych. Wyszła za mąż za pochodzącego z Jutrosina koło Rawicza (Wielkopolska) doktora Paula Schmulewitza. Para w połowie lat 20. przeprowadziła się do Opola i zamieszkała na Kaiserweg 7 (obecnie ul. Harcerska). Lucie była pierwszą lekarką wyznania mojżeszowego w Opo-

lu. W roku 1928 wydała ona w Opolu publikację poświęconą zgonom kobiet przy porodzie. W swoim mieszkaniu prowadziła praktykę lekarską dla kobiet, przyczyniła się do zwiększenia świadomości kobiet na temat ciąży i macierzyństwa. Z kolei mąż był lekarzem szkolnym w jednej z opolskich szkół. Po dojściu Adolfa Hitlera do władzy Paul Schmulewitz otrzymał zakaz wykonywania zawodu. Mimo szykan Lucie i Paul zostali w Opolu aż do roku 1938, kiedy to wyemigrowali do Stanów Zjednoczonych i zamieszkali w Nowym Jorku. Pozostałych w kraju jej krewnych zgładzono w obozach koncentracyjnych. Lucie Schmulewitz zmarła w 1964 r. w Nowym Jorku.

AP-L

Sil Anna (1930–1992) – zasłużona bibliotekarka i pedagożka. Urodziła się 4 czerwca 1930 r. w Nowym Sączu w rodzinie inteligenckiej. Jej matka była nauczycielką, a ojciec, absolwent

Politechniki Lwowskiej, inżynierem. Wraz z rodzicami przeniosła się do Krakowa, gdzie przeżyła okres wojenny. W Krakowie uzyskała solidne wykształcenie, najpierw w prywatnym Liceum Sióstr Urszulanek, a następnie na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie studiowała polonistykę pod okiem uznanych profesorów, takich jak: Juliusz Kleiner, Stanisław Pigoń, Kazimierz Wyka, Witold Taszycki, Tadeusz Lehr-Splawiński, Zenon Klemensiewicz i Jerzy Kuryłowicz. Po ukończeniu studiów i obronieniu pracy dyplomowej pod kierunkiem prof. Stanisława Pigionia, Anna Sil została skierowana do pracy w Opolu. Tam rozpoczęła swoją karierę jako nauczycielka w Liceum Ogólnokształcącym nr III. Początkowo zmiana miejsca zamieszkania i oddalenie od rodziny były dla niej wyzwaniem, jednak z biegiem czasu zdobyła uznanie w swojej pracy zawodowej i nawiązała wiele cennych znajomości. Pracowała także w Liceum Pedagogicznym (1955–1960) oraz w Studium Nauczycielskim (1960–1970), gdzie pełniła funkcję nauczyciela-bibliotekarza i wykładowcy na studiach zaocznych, specjalizując się w wychowaniu przedszkolnym. Organizowała praktyki biblioteczne dla studentów i prowadziła koła zainteresowań dla przyszłych bibliotekarzy. W trakcie pracy zawodowej ukończyła eksternistyczne studia magisterskie na Uniwersytecie Jagiellońskim, obroniwszy

pracę magisterską pod kierunkiem prof. Kazimierza Wyki. Dodatkowo zdobyła kwalifikacje bibliotekarskie na trzystopniowym kursie organizowanym przez Ministerstwo Oświaty w Warszawie. W roku 1970, po likwidacji Studium Nauczycielskiego, Anna Sil objęła stanowisko kustosa i kierownika Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów w Bibliotece Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Zorganizowała i ukształtowała ten oddział, a przez wiele lat pełniła również funkcję zastępcy dyrektora Biblioteki Głównej. Jej oddanie pracy oraz zaangażowanie we wzbogacanie zbiorów przyczyniły się do sukcesu Biblioteki Głównej. Za swoje osiągnięcia i zaangażowanie zawodowe Anna Sil została uhonorowana licznymi odznaczeniami: Medalem Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Służbie Socjalizmu i Nauki, Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem 40-lecia PRL, Odznaką „Za Zasługi dla Miasta Opola”. Anna Sil pozostawiła trwały ślad w historii Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu oraz w sercach wielu osób, które wzbogaciła swoją pracą i osobowością. Zmarła 16 marca 1992 r. w Opolu, spoczęła na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

KM-K

Skuszanka (Skucha-Krasowska) Krystyna

(1924–2011) – aktorka, reżyserka, dyrektorka teatru. Urodziła się 24 lipca 1924 r. w Kielcach. Po zakończeniu wojny w latach 1945–1946 występowała jako aktorka w Teatrze Starym w Krakowie. Wkrótce rozpoczęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, które ukończyła w 1949 r. Dopiero po nich (jak to było wówczas wymagane) mogła podjąć studia na Wydziale Reżyserii w Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej w Warszawie. Dyplom obroniła w 1952 r. Pierwszą pracę po studiach zaczęła w Teatrze Współczesnym w Warszawie. Do Opola przyjechała w 1952 r. Zadebiutowała na deskach Teatru Ziemi Opolskiej prapremierą sztuki *Sztorm* Władimira Billa-Białocerkowskiego. Scenografię do tego spektaklu przygotował Tadeusz Kantor. Za reżyserię tej sztuki otrzymała Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki III stopnia. W sumie na deskach opolskiego teatru wystawiono 10 sztuk w jej reżyserii. Były to utwory m.in. Antoniego Czechowa, Williama Szekspira (także ze scenografią Kantora), Jerzego Jurandota i Andrzeja Wydrzyńskiego. Niektóre z nich połączone były z inscenizacją Józefa Szajny. W opolskim teatrze Krystyna Skuszanka pełniła także funkcję dyrektorki do spraw artystycznych. W Opolu poznała swego przyszłego męża, również znanego reżysera i dyrektora wielu teatrów

– Jerzego Krasowskiego. W połowie 1955 r. Skuszanka została dyrektorką i dyrektorką artystyczną nowo powstałego Teatru Ludowego w Nowej Hucie. Pełniła tę funkcję wspólnie z mężem do 1963 r., kiedy to oboje przenieśli się do Warszawy (do Teatru Polskiego), gdzie pracowali dwa lata. W latach 1965–1971 Krystyna Skuszanka prowadziła Teatr Polski we Wrocławiu. W roku 1972 wróciła do Krakowa, by rozpocząć pracę w Teatrze im. Juliusza Słowackiego (również na stanowisku dyrektorki). W latach 1983–1990 wraz z mężem kierowała Teatrem Narodowym w Warszawie. Zostali z niego zwolnieni po przełomie 1989 r. Współpracowała też z teatrami zagranicznymi, głównie norweskimi. Wykładała w Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej w Krakowie. Do Opola wracała jeszcze kilkakrotnie, tym razem ze swoimi spektaklami reżyserowanymi w innych teatrach. I tak na IV Opolskich Konfrontacjach Teatralnych w 1978 r. otrzymała nagrodę za reżyserię *Akropolis* Stanisława Wyspiańskiego, a w 1985 r. na XI Opolskich Konfrontacjach Teatralnych nagrodę za twórcze odczytanie *Lilli Wenedy* Juliusza Słowackiego. Została odznaczona Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Orderem Sztandaru Pracy II klasy i Medalem 40-lecia PRL. Krystyna Skuszanka zmarła 29 maja 2011 r. w Łomiankach. Swego młodszego o 6 lat męża przeżyła o 3 lata.

Pochowana została w Alei Zasłużonych Cmentarza Wojskowego na Powązkach w Warszawie.

AP-L

Smandzik Łucja (1918–1994)

– działaczka społeczna, oświatowa, wieloletnia dyrektorka Wojewódzkiego Domu Kultury. Urodziła się 30 kwietnia 1918 r. w Chropaczowie (powiat Katowice). Była córką Alfonsa i Jadwigi z domu Szczyrba. Do zakończenia II wojny światowej mieszkała w Chropaczowie. Tam też ukończyła cztery klasy szkoły podstawowej. Następnie uczyła się w żeńskim gimnazjum w Królewskiej Hucie (obecnie Chorzów). W roku 1933 rozpoczęła naukę w Państwowym Seminarium Wychowawczyń Przedszkoli w Mysłowicach. Jako swój zawód wyuczony podawała – wizytator szkolny. Po wojnie mieszkała przez jakiś czas w Kluczborku, gdzie pracowała w Inspektoracie

Szkolnym, jako instruktorka do spraw wychowania przedszkolnego i opieki nad dziećmi. Do Opola przeprowadziła się w styczniu 1951 r. Rozpoczęła pracę w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej jako wizytator oświaty. W roku 1952 pełniła funkcję kierownika Samodzielnego Referatu Przedszkoli. Jednocześnie była I sekretarzem Komitetu Zakładowego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Od października 1953 do czerwca 1961 r. powierzono jej obowiązki kierowniczk Wydziału Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. Od 1 lipca 1961 r. została dyrektorką Wojewódzkiego Zarządu Kin w Opolu. Urząd ten sprawowała do stycznia 1969 r., kiedy została powołana na stanowisko dyrektorki Wojewódzkiego Domu Kultury. Pracowała tu do połowy lat 70. W roku 1967 ukończyła zaocznie studia polonistyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Od 1935 r. należała do Związku Nauczycielstwa Polskiego, w 1947 r. zapisała się do Polskiej Partii Socjalistycznej, a w 1948 r. do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Udzielała się też w pracach Ligi Kobiet (jako przewodnicząca zarządu powiatowego), Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Przez dwie kadencje była również ławnikiem w Sądzie Powiatowym w Opolu. Zmarła 26 sierpnia 1994 r.

AP-L

Smolka Anna (1916–1992)

– rodłaczka, działaczka społeczna i kulturalna. Urodziła się 6 maja 1916 r. w Wójtowej Wsi (obecnie część Opola) jako córka Franciszka Poliwody i Franciszki z domu Langosz. W domu Poliwodów prowadzono działalność propolską, a częstymi gośćmi byli polscy harcerze. Uczyła się w niemieckiej szkole podstawowej. Po trzech latach rodzice przenieśli ją do polskiej szkoły mniejszościowej, gdzie kontynuowała naukę przez kolejne pięć lat. Edukację zakończyła w szkole rolniczej w Szczepanowicach, do której chodziła zaledwie przez jeden rok. W dzieciństwie śpiewała w polskich chórach „Lutnia” i „Halka”, działała w Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polsko-Katolickiej, później w Związku Polsko-Katolickiej Młodzieży na Śląsku Opolskim, należała do Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech oraz polskiej Kongregacji Mariańskiej, prowadzonej przez siostry franciszkanki w klasztorze w Szczepanowicach. Działała

w amatorskich grupach teatralnych i należała do zespołu teatralnego Alojzego Smolki z Raciborza. Anna poślubiła Smolkę 22 listopada 1938 r. Połączyło ich małżeństwo i wspólne prowadzenie teatru. Instytucja ta nie tylko przekazywała treści kulturalne, ale przede wszystkim krzewiła język polski wśród dzieci i młodzieży. Za działalność propolską członkowie zespołu byli szykanowani. Pod koniec sierpnia 1939 r. męża Anny aresztowano i skazano na 10 lat ciężkiego więzienia w Brandenburg-Görden. Anna podczas wojny pracowała w Lipsku jako pomoc kuchenna, a potem w biurze hurtowni Rigol & Waluga w Opolu. Uczestniczyła w kursach: biurowym, rachunkowości i stenografii. W latach 1942–1943 wspólnie z najmłodszą siostrą Zofią brała udział w działalności konspiracyjnej. Pracowały dla Inspektoratu „Skorpion” Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej, były łączniczkami, kolportowały prasę podziemną, pomagały dezertantom i uciekinierom oraz wspierały robotników przymusowych zatrudnionych w okolicy. Po aresztowaniu siostr Bronisławy i Zofii, w lipcu 1943 r., nadal kontynuowała działalność konspiracyjną, udzielając wsparcia jeńcom wojennym. W styczniu 1945 r. w domu rodzinnym wraz z rodzicami i siostrą Franciszką udzieliła schronienia niemieckim dezertantom i uciekinierom z obozu Lamsdorf. Pod koniec wojny przejęła opiekę nad chorym synem siostry Bronisławy,

z którym podczas ewakuacji szpitala w Nysie trafiła do Hradec Králové. Następnie przez Písek, Racibórz, Katowice, Bytom i Tarnowskie Góry wróciła do Opola. Po wojnie wraz z mężem reaktywowała teatr kukielkowy i w opolskim teatrze podjęła pracę jako sekretarka i kasjerka. Również wraz z mężem wstąpiła do Polskiej Partii Robotniczej, później do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, w których działała z pełnym zaangażowaniem. Prowadziła sekretariat i kadry w Zjednoczeniu Przemysłu Cukierniczego w Opolu i Państwowym Teatrze Ziemi Opolskiej. Karierę zaczęła jednak robić w 1954 r., gdy została wiceprzewodniczącą Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Opolu, pracując u boku Karola Musioła. W roku 1958 zatrudniła się jako instruktorka w Wydziale Propagandy Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, a w 1960 r. jako sekretarka w Zarządzie Wojewódzkim Ligi Kobiet w Opolu. Następnie została sekretarzem Zarządu Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich, którego celem było popularyzowanie polskiej przeszłości Ziem Zachodnich. W styczniu 1958 r. została matką chrzestną statku SS „Opole” – rudowęglowca zbudowanego w szczecińskiej stoczni. Utrzymywała kontakty z załogą, dopilnowała, aby poza nazwą „Opole” na dziobie statku był też widoczny duży herb miasta. Na statku urządzono też z inicjatywy Anny Izbę Pamięci.

Marynarze odznaczyli Annę Medalem Polskiej Żeglugi Morskiej. Po zakończeniu działalności Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich w 1971 r., do życia powołano Opolskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe, którego sekretarzem została Anna Smolka. W roku 1971 przeszła na emeryturę. Oprócz pracy zawodowej Anna Smolka prowadziła aktywne życie polityczne i społeczne. Należała do Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia”, Polskiego Komitetu Obrońców Pokoju, Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. Odznaczona została m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem X-lecia Polski Ludowej, Odznaką „Zasłużony Działacz Kultury” i Odznaką „Zasłużony Opolczyźnie”. Anna Smolka zmarła 11 lipca 1992 r. i została pochowana w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AS-W

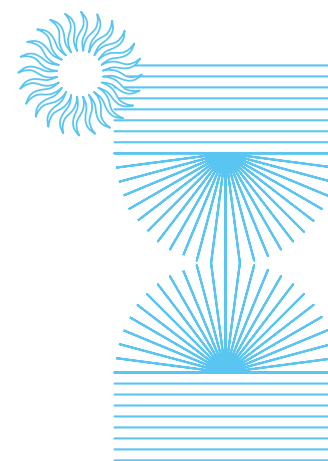

Sokołowska Danuta

(1952–2021) – nauczycielka, pedagogka, harcerka, działaczka społeczna. Urodziła się 22 maja 1952 r. w Nowym Dworze Gdańskim. Początkowo związana zawodowo z Żarami, gdzie pracowała najpierw w Sanatorium Neuropsychiatrii Dziecięcej, a potem w Zespole Szkół Budowlanych. W roku 1986 została zatrudniona w Zespole Szkół Specjalnych w Opolu, w którym pracowała aż do śmierci. Harcerka w stopniu harcmistrza, zaangażowana w działalność tak Hufca, jak i Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego w Opolu, była m.in. komendantką XX Szczepu Nieprzetartego Szlaku i członkinią Sądu Harcerskiego, wolontariuszką Ogólnopolskiej Harcerskiej Grupy Ratowniczej, pełnomocniczką Chorągwi Opolskiej do spraw Światowych Dni Młodzieży w Krakowie i aktywną uczestniczką tych Dni. Była też przewodniczącą Zespołu Parafialnego „Caritas” oraz sekretarzem Rady Parafialnej przy parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Opolu, członkinią Klubu Inteligencji Katolic-

kiej, a także Towarzystwa Naukowego Polonia – Kresy. Angażowała się w pracę swej dzielnicy, pełniąc funkcję prezeski Stowarzyszenia Nasza Dzielnica Śródmieście oraz wiceprezeski Stowarzyszenia Opole na Tak. Od 15 września 2020 do 17 kwietnia 2021 r. była radną miasta Opole. Była pomysłodawczynią Dni Niepełnosprawnych oraz Jarmarku Niezwykłości w Opolu. Odznaczona Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Edukacji Narodowej oraz Medalem za Długoletnią Służbę. Zmarła 17 kwietnia 2021 r. w Opolu. Po śmierci Danuty Sokołowskiej przez Prezydenta Miasta Opole została ustanowiona nagroda jej imienia „Wolontariusz Roku”, dedykowana tym, którzy w sposób bezinteresowny i nieodpłatny angażują się w pracę na rzecz społeczności lokalnej.

AP-L

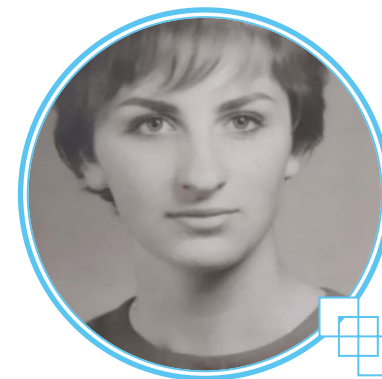

Sosnowska Janina (1920–2015) – choreografka i nauczycielka tańca klasycznego. Urodziła się 8 września 1920 r. w Zebrzydowicach (w powiecie cieszyńskim) jako córka Jana Drohomireckiego i Franciszki z domu Rogalskiej. Swoje losy po II wojnie światowej związała z Opolem, gdzie mieszkała aż do śmierci. Karierę zawodową rozpoczęła jako instruktorka tańca w 1946 r. w Towarzystwie Śpiewaczym „Lutnia”, którego siedziba mieściła się w centrum Opola przy ul. Reymonta 16. Następnie pracowała w różnych instytucjach jako instruktorka tańca i choreografka. Tworzyła zespoły taneczne na terenie całego województwa opolskiego w zakładach pracy, domach kultury i innych placówkach. Przez większość swojego życia zawodowego pracowała w Wojewódzkim Domu Kultury w Opolu, gdzie prowadziła zajęcia w Zespole Tańca Klasycznego oraz w Studiu Baletowym, które sama założyła. Sprawowała opiekę nad wszystkimi ze-

społami terenowymi w województwie opolskim, m.in. nad Zespołem Rytmiki i Baletu w Ozimku, który prowadziła we współpracy z Herbertem Lubojańskim, a później z Ginterem Kołodziejczykiem. Organizowała seminaria dla instruktorów i nauczycieli tańca. Była wykładowcą kursów polonijnych z programem tańców klasycznych, narodowych i regionalnych. Konsultowała scenicznie zespoły przygotowujące się do konkursów tanecznych. Dla nauczycieli tańca w terenie Sosnowska prowadziła seminaria, które obejmowały ćwiczenia klasyczne przy drążku, technikę taneczną, zabawy rytmiczne, rytmikę, technikę charakterystyczną piosenki w ustawieniu ruchowym oraz tańce śląskie, węgierskie, rosyjskie i narodowe. W latach 60. prowadziła zajęcia w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Wtedy także uzyskała najwyższą kategorię instruktora tańca – kategorię „S”, a następnie ukończyła seminarium w Centralnej Poradni Amatorskiego Ruchu Artystycznego przy Ministerstwie Kultury i Sztuki, odgrywającej rolę centralnego ośrodka instrukcyjno-metodycznego pracy kulturalno-oświatowej. Współdziałała z klubami sportowymi, opracowywała choreograficzne programy i przygotowywała tanecznie łyżwiarzy figurowych i gimnastyków z Opola, Raciborza i Nysy. Współpracowała z opolskimi teatrami, zarówno z Teatrem Lalki i Aktora, jak i Teatrem im. Jana Kochanowskiego. Wydawała

„Poradnik Tańca”, pismo kierowane do nauczycieli i uczniów regionalnych zespołów artystycznych. Tylko w roku 1981 opracowała aż cztery poradniki tańca dla instruktorów i nauczycieli. Rekrutowała i opiniowała kandydatów na kursy kwalifikacyjne II i III stopnia, organizowane przez inne niż wojewódzkie domy kultury ośrodki w kraju, tworzyła wzorcową bazę warsztatową dla instruktorów działających w terenie w oparciu o struktury taneczne rozwinięte przy Gabinetie Choreografii. Poprzez współpracę z kadrą instruktorów tańca w całym kraju inspirowała działania merytoryczne ośrodka. Tworzyła nowe programy artystyczno-twórcze. Otaczała opieką grupy folklorystyczne z całego województwa w zakresie merytorycznej pomocy i rozwoju artystycznego. W roku 1991, po likwidacji Wojewódzkiego Domu Kultury, Janina Sosnowska rozpoczęła starania, aby uratować wciąż działające Studio Baletowe. Dzięki przychylności dyrekcji Młodzieżowego Domu Kultury zespół taneczny mógł dalej działać. W roku 2002 z rąk Prezydenta Miasta Opola Janina Sosnowska odebrała nagrodę za wybitną działalność w dziedzinie kultury. Zmarła 14 września 2015 r. przeżywszy 95 lat. Została pochowana na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AS-W

Stadnik-Dubiel Czesława (1945–1993) – zootechniczka, wieloletnia dyrektorka opolskiego zoo. Urodziła się 30 sierpnia 1945 r. w Ostrzeszowie w województwie wielkopolskim jako córka Józefa i Antoniny z domu Laskowskiej. Ukończyła technikum ogrodnicze, a w późniejszym czasie studia, uzyskując stopień inżyniera. Po nim została zatrudniona jako pracownik umysłowy w Zarządzie Zieleni Miejskiej w Głubczycach. Mieszkała wówczas w Kietrzu. W roku 1965 rozpoczęła pracę w Spółdzielni Ogrodniczej w Opolu. Kolejnym miejscem jej pracy było Rejonowe Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, gdzie była zatrudniona jako specjalista ogrodnik. Do tego Przedsiębiorstwa była przypisana także wtedy, gdy rozpoczęła swą pracę w opolskim Ogrodzie Zoologicznym w 1980 r. Początkowo pełniła funkcję zastępcy kierownika zoo do spraw rozbudowy wyspy Bolko, następnie była główną specjalistką do spraw

hodowlano-dydaktycznych, w końcu 1 stycznia 1988 r. została dyrektorką opolskiego Ogrodu Zoologicznego. W tym czasie dokładała wszelkich starań, aby zmienić opolskie zoo w ogród zoologiczny z prawdziwego zdarzenia. Udało jej się powiększyć powierzchnię ogrodu z ponad 2 do 19 hektarów. Sprowadziła do Opola wiele gatunków zwierząt, dbała głównie o te zagrożone i ginące. Dużą rolę przywiązywała do wyglądu estetycznego ogrodu. Niemal przez cały czas pełnienia swojej funkcji musiała się zmagać z zagrożeniami związanymi z brakiem finansowania, a nawet likwidacją opolskiego ogrodu. Agitowała na jego rzecz wielokrotnie, nie tylko w opolskich mediach. Prywatnie była żoną Zbigniewa Dubiela, za którego wyszła za mąż w 1977 r. Była także członkinią Rady Osiedla i Rady Nadzorczej Spółdzielni Mieszkaniowej Związku Walki Młodych. Zmarła 17 października 1993 r. po długiej chorobie. Odznaczona Brązowym Krzyżem Zasługi oraz brązową Odznaką Zasłużonemu Opolszczyźnie. W nekrologu zamieszczonym przez Radę Miasta Opola czytamy: „W zmarłej tracimy cenionego i wielce zasłużonego pracownika, pełnego pasji, popularyzatora wiedzy o życiu i obyczajach zwierząt, wielką miłośniczkę świata fauny”. Z kolei pracownicy opolskiego zoo napisali: „Bezlitosna śmierć zabrała z naszego grona wyjątkowego człowieka, zaangażowanego bez reszty w wielkie dzieło ochrony przyrody”. Czesława Stadnik-

-Dubiel spoczęła na opolskim Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Stępień Teresa (1935–2006) – działaczka społeczna, wiceprezydent Opola, prezeska Towarzystwa Przyjaciół Opola. Urodziła się 27 listopada 1935 r. w Radłowie koło Tarnowa (województwo małopolskie). Jako kilkuletnia dziewczynka została wraz z siostrami wywieziona przez Niemców do Bawarii. Po krótkotrwałym pobycie w rodzinie zastępczej opiekę nad nią przejęły siostry zakonne. Udało się ją odnaleźć dopiero po zakończeniu działań wojennych. W roku 1947 przywieziono ją do Opola, w którym spędziła niemal całe swoje życie. Na początku 1948 r. rozpoczęła naukę w V klasie szkoły podstawowej, mimo iż po powrocie z Niemiec prawie w ogóle nie mówiła po polsku. Dalsze etapy swej edukacji realizowała we Wrocławiu – tam ukończyła Technikum Ekonomiczne, a następnie Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego. Jeszcze we Wrocławiu, jako siedemnastolatka, wyszła za mąż, ze związku tego urodziły się dwie córki. Po studiach ponownie znalazła się w Opolu. Pracowała w Urzędzie Wojewódzkim, a od 1975 do 1983 r. w Urzędzie Miasta Opola, pełniąc funkcję wiceprezydent miasta. W końcu lat 90. włączyła się w działalność opol-

skiego Oddziału Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, którego została dyrektorem. Od połowy lat 70. była członkinią Towarzystwa Przyjaciół Opola, pełniąc między innymi funkcję wiceprezeski. W kwietniu 2002 r. została prezeską Towarzystwa. Funkcję tę pełniła do swej śmierci w 2006 r. W ciągu tych czterech lat wykazała się jednak dużą aktywnością. Udało jej się doprowadzić do skutku wręczenie sztandaru dla Opolskiej Brygady Logistycznej, zainicjowane przez jej poprzednika Leopolda Świdarskiego. Teresa Stępień została matką chrzestną sztandaru. To za jej kadencji do pracy w Towarzystwie Przyjaciół Opola została zaangażowana Maria Przebindowska wraz z mężem Andrzejem, a wkrótce przy Towarzystwie rozpoczął działalność chór Camerton. Teresa Stępień zmarła 16 marca 2006 r. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Szafran-Szadkowska Lucyna (1933–1994) – archeolożka, muzealniczka, wykładowczyni akademicka. Odegrała kluczową rolę w badaniach i popularyzacji archeologii na Śląsku Opolskim. Urodziła się 1 października 1933 r. w Łączkach Jagiellońskich (w województwie podkarpackim) jako córka Jana Szafrana, cieśli budowlanego, i Józefy Urban. Po ukończeniu szkoły podstawowej w Łączkach Jagiellońskich i Łękach Strzyżowskich, kontynuowała naukę w Liceum Pedagogicznym w Krośnie, które ukończyła w 1952 r. Pracowała jako kierowniczka świetlicy i Oddziału Kultury w Powiatowej Radzie Narodowej w Krośnie. W roku 1958 ukończyła studia archeologiczne na Uniwersytecie Wrocławskim, obroniwszy pracę magisterską o pradziejach powiatu opolskiego. Po przeprowadzce do Opola we wrześniu 1958 r., rozpoczęła pracę jako instruktorka w Wydziale Kultury Wojewódzkiej Rady Narodowej, a od 2 grudnia tego samego roku pracowała w Dziale Archeologii

Muzeum Śląska Opolskiego. Jako wieloletnia kustoszka opracowała ponad 10 tysięcy kart katalogowych zbiorów archeologicznych. W lipcu 1960 r. wyszła za mąż za Jana Szadkowskiego, z którym miała dwoje dzieci: Jana i Marię. W roku 1969 uzyskała stopień naukowy doktora w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Od roku 1971 zatrudniona na uczelni, prowadziła wykłady i ćwiczenia, w 1977 r. została adiunktem. W roku 1982 uzyskała habilitację, a rok później została docentem, by w 1990 r. otrzymać tytuł profesora nadzwyczajnego. Kierowniczka Zakładu Archeologii i Historii Starożytnej Instytutu Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, autorka 8 książek i około 200 artykułów. Do jej najważniejszych prac należały: *Cmentarzysko całopalne w Dobrzeniu Wielkim, pow. Opole* (1968), *Wierzenia najstarszej ludności Opolszczyzny* (1976), *Struktura i rozwój osadnictwa na terenie Opolszczyzny w okresie wpływów rzymskich* (1984), *Zanim powstało Opole* (1987), *Najstarsze dzieje Opola: tajemnice wydarte ziemi* (1995). Profesor Szadkowska wypromowała ponad 200 magistrów i jednego doktora. Organizowała liczne wydarzenia popularnonaukowe oraz wystawy, była inicjatorką Wszechnicy Opolskiej. Opublikowała kilkaset artykułów w prasie lokalnej oraz w czasopismach naukowych, takich jak „Opolski Rocznik Muzealny” i „Kwartalnik Historyczny”. Prowadziła

badania wykopaliskowe w różnych miejscowościach na Śląsku Opolskim. Była wielką miłośniczką podróży. Jej wkład w rozwój archeologii i muzealnictwa w województwie opolskim jest niezapomniany. Odznaczona została Srebrnym Krzyżem Zasługi oraz Odznaką 1000-lecia Państwa Polskiego. Lucyna Szafran-Szadkowska zmarła nagle 7 listopada 1994 r. w Opolu, gdzie została pochowana pięć dni później na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

KM-K

Szutta Joanna (1979–2022) – teatrolożka, animatorka i menedżerka kultury. Urodziła się 5 kwietnia 1979 r. w Opolu. W latach 1994–1998 uczyła się w Liceum Ogólnokształcącym nr III im. M. Skłodowskiej-Curie w Opolu. To tam rozpoczęła indywidualny tok nauczania wraz ze studentami specjalności teatrologicznej Uniwersytetu Opolskiego. Była pomysłodawczynią „Spotkań z Aktorem”, w których brali udział nie tylko aktorzy teatrów opolskich. W roku 1998 rozpoczęła studia na Wydziale Wiedzy o Teatrze Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie. Po ich ukończeniu współpracowała z Uniwersytetem Warszawskim, Wydziałem Artes Liberales, Politechniką Warszawską i innymi instytucjami kultury (m.in. z: Centrum Myśli

im. Jana Pawła II, Instytutem Teatralnym im. Zbigniewa Raszewskiego, Stowarzyszeniem Żydowskie Motywy, Fundacją Wolne Lektury). Zrealizowała wiele projektów naukowych, kulturalnych i edukacyjnych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Była osobą niezwykle pogodną, życzliwą, pełną poczucia humoru. Sama określała się jako „wielbicielka kotów i kryminalów”. Zmarła 12 lutego 2022 r. w Warszawie w wieku 43 lat. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Śmiełowska Maria (Maryla) (1943–2013) – socjolożka, wykładowczyni akademicka. Urodziła się 15 sierpnia 1943 r. w Lubichowie na Pomorzu. Była córką Jerzego Krauze, z zawodu nauczyciela oraz Wandy, z domu Zielińskiej. Rodzina zaangażowana była w tworzenie polskiego szkolnictwa na Pomorzu w okresie międzywojennym. W roku 1963 przeniosła się do Opola. Tu zdała maturę w Technikum Ekonomicznym. Dziesięć lat później rozpoczęła studia na Wydziale Filologiczno-Historycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Początkowo pracowała w Studium Kulturalno-Oświatowym i Bibliotekarskim, następnie przez wiele lat w Instytucie Śląskim w Opolu. W latach 1986–1992 pełniła w nim funkcję

sekretarza naukowego. W roku 1983 zrobiła doktorat na podstawie pracy *Wartości i aspiracje zawodowe młodzieży pracującej w zakładach wielkoprzemysłowych województwa opolskiego*, napisanej pod kierunkiem prof. Tadeusza Gospodarka. W roku 1996 została zatrudniona w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Opolskiego. Przewód habilitacyjny przeprowadziła na Uniwersytecie Jagiellońskim. W roku 2001 otrzymała stopień doktora habilitowanego z socjologii o specjalności socjologia grup etnicznych oraz socjologia narodu na podstawie pracy *Obecności etniczne i narodowe na Śląsku Opolskim. Procesy kształtowania tożsamości i relacji międzygrupowych*. Wkrótce w macierzystej uczelni została profesorem nadzwyczajnym. Do czasu przejścia na emeryturę pełniła też funkcję kierownika Zakładu Socjologii Stosowanej w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Opolskiego. Po osiągnięciu wieku emerytalnego pracowała na uczelni jeszcze przez dwa lata, a następnie przeniosła się do Bielska-Białej, gdzie zmarła 19 lutego 2013 r. w wieku 70 lat. Była żoną znanego opolskiego muzyka i dziennikarza radiowego Stanisława Śmiełowskiego. Została zapamiętana jako osoba niezwykle pogodna, pełna poczucia humoru, prawa. Nienawidziła kłamstwa i obłudy, kochała natomiast życie, książki i sztukę.

AP-L

Tokar Danuta (1932–2023)

– wybitna specjalistka w zakresie dydaktyki fizyki. Urodziła się 13 marca 1932 r. Od 1956 do 1990 r. pracowała w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu, gdzie odegrała kluczową rolę w kształceniu przyszłych nauczycieli fizyki. Doktor Tokar była liderką zespołu, który stworzył opolską szkołę dydaktyki fizyki, zdobywając uznanie nie tylko w Polsce, ale także w sąsiednich krajach, takich jak NRD, ZSRR i Czechosłowacja. Organizowała liczne konferencje naukowe oraz wydarzenia popularyzujące naukę. Była także autorką wielu publikacji i wystąpień konferencyjnych dotyczących doświadczeń fizycznych. W roku 1975 objęła stanowisko kierownika Zakładu Dydaktyki w Instytucie Fizyki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Po zakończeniu pracy na opolskiej uczelni w 1991 r., rozpoczęła pracę w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Opolu jako konsultant metodyczny z zakresu fizyki. Utworzyła tam

jedenastoosobową Sekcję Nauczycieli Doradców Metodycznych, która wspierała nauczycieli fizyki w szkołach podstawowych i średnich w województwie opolskim. Do roku 1999 pełniła w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym funkcję kierownika Zespołu Edukacji Matematyczno-Przyrodniczej. Była członkinią Komitetu Redakcyjnego „Fizyki w Szkole” (1975–2000) oraz Komitetu Wydawniczego Wojewódzkiego Ośrodka (1991–1999). Przewodniczyła Opolskiemu Oddziałowi Polskiego Towarzystwa Fizycznego (1981–1985). W latach 80. pełniła funkcję ławniczki w Oddziale Penitencjarnym Sądu Wojewódzkiego w Opolu. Była członkinią Związku Nauczycielstwa Polskiego od 1956 r., a później wstąpiła do Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. W latach 1996–2003 była upoważniona przez Ministra Edukacji Narodowej do opiniowania podręczników z fizyki oraz pełniła funkcję rzeczoznawcy środków dydaktycznych do edukacji z zakresu fizyki i astronomii. Danuta Tokar została uhonorowana wieloma odznaczeniami, w tym Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Złotym Krzyżem Zasługi oraz tytułem Zasłużonej dla Miasta Opola i Województwa Opolskiego. Najważniejszym osiągnięciem Danuty Tokar było kształcenie nauczycieli fizyki, którzy kontynuują jej pracę w różnych miastach, często poza Opolem. Jest wspominana jako entuzjastka nauczania fizyki, men-

torka kilku pokoleń nauczycieli oraz osoba o ciepłym charakterze i optymistycznym usposobieniu. Jej wpływ na rozwój dydaktyki fizyki pozostaje nieoceniony. Zmarła 2 sierpnia 2023 r. w Opolu.

KM-K

Tokarzowa Danuta

(1917–2008) – bibliotekarka, pierwsza przewodnicząca Zarządu Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w województwie opolskim. Urodziła się 19 lipca 1917 r. we wsi Turze (miasto na ziemi lwowskiej). W roku 1936 zdała maturę w Gimnazjum Żeńskim im. Marii Konopnickiej w Samborze (miasto w pobliżu Lwowa). Po maturze rozpoczęła studia historyczne na Uniwersytecie Poznańskim, jednak musiała je przerwać z powodu wybuchu II wojny światowej po trzech latach nauki. W roku 1956 Danuta Tokarzowa rozpoczęła pracę w Pe-

dagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Opolu, co oznaczało początek jej kariery w bibliotekarstwie. W roku 1958 ukończyła dwuletni Korespondencyjny Kurs Bibliotekarski w Warszawie, podnosząc swoje kwalifikacje zawodowe. W roku 1957, w środowisku bibliotekarzy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej i Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, zainicjowano powołanie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Na pierwszym zjeździe organizacyjnym Danuta Tokarzowa została wybrana na przewodniczącą Zarządu Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Opolu, pełniąc tę funkcję do listopada 1960 r. Pod jej przewodnictwem Stowarzyszenie aktywnie promowało swoje idee wśród bibliotekarzy bibliotek publicznych, pedagogicznych i szkolnych, a liczba członków organizacji systematycznie rosła. Utrzymywała stały kontakt z Zarządem Głównym Stowarzyszenia w Warszawie, uczestnicząc w realizacji zadań i krajowych konferencjach. W roku 1960, zmieniając miejsce pracy, zrezygnowała z funkcji przewodniczącej Zarządu Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. W dalszej części kariery zawodowej Danuta Tokarzowa pracowała w bibliotece szkolnej w Zespole Szkół Mechanicznych w Opolu, obsługując placówkę liczącą ponad 1000 uczniów i 100 pracowników pedagogicznych. Przyczyniła się do wzrostu aktywności czytelniczej młodzieży oraz wzorowej organizacji zbiorów.

Otrzymała następujące odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi oraz Odznaczenie „Zasłużony Opolszczyźnie”. Zmarła 8 marca 2008 r.

KM-K

Tomalska Alicja (1940–2023)

– zasłużona bibliotekarka, wieloletnia wicedyrektorka Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego. Urodziła się 5 stycznia 1940 r. w Olsztynie koło Częstochowy. Do Opola przyjechała w 1960 r. Ukończyła studia z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na Uniwersytecie Wrocławskim. Swoją karierę zawodową jako bibliotekarka rozpoczęła we wrześniu 1959 r. i pracowała w tym zawodzie aż do lipca 2002 r. W latach 1959–1960 była zatrudniona w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Oleśnie. W latach 1960–1975 organizowała nowe biblioteki gminne w powiecie opolskim i zajmowała się szkoleniem bibliotekarzy, którzy nie

posiadali odpowiedniego wykształcenia. Angażowała się w pracę jako instruktorka, kierowniczka Oddziału Instrukcyjno-Metodycznego i następnie do 30 czerwca 1975 r. kierowniczka Powiatowej Biblioteki Publicznej w Opolu. W latach 1975–1976 była zatrudniona w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Opolu, w tym samym roku rozpoczęła pracę w Wyższej Szkole Inżynierskiej (obecnie Politechnika Opolska), początkowo jako pracowniczka, a następnie kierowniczka Oddziału Opracowania Rzeczowego i Zbiorów Specjalnych. Od roku 1984 pełniła funkcję wicedyrektorki Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu (obecnie Uniwersytet Opolski). W latach 1991–1992 była zatrudniona również na stanowisku kierowniczk Biblioteki Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii. Przez wiele lat aktywnie uczestniczyła w działalności społecznej Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, będąc członkinią Zarządu Okręgu Stowarzyszenia w Opolu oraz przewodniczącą Koła Seniorów tegoż Stowarzyszenia w latach 2002–2022. W zawodzie bibliotekarza przepracowała ponad 43 lata. Była wspaniałą koleżanką, oddaną pasji zawodowej i społecznej. Odznaczona została: Odznaką „Zasłużonemu Opolszczyźnie” (1980), Odznaką „Zasłużony Działacz Kultury” (1981), Odznaką „Za Zasługi dla Miasta Opola” (1984), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1986), Złotym Krzyżem Zasługi (2002), Medalem Uni-

wersytetu Opolskiego (2001), Medalem „W Dowód Uznania” za zasługi dla bibliotekarstwa oraz Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (2002). Zmarła 9 lipca 2023 r.

KM-K

Tumińska Janina (1897–

–1976) – nauczycielka, działaczka społeczna i plebiscytowa. Urodziła się 10 maja 1897 r. w Frydrychowie (powiat konstantynowski, województwo wołyńskie). Ukończyła pedagogikę na Uniwersytecie Jagiellońskim. W roku 1920 zaangażowała się w pracę w Polskim Komisariacie Plebiscytowym w Bytomiu, początkowo pracując w Sośnicy, a następnie w Bytomiu jako pracowniczka redakcji „Harcera Śląskiego”. W okresie międzywojennym pracowała jako nauczycielka szkół średnich w Warszawie. W latach 1942–1944 była wykładowczynią w Tajnym Pedagogium Ziem Zachodnich w Warszawie, prowadzonym przez Stefanię Mazurek. Była współredaktorką podziemnego czasopisma dla młodzieży „Żagiel”. Po zakończeniu II wojny światowej pracowała w Pedagogium im. S. Konarskiego (przez pewien czas jako jego dyrektorka), następnie przez rok wykładała na Uniwersytecie Jagiellońskim. W lutym 1947 r. przybyła do Opola i podjęła pracę w Liceum Repolonizacyjnym,

a następnie w Liceum dla Pracujących, kierowanym przez Stefanię Mazurek. Będąc już na emeryturze pracowała w Poradni Psychologiczno-Zawodowej w Opolu. Odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi. Zmarła 30 grudnia 1976 r. w Opolu. Pochowana została na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Tyszkiewicz Maria

(1906–1981) – nauczycielka, dyrektorka I Liceum Żeńskiego w Opolu. Urodziła się 20 marca 1906 r. w Ruszkowie na Kujawach. Wychowywała się na Kujawach, tam też ukończyła szkołę podstawową oraz Liceum Ogólnokształcące im. Marii Konopnickiej we Włocławku. Studiowała historię na Uniwersytecie Warszawskim. Po ukończeniu studiów początkowo pracowała w szkole podstawowej w Kruszynie koło Włocławka, a następnie w Warszawie. Podczas II wojny światowej prowadziła tajne nauczanie oraz

przygotowywała dziewczęta do zadań sanitariuszek. Nawiązała współpracę z Tajnym Pedagogium Ziem Zachodnich, które m.in. przygotowywało kadry nauczycielskie do pracy na ziemiach przyłączonych do Polski po zakończeniu wojny. Do Opola przyjechała tuż po zakończeniu działań wojennych. W sierpniu 1945 r. została mianowana dyrektorką Państwowego Gimnazjum i Liceum Żeńskiego w Opolu. Od razu rozpoczęła rekrutację do szkoły oraz kompletowanie kadry nauczycielskiej. Kierowane przez nią Liceum, jako pierwsze na tak zwanych Ziemach Zachodnich, kształciło według programu przystosowanego dla młodzieży pochodzącej z różnych dzielnic Polski, ale także i ze Śląska. Pierwsza inauguracja nowego roku szkolnego miała miejsce 4 września 1945 r. w budynku przy ul. Kościuszki 14. Szkoła ta dała początek dzisiejszemu II Liceum Ogólnokształcącemu w Opolu, stąd Marię Tyszkiewicz uważa się za pierwszą dyrektorkę tej placówki. To jej zasługą było przyjęcie przez szkołę imienia Marii Konopnickiej, które miało miejsce 6 grudnia 1946 r. Rok później szkoła otrzymała swój pierwszy sztandar. Maria Tyszkiewicz była wielką propagatorką twórczości znanej polskiej poetki. Już po wyjeździe z Opola (w 1950 r.) do Warszawy Maria Tyszkiewicz aktywnie działała w Towarzystwie im. Marii Konopnickiej, przez wiele lat wchodziła w skład jego Zarządu

Głównego. Za swą działalność została odznaczona m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego i Złotą Odznaką Towarzystwa im. Marii Konopnickiej. Zmarła w Warszawie 26 marca 1981 r. Pochowana została w Alei Zasłużonych Cmentarza Północnego w Warszawie.

AP-L

Wawrzynek Franciszka

(1909–1990) – działaczka społeczna. Urodziła się 11 marca 1909 r. w Wójtowej Wsi (obecnie część Opola). Była najstarszą córką Franciszka Poliwody oraz Franciszki z domu Langosz. Tak samo jak jej młodsze siostry Zofia Hajduk, Anna Smolka, Róża Poliwoda oraz Bronisława Gomoła należała do polskich organizacji młodzieżowych. Swoją edukację zakończyła po ukończeniu ośmiu klas szkoły podstawowej

w rodzinnej miejscowości. W roku 1929 poślubiła Jana Wawrzyńka – cenionego działacza śląskiego, który aktywnie angażował się m.in. w Związek Harcerstwa Polskiego w Niemczech, Związek Polskiej Młodzieży Katolickiej oraz Związek Śląskich Kół Śpiewaczych (osobiście założył około 40 polskich chórów). W roku 1932 Jan Wawrzynek został mianowany kierownikiem Związku Polaków w Niemczech na terenie powiatu strzeleckiego, a Franciszka prowadziła wtedy polską gospodę mieszczącą się w budynku Banku Ludowego w Strzelcach Opolskich. W listopadzie 1933 r., gdy była w zaawansowanej ciąży z trzecim dzieckiem, do gospody wtargnęło 25 uzbrojonych mężczyzn, szukając jej męża. Wizyty niemieckich władz w domu Wawrzyńków stały się regularnym zjawiskiem. Dnia 11 września 1939 r. Jana Wawrzyńka aresztowano. Aż do 19 maja 1945 r. Franciszka Wawrzynek musiała ciężko pracować na utrzymanie rodziny. Bank Ludowy, w którym rodzina posiadała oszczędności, został zamknięty przez Niemców. Franciszka przeniosła się do rodziny w Wójtowej Wsi, gdzie szyła oraz pomagała okolicznym rolnikom. Dzięki swojej pracy mogła wysyłać paczki żywnościowe oraz pieniądze uwięzionemu mężowi. Dodatkowo, wraz z siostrami, zaangażowała się w działalność konspiracyjną w ramach Związku Walki Zbrojnej, który później przekształcił się w Armię Krajową, i na

początku 1945 r. ukrywała zbiegów. Po zakończeniu II wojny światowej, Franciszka kontynuowała swoją działalność – śpiewała w reaktywowanym chorze „Halka” oraz pomagała w organizacji polskich szkół. Pracując w Urzędzie Gminnym w Wójtowej Wsi, działała społecznie w Lidze Kobiet. Wawrzyńkowa wychowywała sześcioro dzieci. Franciszka Wawrzynek zmarła 17 kwietnia 1990 r. i została pochowana na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi. Do dziś rodzina Wawrzyńków funduje nagrodę za najlepszą pracę magisterską poświęconą dziejom politycznym, kulturze i problemom społecznym Śląska. W 2024 r. ogłoszono 34 edycję konkursu Nagrody imienia Jana i Wojciecha Wawrzyńków.

KM-K

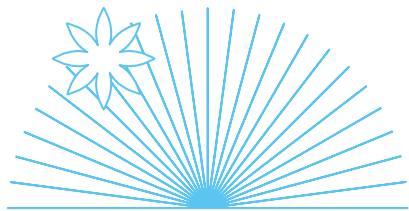
Wicher-Jesionowska Krystyna

(1932–1993) – historyczka sztuki, muzealniczka. Urodziła się 3 listopada 1932 r. w Jawornicy (koło Lublińca). Była córką Franciszka i Gertrudy. Ojciec był nauczycielem i kierownikiem szkoły, a matka pochodziła z rodziny zaangażowanej w działalność powstańczą i plebiscytową. W czasie II wojny światowej Krystyna Wicher uczyła się na tajnych kompletach. Po zakończeniu wojny zdała maturę w liceum w Lublińcu, a następnie

rozpoczęła studia w zakresie historii sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po ich ukończeniu w 1955 r. przyjechała do Opola i pozostała tu do końca życia. Początkowo pracowała w Muzeum Śląska Opolskiego, następnie w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, gdzie zajmowała się ocalającym dziedzictwem kulturowym Śląska Opolskiego. W roku 1966 została powołana na urząd wojewódzkiego konserwatora zabytków. To za jej kadencji zadbano m. in. o takie zabytki województwa opolskiego, jak Zamek Piastów Śląskich w Brzegu, fortyfikacje miejskie w Namysłowie, Paczkowie, Opolu, Byczynie, pałac biskupi w Nysie czy zamek w Rogowie Opolskim. Zawdzięczamy jej także odkrycie i zabezpieczenie słynnych polichromii w kościołach w Małujowicach, Strzelnikach, Pogorzeli, Obórkach i Krzyżowicach. W roku 1964 z jej inicjatywy powstało Biuro Dokumentacji Zabytków (obecnie Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków). Przyczyniła się także do powstania Muzeum Czynu Powstańczego na Górze św. Anny oraz Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach (obecnie Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Opolu-Łambinowicach). W roku 1975 została dyrektorką Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu-Bierkowicach. Funkcję tę pełniła do czasu przejścia na emeryturę pod koniec 1992 r. Jako kierująca opolskim skansenem zapoczątkowała wiele cyklicznych imprez odbywających się

do dziś, takich jak Jarmark Wielkonocony czy Żniwniok Opolski. Nawiązała również współpracę ze szkołami w województwie opolskim. Krystyna Wicher-Jesionowska udzielała się także społecznie. W latach 1964–1986 była sekretarzem Wojewódzkiego Obywatelskiego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa, w latach 80. XX w. radną wojewódzką (przewodniczyła Komisji Kultury i Oświaty), aktywnie działała w Opolskim Towarzystwie Kulturalno-Oświatowym. Za swoją działalność była odznaczona m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Złotą Odznaką „Za Opiekę nad Zabytkami”, Odznaką „Zasłużony Działacz Kultury”. Była żoną znanego opolskiego architekta Floriana Jesionowskiego (projektanta m.in. opolskiego amfiteatru), matką Rafała Jesionowskiego. Zmarła 3 czerwca 1993 r. po długotrwałej chorobie. Pochowana została w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AP-L

Wiejak Krystyna (1942–2008) – malarka, ceramiczka, twórczyni opolskiej Karolinki. Urodziła się 7 lutego 1942 r. w Rzeszowie jako córka Jadwigi i Władysława Początków. W Opolu zamieszkiwała od wczesnego dzieciństwa. Ojciec był jednym z czołowych działaczy opolskiego Związku Polskich Artystów Plastyków. W domu panowała „artystyczna” atmosfera. Na ul. Kościuszki 15, gdzie mieszkała, gościło wielu plastyków, literatów czy aktorów. Studiowała malarstwo w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Pięknych we Wrocławiu (dziś Akademia Sztuk Pięknych). Dyplom obroniła w pracowni Stanisława Dawskiego w roku 1966. Po studiach powróciła do Opola i tu założyła rodzinę. W latach 1977–1980 była członkiem zarządu, a w latach 1993–1996 sekretarzem opolskiego okręgu Związku Polskich Artystów Plastyków. Uprawiała malarstwo monumentalne i sztalugowe, grafikę oraz ceramikę. Malarstwo artystki było inspirowane naturą. W ceramice wykonała serie postaci kobie-

cych, w tym „Karolinkę”, wręczaną od roku 1991 jako nagrodę na Krajowym Festiwalu Piosenki Polskiej w Opolu. Realizacje monumentalne: malarstwa ścienne, sgraffita i wielkoformatowe mozaiki tworzyła indywidualnie jak również wraz z ojcem Władysławem Początkiem. Do ważniejszych z nich należą: 14 plakatów z okazji XXX-lecia Opolszczyzny, malarstwo ścienne w bankach PKO SA w Opolu, Nysie i Prudniku, Mosznej-Zamek, kawiarni „Delicje” w Opolu, Domu Kultury w Kluczborku, Szpitalu Wojewódzkim w Opolu (dwa z trzech malowideł zostały wpisane do Rejestru zabytków w 2024 r.), mozaiki i sgraffita w Domu Kultury w Głubczycach i Kluczborku oraz na dwóch elewacjach zabytkowych na Rynku w Głuchołazach i na elewacji huty w Zawadzkiem. Wraz z ojcem (Władysławem Początkiem) zrealizowała malarstwo ścienne w Muzeum Martyrologii Jeńców Wojennych w Łambinowicach, w Opolu na Dworcu PKP, w restauracji „Festiwalowa”, Domu Mody Polskiej oraz w Urzędzie Wojewódzkim. Za swoją działalność twórczą wielokrotnie nagrodzona m.in. Odznaką „Zasłużony dla Miasta Opola” (1976), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1978), Złotym Krzyżem Zasługi (1985), Nagrodą Artystyczną Wojewody Opolskiego „Za Twórcze Dokonania w Dziedzinie Ceramiki” (1998), Nagrodą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego z okazji 40-lecia działalności twórczej (2006). Zmarła

29 lipca 2008 r. w Opolu. Pochowana została w opolskiej Alei Zasłużonych na Cmentarzu Momunalnym w Opolu-Półwsi.

AS-W

Wierzgoń Janina (1922–2013) – nauczycielka wychowania plastycznego i technicznego. Urodziła się 27 grudnia 1922 w Gródku Jagiellońskim (miasto na ziemi lwowskiej). W roku 1939 ukończyła Państwowe Gimnazjum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły w Gródku Jagiellońskim. W latach 1939–1941 uczęszczała do radzieckiej szkoły średniej. W roku 1945 ukończyła kurs pedagogiczny w Tomaszowie Mazowieckim, co umożliwiło jej podjęcie pracy nauczycielki w Szkole Rolniczej w Jakubowie (powiat Tomaszów Mazowiecki). Następnie zdała maturę w Państwowym Liceum Ogólnokształcącym w Zabrze oraz ukończyła Państwowy Instytut Robót Ręcznych w Bielsku. W latach

1947–1956 pracowała jako nauczycielka w szkole ćwiczeń przy Państwowym Liceum Pedagogicznym w Głogówku. W roku szkolnym 1956/1957 rozpoczęła pracę w Liceum Ogólnokształcącym nr III w Opolu, a w 1957 r. zdała w Warszawie egzamin uprawniający do nauczania w szkole średniej. W latach 1957–1970 uczyła metodyki wychowania plastycznego, kroju i szycia w Studium Nauczycielskim w Opolu. Organizowała liczne wydarzenia edukacyjno-wychowawcze, w tym pierwszy szkolny teatr kukiełkowy w Głogówku oraz wystawy plastyczne i rękodzieła dla młodzieży. Współpracowała z Wojewódzkim Ośrodkiem Doskonalenia Kadr Oświatowych w Opolu, a pod jej kierunkiem ukazały się numery 3 i 7 „Biuletynu Metodycznego”. Tytuł magistra pedagogiki uzyskała w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. W latach 1970–1977 pracowała w Liceum Ogólnokształcącym nr II im. Marii Konopnickiej w Opolu, gdzie stworzyła specjalistyczną pracę przedmiotową, prowadziła Koło Plastyczne i Koło Miłośników Sztuki oraz organizowała „Niedzielne Spotkania w Plenerze” w opolskim skansenie w Bierkowicach. Była aktywną członkinią Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz Klubu Nauczycieli Plastyków. Uczestniczyła w studiach plenerowych organizowanych w Poczdamie. Odznaczona została Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Była żoną Alojzego Wierzgonia, opolskiego

malarza, pisarza i nauczyciela. Janina Wierzgoń zmarła 1 sierpnia 2013 r. Spoczęła na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

KM-K

Wiola (ok. 1204–1251) – carówna bułgarska, księżna opolska. Urodziła się około 1204 r. w Tyrnowie. Była prawdopodobnie córką cara Bułgarii Kołojana lub Borila. Wychowała się w ówczesnej stolicy carstwa bułgarskiego w Tyrnowie (obecnie Wielkie Tyrnowo w Bułgarii), nazywanej wówczas „drugim Konstantynopolem”. W twierdzy znajdującej się na wzgórzu królewskim car Kołojan przetrzymywał porwanego w czasie IV krucjaty (1202–1204) Baldwina Flandryjskiego. Także uczestnicy V wyprawy krzyżowej, wśród których znajdowali się król węgierski Andrzej II i książę opolski Kazimierz I, zostali przez władcę bułgarskiego internowani. To właśnie

wtedy Kazimierz poznał Wiolę i zdecydował się pojąć ją za żonę. Z małżeństwa tego narodziło się czworo dzieci: córka Więcesława (późniejsza księżniczka klasztoru Norbertanek w Czarnowasach), synowie: Mieszko II Otyły i Władysław I – książęta opolscy – oraz Euforyzna, księżna kujawska i pomorska, matka Władysława Łokietka. Po śmierci księcia Kazimierza (1229/1230 r.) Wiola podjęła walkę o utrzymanie księstwa opolskiego w rękach swoich synów, występując przeciw księciu wrocławskiemu Henrykowi Brodatemu, który jako najbliższy męski krewny jej męża, przejął władzę na Górnym Śląsku. Wiola zwróciła się o pomoc do papieża Grzegorza IX, dzięki czemu utrzymała księstwo opolskie w linii potomków Kazimierza I. Do czasu uzyskania pełnoletności przez jej starszego syna, sprawowała regencję w księstwie. Po objęciu władzy w Opolu przez Mieszka II Otyłego, przeniosła się do Rudy (obecnie część Wielunia) i Kalisza, sprawując władzę nad tym terytorium. Po przedwczesnej śmierci Mieszka II, wraz z młodszym synem Władysławem, wróciła do Opolu, gdzie spędziła resztę swego życia. Wiola kontynuowała innowacyjną politykę gospodarczą, zapoczątkowaną przez jej męża. Przyczyniła się do powstania kolegiaty pw. Świętego Krzyża w Opolu, sprowadzenia franciszkanów do Opolu i cystersów do Rud koło Raciborza. Według Jana Długosza zmarła

7 września 1251 r. Pochowana została prawdopodobnie w kościele Norbertanek w Czarnowasach lub w kolegiacie opolskiej.

AP-L

Wojnar Genowefa (1944–2021) – nauczycielka, działaczka Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” i społeczniczka. Urodziła się 21 kwietnia 1944 r. w Velten koło Berlina, gdzie jej matka Bronisława pracowała jako robotnica przymusowa. Po zakończeniu wojny matka wróciła z małą Gienią w rodzinne strony do Kamienicy koło Nowego Sącza, skąd już w 1950 r. wyjechała z córką na Śląsk. Osiedliły się w Niemodlinie, gdzie Genowefa chodziła do szkoły podstawowej. Marzyła, by zostać nauczycielką i do szkoły średniej wyjechała do Opola. Tu także wstąpiła w 1957 r. do Drużyny Harcerskiej im. Stefanii Sempołowskiej. Uczyła się w Liceum Pedagogicznym w Opolu,

gdzie zdała maturę w 1962 r., kontynuowała naukę w Studium Nauczycielskim w Raciborzu, które ukończyła w 1965 r. Jednocześnie rozpoczęła pracę zawodową w szkołach w Groźcu, Tułowicach i Żużeli. Studia zawodowe w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu na kierunku filologii polskiej ukończyła w 1974 r., a dyplom magistra filologii polskiej obroniła w 1978 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Szczecinie. Po przeprowadzce do województwa szczecińskiego w 1972 r. pracowała w szkołach w Stołecznej, Sarbinowie i Piasecznie. Do roku 1982 pełniła funkcję dyrektorki Szkoły Podstawowej w Stołecznej, kiedy to rozpoczęła pracę jako wicedyrektorka Zbiorczej Szkoły Gminnej w Trzcińsku Zdroju. W roku 1983 powróciła do Opola, gdzie objęła funkcję zastępcy dyrektora Publicznej Szkoły Podstawowej nr 12 w Opolu, a w 1984 r. została dyrektorką Publicznej Szkoły Podstawowej nr 26 w Opolu. Następnie pracowała jako nauczycielka języka polskiego w Publicznej Szkole Podstawowej nr 5 w Opolu, a od roku 1994 w Szkole Podstawowej w Kadłubie Turawskim. W roku 1998 przeszła na emeryturę, podczas której nadal przygotowywała uczniów do egzaminów z języka polskiego. W roku 1977 wstąpiła do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w Szczecinie. Wraz z powstaniem „Solidarności” od 1980 r. zaangażowała się w działalność ruchu w województwie szczecińskim i zo-

stała wybrana na delegatkę z okręgu Chojna w latach 1981–1983. Po powrocie do Opola nadal była aktywna w „Solidarności”, kolportując ulotki i prasę podziemną. Przez wiele lat była skarbnikiem Organizacji Zakładowej Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” Emerytów i Rencistów w Opolu. Od roku 2012 była członkinią Ligi Obrony Suwerenności. Ze względu na wczesne dzieciństwo spędzone wraz z matką na robotach przymusowych w Berlinie została uznana na poszkodowaną przez III Rzeszę. Od roku 1962 działała społecznie w grupach charytatywnych i Caritasie, niosąc pomoc dzieciom i rodzinom potrzebującym wsparcia. Od roku 1991 udzielała się jako diecezjalna animatorka w formacji Wspólnota Krwi Chrystusa Diecezji Opolskiej podregionu częstochowskiego. W latach 2004–2008 była członkinią Rady Nadzorczej Opolskiej Spółdzielni Mieszkaniowej „Przyszłość”. Została odznaczona Nagrodą Trzeciego Stopnia Ministra Oświaty i Wychowania za osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej (1977), Odznaką Przyjaciela Dziecka za pracę społeczną dla dobra dzieci przez Towarzystwo Przyjaciół Dzieci w Trzcińsku Zdroju (1981), Nagrodą Inspektora Oświaty i Wychowania w Opolu (1985), Złotym Krzyżem Zasługi za dwudziestoletnią wyróżniającą się pracę pedagogiczną (1988), Medalem za Zasługi dla Stowarzyszenia Polaków Represjonowanych

przez III Rzeszę (2018). Genowefa Wojnar zmarła 17 grudnia 2021 r. w Opolu. Została pochowana na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

AS-W

Wolna-Van Das (Wondaś) Henryka (1936–2016) – dziennikarka, reportażystka, pisarka. Urodziła się 22 października 1936 r. w Kielcach. Była córką Józefa Wondasia/Wądasia (przypuszczalnie była to spolszczona wersja holenderskiego nazwiska Van Das), pracownika naukowego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie oraz nauczycielki, Stanisławy z domu Jakubik. Ojciec, uczestnik wojny obronnej 1939 r., został wzięty do niewoli i przez wiele lat uchodził za zaginionego. W roku 1945 Henryka wraz z matką przeprowadziła się do Chrościc koło Opola, gdzie ukończyła szkołę podstawową. W roku 1950 rozpoczęła naukę w żeńskim liceum ogólnokształcącym w Opolu

(późniejsze Liceum Ogólnokształcące nr 2) i od tej pory swoje życie związała z Opolem. Po maturze w 1954 r. podjęła studia polonistyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Debiutowała w 1957 r. w „Katoliku”. Przez kolejne 35 lat współpracowała z „Katolikiem”, a zwłaszcza ze „Słowem Powszechnym” (najpierw z jego opolską redakcją, później w Warszawie). Ponadto publikowała na łamach „Opola”, „Odry”, „Śląska”, „Życia Literackiego”. Współpracowała także z działem literackim Radia Opole (od 1965 do 1990 r.) oraz z Instytutem Śląskim w Opolu (przygotowując biogramy znanych Ślązaków). Wiele podróżowała po Europie, efektem tych podróży były kolejne reportaże publikowane na łamach różnych dzienników. Była także autorką powieści. Należała do Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich i do Związku Literatów Polskich. W roku 1978 otrzymała Nagrodę im. Juliusza Ligonia, a rok później – Nagrodę im. Jana Łangowskiego. Ponadto była odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Rodła. Była żoną Alfreda Wolnego, z którym miała syna Juliusza (specjalistę od fizyki nuklearnej). Zmarła podczas pobytu u syna w Niemczech 29 grudnia 2016 r. w Kaiserslautern i tam została pochowana.

AP-L

Wyczółkowska Irena

(1941–2015) – poetka, redaktorka, nauczycielka. Urodziła się 9 lutego 1941 r. w Warszawie. Ukończyła polonistykę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Pracowała w Wydawnictwie Uniwersytetu Opolskiego. Współpracowała z Radiem Opole, była członkinią redakcji miesięcznika „Strony”. Jako poetka debiutowała w „Odrze” w 1958 r. (u Tymoteusza Karpowicza). W latach 1958–1962 należała do grupy poetyckiej młodych pod nazwą „Formaty” (w jej skład wchodził także Jan Goczoł, Wiesław Kazanecki, Bogdan Loeb, Bogusław Żurkowski). Jednak tomiki jej wierszy ukazały się dopiero w latach 90. XX i na początku XXI w. Opublikowała między innymi zbiory wierszy: *Skóra węża*, *Ptaszysko*, *Gwar utajony*, *Ulica równoległa*, *Portret z dużą na ramieniu* oraz krótkie opowiadania: *Mitoplotki* i *Opowieści nanibne*. W roku 1993 otrzymała Nagrodę Literacką im. Marka Jodłowskiego. Była

członkinią Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. Zmarła po długiej chorobie 2 maja 2015 r. Została pochowana na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi. Była matką Michała Nowika, opolskiego wydawcy i fotografa (zmarł w 2017 r.).

AP-L

Wyglenda Ewa (1939–2002)

– starszy kustosz dyplomowany, współtwórczyni i kierowniczka Biblioteki Instytutu Śląskiego w Opolu. Urodziła się 14 września 1939 r. w Warszawie jako córka Jana i Ewy Krystyny z Grzesików. Jan Wyglenda był znany działaczem niepodległościowym na Górnym Śląsku. Wczesne dzieciństwo spędziła Ewa z matką i starszą siostrą Aleksandrą (Ofką), ojciec przebywał wówczas na emigracji we Francji, a następnie w Anglii. Dorastała w Rybniku, gdzie spędziła swoje lata szkolne. W roku 1962 ukończyła

studia bibliotekoznawcze na Uniwersytecie Wrocławskim, a swoją karierę zawodową rozpoczęła 1 października w 1962 r. w Bibliotece Śląskiej w Katowicach. W roku 1966, zaproszona przez prof. Józefa Kokota, przeniosła się do Opola, aby zorganizować bibliotekę Instytutu Śląskiego. Pod jej kierownictwem mała na początku biblioteka przekształciła się w wyspecjalizowaną placówkę naukową o wyraźnie określonym profilu tematycznym. Podnosząc nieustannie kwalifikacje, przeszła przez wszystkie stopnie zawodowe: bibliotekarza, bibliotekarza dyplomowanego (1967), kustosa dyplomowanego (1974) oraz starszego kustosa dyplomowanego. Biblioteka Instytutu Śląskiego gromadziła literaturę dotyczącą badań prowadzonych w Instytucie oraz piśmiennictwo związane ze Śląskiem. Dzięki jej determinacji i umiejętnościom w pozyskiwaniu rzadkich książek oraz uzupełnianiu brakujących czasopism, biblioteka stała się głównym centrum śląskoznawczym na Śląsku Opolskim. Ewa Wyglenda odegrała także istotną rolę w pracach historycznych i bibliograficznych. Była aktywnie zaangażowana w pracę naukową Zakładu Historii Instytutu, współpracując przy tworzeniu *Encyklopedii powstań śląskich* wydanej w 1982 r., do której napisała kilkadziesiąt haseł. Jej prace koncentrowały się na biografistyce, gromadziła materiały dotyczące kilkudziesięciu tysięcy postaci związanych

ze Śląskiem, z których część została wydana. Jako autorka opublikowała wiele ważnych prac bibliograficznych, w tym: *Górnośląska klasa robotnicza. Wybór bibliografii*, Opole 1978; *Bibliografia plebiscytu i powstań śląskich. Wybór*, Opole 1979; *Górny Śląsk w latach 1918–1922. Bibliografia*, Opole 1981; *Ludność rodzima na Śląsku 1939–1989/1990. Bibliografia*, Opole 1990. Dokumentowała także dorobek wydawniczy Instytutu Śląskiego, co zaowocowało publikacją *Bibliografia wydawnictw Instytutu Śląskiego 1934–1994* zamieszczoną w pracy zbiorowej *Instytut Śląski 1934–1994*, Opole 1994. Równie cenny dział jej spuścizny to bibliografie osobowe historyków: Józefa Kokota, Władysława Dziewulskiego, Franciszka Hawranka, Bolesława Reinera oraz Teodora Musioła. Ewa Wyglenda zakończyła swoją długoletnią pracę w Instytucie Śląskim 31 grudnia 1994 r. i przeszła na emeryturę. W roku 1995 rozpoczęła pracę na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego jako redaktorka czasopisma „Przegląd Piśmiennictwa Teologicznego”. Pozostawiła po sobie nie tylko prace ukończone i opublikowane, ale także bogate materiały o ludziach związanych ze Śląskiem. Ewa Wyglenda zmarła 12 grudnia 2001 r., jako miejsce spoczynku wybrała cmentarz w Kolonii Gosławickiej.

KM-K

Zacharska-Marcolla

Aloiza (1926–2020) – malarka, nauczycielka. Urodziła się 22 lipca 1926 r. w Brześciu nad Bugiem. W roku 1954 r. ukończyła Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie w pracowni Hanny Rudzkiej-Cybisowej. Po studiach wyjechała do Zielonej Góry, gdzie przez kilka lat pracowała w Studium Nauczycielskim. Do Opola przyjechała w 1967 r. W roku 1969 jako pierwsza kobieta prezentowała swoją indywidualną wystawę w Biurze Wystaw Artystycznych. W latach 1969–1974 była sekretarzem Związku Polskich Artystów Plastyków Okręgu w Opolu. Od 1970 do 1984 r. była nauczycielką malarstwa w Liceum Plastycznym w Opolu, wychowawczynią wielu pokoleń artystów. Uprawiała przede wszystkim malarstwo sztalugowe, ale także projektowała i wykonywała malarstwo ścienne. Zajmowała się też grafiką książkową. Jej prace znajdują się m.in. w muzeach w Opolu, Raciborzu, Kluczborku, Zielonej Górze. Brała udział w kilkunastu wystawach krajowych i zagranicznych, z wielu z nich przywiozła nagrody. Była żoną malarza Antoniego Marcolli. Odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, odznaczeniami: „Zasłużony Działacz Kultury”, a także „Zasłużony Opolszczyźnie”, „Za Zasługi dla Miasta Opola”, „Zasłużony Obywatel Miasta Opola”. Zmarła 14 czerwca 2020 r. w Opolu.

AP-L

Zołud Zofia

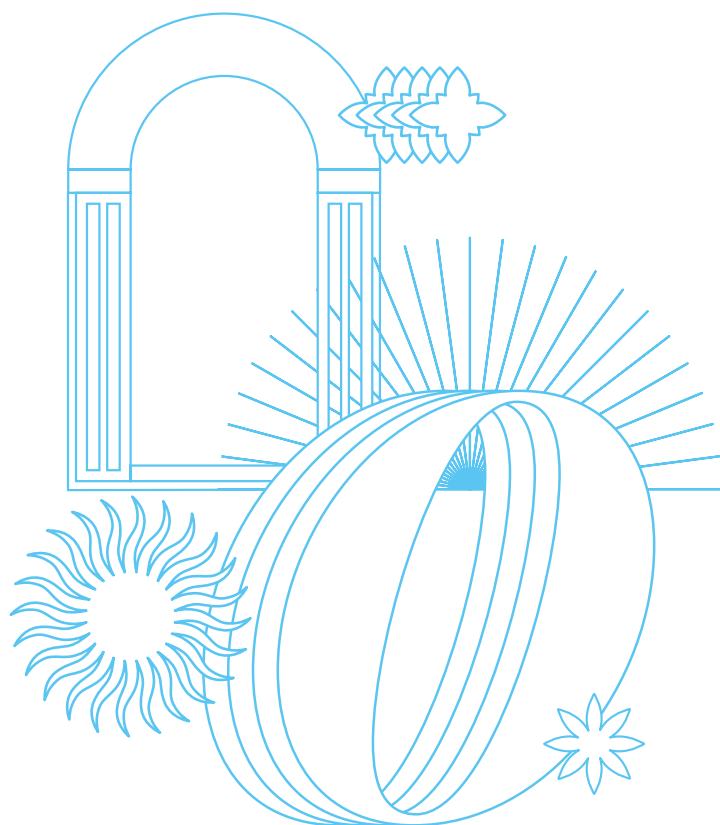
(1926–2006) – wybitna bibliotekarka i działaczka społeczna. Urodziła się 1 maja 1926 r. na Wileńszczyźnie. Jej ojciec był urzędnikiem państwowym, a matka nauczycielką. Po śmierci matki, Zofia musiała szybko dorosnąć i opiekować się młodszą siostrą. Ukończyła szkołę w 1944 r. i tego samego roku wyszła za mąż za żołnierza. W roku 1946 przyjechała do Polski. Często zmieniając miejsce zamieszkania z powodu zawodu męża, aktywnie angażowała się w życie społeczne wojskowego środowiska, ucząc analfabetów, organizując życie kulturalne w jednostkach wojskowych oraz działając w Organizacji Rodzin Wojskowych. Gdy do jednostek wojskowych zaczęły napływać książki, Zofia zajmowała się ich rejestracją i organizacją przestrzeni bibliotecznej, wykorzystując półki zrobione z amunicyjnych skrzynek. Główny Zarząd Polityczny Ministerstwa Obrony Narodowej organizował szkolenia dla członków Organizacji Rodzin Wojskowych, co umożliwiło jej zdobycie wiedzy potrzebnej do stworzenia pierwszej biblioteki żołnierskiej. Organizowała spotkania z pisarzami, konkursy czytelnicze i lekcje historii Polski oraz wycieczki i pokazy zabytków dla żołnierzy. W roku 1964 osiedliła się w Opolu i rozpoczęła pracę jako kierownik biblioteki w Jednostce Wojskowej 2633. Współpracowała z Wojewódzką Biblioteką Publiczną i została członkiem Stowarzyszenia Biblioteka-

rzy Polskich. Od roku 1969 kierowała biblioteką garnizonową, organizując działalność kulturalno-oświatową oraz konkursy czytelnicze. Od roku 1974 Biblioteka Klubu Garnizonowego pełniła funkcję biblioteki kierowniczej, nadzorując 14 bibliotek wojskowych. Szkoliła młodych bibliotekarzy, pomagając tworzyć specjalistyczne księgozbiory i warsztaty czytelnicze. Zofia Zołud odbyła liczne szkolenia i kursy specjalistyczne, m.in. w Jarocinie i Centralnej Bibliotece Wojskowej, oraz ukończyła korespondencyjny kurs specjalistyczny z zakresu bibliotekarstwa w 1966 r. Zaangażowanie przyniosło jej wiele wyróżnień i nagród, w tym tytuły Zasłużony Działacz Kultury oraz Zasłużony dla Śląskiego Okręgu Wojskowego. Odznaczona została: Brązowym Medalem „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny”, Srebrnym Medalem „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny” oraz Złotym Medalem „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny”. Zmarła 8 lipca 2006 r.

KM-K

Spis ilustracji

- Anna**, fot. Andrzej Nowak. Źródło: Zbiór prywatny Anny Pobóg-Lenartowicz
- Bartlińska-Rutkowska Izabela**, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Liceum Ogólnokształcącego nr III w Opolu
- Bednorz Róża**, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego
- Berlińska Danuta**, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego
- Bielewicz Zofia**, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Teatru im. Jana Kochanowskiego
- Czakon Barbara**, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego
- Czechowska Ludmiła**, fot. autor nieznany. Źródło: Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska, t. 1: Biograficzny (A–Z), red. nauk. A. Puzio, Katowice 1993
- Dancewicz Dorota**, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego
- Deblessem Maria**, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
- Dworzak Elżbieta**, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne ks. Stanisława Dworzaka
- Eufemia**, pieczęć. Źródło: Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/22/2
- Feldman Krystyna**, fot. autor nieznany. Źródło: Krystyna Feldman – Wikipedia, wolna encyklopedia licencja CC BY-SA 2.0
- Furmanek Maria**, fot. autor nieznany. Źródło: www.archiwumharcerskie.pl
- Gajek Ewa**, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego
- Gąszczyńska Halina**, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
- Gola-Kryńska Krystyna**, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Aleksandra Kryńskiego
- Gomoła Bronisława**, fot. autor nieznany. Archiwum rodzinne Janiny Hajduk-Nijakowskiej
- Gorzółka Małgorzata**, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego
- Grabara Agnieszka**, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3121/1227

Grabowski Elisabeth, fot. Max Glauer. Źródło: „Oppelner Heimat-Kalender” 1930

Granatowska Halina, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Beaty Granatowskiej

Gromek Władysława, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Hajduk Zofia, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Janiny Hajduk-Nijakowskiej

Hundt Irena, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Rodło Opole

Huesing (Hüsing) Katherina Klara, fot. autor nieznany. Źródło: T. Baron, J. Kucharczyk, *150 lat Sióstr Franciszkanek Szpitalnych Prowincji Polskiej*, Opole 1998

Izabela Jagiellonka-Zapolya. Źródło: Portret Izabeli, córki Zygmunta Starego (1519–1559), żony Jana Zapolyi, króla węgierskiego, Muzeum Narodowe w Krakowie – zbiory cyfrowe

Kania Maria, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3121/303

Katarzyna, nagrobek, fot. Edmund Witecki, Muzeum Narodowe we Wrocławiu. Źródło: B. Czechowicz, *Książęcy mecenat artystyczny na Śląsku u schyłku średniowiecza*, Warszawa 2005, s. 67

Keck Stanisława, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Krystyny Keck-Leszczyńskiej

Kocięcka Danuta, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Ewy Kocięckiej

Koraszewska Franciszka, fot. autor nieznany. Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/1/833

Krawacka Maria (Maryla), fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Liceum Ogólnokształcącego nr III w Opolu

Kościów Janina, fot. autor nieznany. Źródło: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Smółki w Opolu

Krauzowa Matylda, fot. autor nieznany. Źródło: Muzeum Górnośląskie w Bytomiu

Labocha Tamara fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Szkoły Podstawowej nr 15 im. Stefana Żeromskiego w Sosnowcu

Lasończuk Helena, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne

Lehr Helena, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Jose Luisa Pelaeza

Leszczyńska Jadwiga, fot. autor nieznany. Źródło: J. Leszczyńska, *Niezwykłe życie*, oprac. W. Leszczyński, Opole 2017

Liguda-Kozak Bronisława, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego

Liguda-Pawleta Marta, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Stefanii Pawlety

Magdalena, pieczęć. Źródło: Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/22/2

Malczewska Lutosława, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Rodło Opole

Mazurek Stefania, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3121/0/18/13925

Molin-Panitz Ruta, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego

Orzechowska-Pizio Elżbieta, fot. autor nieznany. Źródło: *Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska*, t. 2: *Biograficzny (A–Z)*, red. nauk. A. Puzio, Katowice 1995

Piwońska Maria, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Uniwersytetu Opolskiego

Poliwoda Helena, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Jerzego Poliwody

Pospieszalska Aleksandra, fot. autor nieznany. Źródło: *Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska*, t. 1: *Biograficzny (A–Z)*, red. nauk. A. Puzio, Katowice 1993

Pryszczewska-Kozolub Adela, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Uniwersytetu Opolskiego, sygn. 130/58

Przebindowska Maria, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego

Sil Anna, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Smandzik Łucja, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3121/137/636

Smolka Anna, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Janiny Hajduk-Nijakowskiej

Sokołowska Danuta, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Sokołowskich

Sosnowska Janina, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego

Stadnik-Dubiel Czesława, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3121/137/655

Szafran-Szadkowska Lucyna, fot. autor nieznany. Źródło: Muzeum Śląska Opolskiego

Tokar Danuta, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Uniwersytetu Opolskiego, sygn. 58/14, sygn. 61/107

Tokarzowa Danuta, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Tomalska Alicja, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Tyszkiewicz Maria, fot. autor nieznany. Źródło: J. Duda, D. Dzionek, F. Dzionek, *Monografia II Liceum Ogólnokształcącego im. Marii Konopnickiej w Opolu*, Opole 2010

Wawrzynek Franciszka, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Janiny Hajduk-Nijakowskiej

Wiejak Krystyna, fot. Tadeusz Parcej. Źródło: Archiwum rodzinne Małgorzaty Futkowskiej

Wierzgoń Janina, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Stanisława Wierzgonia

Wiola, pieczęć. Źródło: www.opole.pl (dostęp: 24.02.2017)

Wojnar Genowefa, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Piotra Wojnara

Wolna-Van Das (Wondaś) Henryka, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego

Wyczółkowska Irena, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego

Wyglenda Ewa, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Tokar Danuta, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Uniwersytetu Opolskiego, sygn. 58/14, sygn. 61/107

Tokarzowa Danuta, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Tomalska Alicja, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Tyszkiewicz Maria, fot. autor nieznany. Źródło: J. Duda, D. Dzionek, F. Dzionek, *Monografia II Liceum Ogólnokształcącego im. Marii Konopnickiej w Opolu*, Opole 2010

Wiola, pieczęć. Źródło: www.opole.pl

Wawrzynek Franciszka, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Janiny Hajduk-Nijakowskiej

Wiejak Krystyna, fot. Tadeusz Parcej. Źródło: Archiwum rodzinne Małgorzaty Futkowskiej

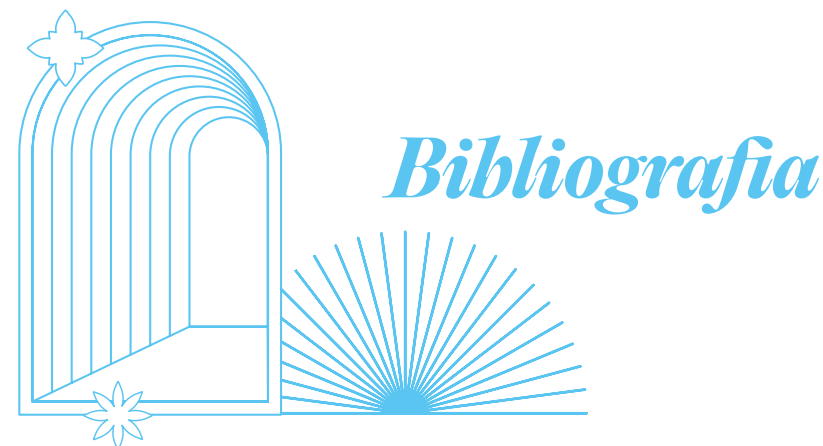
Wierzgoń Janina, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Stanisława Wierzgonia

Wolna-Van Das (Wondaś) Henryka, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego

Wojnar Genowefa, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum rodzinne Piotra Wojnara

Wyczółkowska Irena, fot. Jerzy Stemplewski. Źródło: Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego

Wyglenda Ewa, fot. autor nieznany. Źródło: Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Źródła archiwalne

Archiwum Liceum Ogólnokształcącego nr III w Opolu

Fotografia Izabeli Bartlińskiej-Rutkowskiej,
Fotografia Marii Krawackiej.

Archiwum Państwowe w Opolu

Akta miasta Opola, sygn. 1126,
Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Opolu, sygn. 1930, 8977,
Naczelne Prezydium Prowincji Górnośląskiej w Opolu, sygn. 218, 257,
Niezależne Stowarzyszenie Kombatantów Polskich, Rada Główna w Opolu, sygn. 300,
Państwowy Teatr Ziemi Opolskiej, sygn. 47, 81,
Państwowy Urząd Repatriacyjny, Powiatowy Oddział w Opolu, sygn. 90,
Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu, sygn. 8063,
Spuścizna Janiny Sosnowskiej, sygn. 1–20,
Spuścizna Rodziny Poliwodów, sygn. 71,
Tajna Policja Państwowa w Opolu, sygn. 8983, 8986,
Urząd Stanu Cywilnego w Groszowicach, sygn. 35,
Urząd Stanu Cywilnego w Opolu, sygn. 239, 297,
Urząd Stanu Cywilnego w Popielowie, sygn. 30,
Wojewódzki Dom Kultury w Opolu, sygn. 1–9, 11–12, 14, 18, 26–27, 29,
Wojewódzka Rada Narodowa w Opolu, sygn. 96, 102,
Zarząd Miejski w Opolu, sygn. 1064,
Zbiór teczek dowodów osobistych z terenu woj. opolskiego, sygn. 185, 303, 13925, 137/655, 137/636.

Archiwum rodzinne ks. Stanisława Dworzaka

Fotografia Elżbiety Dworzak.

Archiwum rodzinne Małgorzaty Futkowskiej

Dokumentacja działalności artystycznej Krystyny Wiejak.

Archiwum rodzinne Marii Gębczak

Fotografia Róży Bednorz.

Archiwum rodzinne Beaty Granatowskiej

Fotografia Haliny Granatowskiej.

Archiwum rodzinne Janiny Hajduk-Nijakowskiej

Dokumenty rodziny Poliwodów.

Archiwum rodzinne Ewy Kocięckiej

Dokumentacja działalności oraz fotografia Danuty Kocięckiej.

Archiwum rodzinne Aleksandra Kryńskiego

Dokumenty Lidii Goli-Kryńskiej.

Archiwum rodzinne Jose Luisa Pelaeza

Fotografia Heleny Lehr.

Archiwum rodzinne Jerzego Poliwody

Dokumenty rodziny Poliwodów.

Archiwum rodzinne Sokołowskich

Fotografia Danuty Sokołowskiej.

Archiwum rodzinne Wojciecha Witonia

Dokumenty Heleny Lasończyk.

Archiwum Uniwersytetu Opolskiego

sygn. 58/14, sygn. 61/107, sygn. 130/58.

Archiwum Urzędu Miasta Opole

Akta Biura Rady Miasta.

Archiwum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich**Archiwum Stowarzyszenia Rodło Opole****Narodowe Archiwum Cyfrowe**

sygn. 3/1/833.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Smółki w Opolu**Zbiór prywatny Anny Pobóg-Lenartowicz****Zbiór prywatny Jerzego Stemplewskiego****Źródła drukowane**

„Der Oberschlesier” 1929, H. 3.

„Oppelner Heimat-Kalender” 1930.

„Stadtblatt des Stadtkreises Oppeln” 1922, Nr. 21.

„Nowa Trybuna Opolska” 1993 (październik–listopad), 1994 (sierpień–wrzesień).

Relacje ustne

Wywiad z Elżbietą i Harry’em Dudami z dnia 23 czerwca i 3 października 2024 r.

Wywiad z Małgorzatą Futkowską z dnia 14 września 2024 r.

Wywiad ze Stanisławą Giecwicz-Pilarską z dnia 3 września 2024 r.

Wywiad z Beatą Granatowską z dnia 2 października 2024 r.

Wywiad z prof. Janiną Hajduk-Nijakowską z dnia 4 października 2024 r.

Wywiad z Bolesławem Hundtem z dnia 15 października 2024 r.

Wywiad z Krystyną Keck-Leszczyńską z dnia 8 października 2024 r.

Wywiad z Bogdanem Kocińskim z dnia 9 września i 7 października 2024 r.

Wywiad z Zofią Koziną-Ołoś z dnia 14 października 2024 r.

Wywiad ze Stefanią Pawletą z dnia 15 października 2024 r.

Wywiad z Jakubem Przebindowskim z dnia 23 września 2024 r.

Wywiad z prof. Joanną Rostropowicz z dnia 7 lipca 2024 r.

Wywiad z Sebastianem Ruszałą z dnia 21 sierpnia 2024 r.

Wywiad z Ewą Statkiewicz z dnia 13 września 2024 r.

Wywiad z prof. Joanną Szczepankiewicz-Battek z dnia 10 września 2024 r.

Wywiad z Andrzejem Sznejweisem z dnia 4 października 2024 r.

Wywiad z Wojciechem Witoniem z dnia 12 września 2024 r.

Opracowania

Baron T., Kucharczyk J., 150 lat *Sióstr Franciszkanek Szpitalnych Prowincji Polskiej*, Opole 1998.

Bielewicz Z., *Worek wiatrów Eola*, rozm. M. Friedla, „Notatnik Teatralny” 2016, nr 82, s. 147–151.

Bielewicz Zofia, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, <https://www.encyklopediateatru.pl/> (dostęp: 25.09.2024).

Biogramy pracowników merytorycznych Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, „Opolski Rocznik Muzealny” 2011, t. 18, cz. 1, s. 179–205.

Borkowski M., *Friedlaenderowie. Najbogatsza rodzina żydowska w Opolu*, „Indeks. Pismo Uniwersytetu Opolskiego” 2013, nr 3/4 s. 74–78.

Cofała J., *Helena Lehr*, „Indeks. Pismo Uniwersytetu Opolskiego” 2014, nr 1/2, s. 88–89.

Cofała J., *Helena Lehr*, [w:] J. Cofała, *Ślązacy w świecie*, Warszawa 2015, s. 336–339.

- Dawid A., Anna Smolka (1916–1992) – rodłaczka, komunistka i społeczniczka, [w:] *Opolanie znani i nieznani. Czasy po II wojnie światowej*, cz. 2, red. M. Świder, Opole 2018, s. 209–224.
- Dawid A., Kośni z Chróścic. *Dzieje rodu na tle przemian społeczno-politycznych Śląska w XIX i XX wieku*, Opole 2007.
- Deblessem M., *Katalog mikrofilmów i starodruków WSP w Opolu*, Opole b.r.w.
- Dzieje „Trójki” 1945–2005, jubileusz 60-lecia Szkoły: IV Zjazd Absolwentów, red. I. Koszyk, K. Stecka, Opole 2005.
- Elżbieta Piwek-Jóźwińska, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, <https://encyklopediateatru.pl/> (dostęp: 22.09.2024).
- Ewa Lubowiecka, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, <https://encyklopediateatru.pl/> (dostęp: 26.09.2024).
- Filipczyk J., *Sztuka na peryferiach. Opolskie środowisko plastyczne 1945–1983*, Opole 2015.
- Glensk J., *Czarna księga prasy śląskiej*, t. 1–2, Opole 2006–2007.
- Glensk J., *Prasa Śląska Opolskiego w czterdziestoleciu PRL*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1986, z. 3, s. 117–131.
- Goc M., Elżbieta Dworzak (1944–2013) – *semper fidelis*, [w:] *Opolanie znani i nieznani. Czasy po II wojnie światowej*, cz. 2, red. M. Świder, Opole 2018, s. 61–70.
- Golec E., *Bibliografia prac doktor Danuty Berlińskiej za lata 1986–2018*, oprac. ..., „Studia Śląskie” 2018, t. 83, s. 25–38.
- Hajduk-Nijkowska J., *Nowości w naszym Archiwum Rodła. Dokumenty zebrane przez Helenę Lehr trafiły do Opola*, „Indeks. Pismo Uniwersytetu Opolskiego” 2022, nr 5/6, s. 56–58.
- Heck D., *Serce Opola. W 85. urodziny prof. Adeli Pryszczewskiej-Kozołub*, „Indeks. Pismo Uniwersytetu Opolskiego” 2020, nr 7/8, s. 53–55.
- Heller T., Wojciech Poliwoła (1903–1979) – działacz społeczny i narodowy na Górnym Śląsku, [w:] *Opolanie znani i nieznani. Czasy po II wojnie światowej*, cz. 1, red. M. Świder, Opole 2017, s. 215–232.
- Idzikowski F., *Opole. Dzieje miasta do 1863 roku*, tł. A. Skoberla, red. S. Baldy, Opole 2002.
- Janina Sosnowska, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, <https://www.encyklopediateatru.pl/> (dostęp: 25.09.2024).
- Joanna Szutta, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, <https://encyklopediateatru.pl/> (dostęp: 22.09.2024).
- Kapałka R., Anna Beska – artysta plastyk, „Pomagamy Sobie w Pracy” 2005, nr 1/2, s. 47–50.
- Kisielewicz D., Róża Bednorz (1920–2014) – zasłużona w walce w niepodległą Polskę i zachowanie pamięci historycznej, [w:] *Opolanie znani i nieznani. Czasy po II wojnie światowej*, cz. 2, red. M. Świder, Opole 2018, s. 13–30.
- Kłopotcka-Marcjasz I., Zmarła aktorka Zofia Bielewicz, nestorka Teatru Kochanowskiego w Opolu, www.nton.pl/zmarla-aktorka-zofia-bielewicz-nestorka-teatru-kochanowskiego-w-opolu/ar/c13-15810532 (dostęp: 25.09.2024).

- Kociński B., *Opolscy olimpijczycy*, Opole 2013.
- Kościów J., *Pamięci Marii Deblessem*, „Bibliotekarz” 1986, nr 10/11, s. 49.
- Kościów J., *Bibliotekarze kresowi na Śląsku Opolskim. Maria Deblessem z domu Błahaczek (1935–1986)*, [w:] *Kresowianie na Śląsku Opolskim*, red. nauk. M. Kalczyńska przy współpr. K. Rostockiej, E. Treli-Mazur, Opole 2011, s. 151–152.
- Kreatorzy – opolskie osobistości niebanalne. *Katalog wystawy*, red. J. Sowińska, A. Starczewska-Wojnar, Opole 2017.
- Krystyna Feldman, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, <https://www.encyklopediateatru.pl/> (dostęp: 25.09.2024).
- Krystyna Skuszanka (Skucha-Krasowska), [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, <https://encyklopediateatru.pl/> (dostęp: 25.09.2024).
- Książęta i księżne Górnego Śląska, red. A. Barciak, Katowice 1995.
- Kubis B., Maria Piwońska (1908–1991) – nauczycielka historii i mądrości życiowej, [w:] *Opolanie znani i nieznani. Czasy po II wojny światowej*, cz. 1, red. M. Świder, Opole 2017, s. 191–200.
- Kurpiers D., *Szpital Fundacyjny im. św. Wojciecha w Opolu w latach 1851–1956*, [w:] *Opolskie drogi świętego Wojciecha*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 1997, s. 127–136.
- Lehr H., Osmańczyk E., *Polacy spod znaku Rodła*, Warszawa 1972.
- Leksykon Kresowian*, <https://leksykonkresowian.institutsaski.pl/> (dostęp: 25.09.2024).
- Leszczyńska J., *Niezwykłe życie*, oprac. W. Leszczyński, Opole 2017.
- Lis M., *Magister Ewa Wyglenda (14 IX 1939–12 XII 2001)*, „Studia Śląskie” 2003, t. 62, s. 13–20.
- Ludzie spod znaku Rodła. Biografie działaczy Związku Polaków w Niemczech na Śląsku Opolskim*, t. 1, red. F. Hawranek, Opole 1973.
- Ludzie spod znaku Rodła. Biografie działaczy Związku Polaków w Niemczech na Śląsku Opolskim*, t. 2, red. F. Adamiec, F. Hawranek, Opole 1992.
- Majnusz M., *Dr Danuta Berlińska będzie patronką ulicy w dzielnicy profesorskiej na opolskim Zaodrzu*, „Nowa Trybuna Opolska Opole” 2023, nr 156, s. 6.
- Malinowska A., *Hm. Maria Furmanek odeszła na wieczną wartę*, www.zhr.pl/2020/03/23/hm-maria-furmanek-odeszla-na-wieczna-warte/ (dostęp: 25.09.2024).
- Matwiejczuk W., *Wspomnienie o Marii Deblessem*, [w:] *Szli do ludzi z książką. Sylwetki bibliotekarzy Opola*, red. H. Gąszczyńska, Opole 1987, s. 43–47.
- Mazur K., *Oni tam byli... 85. rocznica powstania I Dzielnicy Związku Polaków w Niemczech, 70. rocznica Kongresu Polaków w Niemczech – wystawa ze zbiorów Archiwum Rodła Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego (16 lutego–15 marca 2008 r.)*, „Rocznik Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego” 2012, R. 9, s. 87–99.
- Mitura-Karwowska A., *Indeks do Bibliografii zawartości czasopisma „Kwartalnik Historyczny” za lata 1887–2004*, „Kwartalnik Historyczny” 2008, z. 4, s. 3–170.

- Nicieja S.S., *Alma Mater Opoliensis. Ludzie – fakty – wydarzenia: księga jubileuszowa w 50. rocznicę Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu i 10. rocznicę powstania Uniwersytetu Opolskiego*, Opole 2004.
- Nowicka D., Krystyna Wiejak, „Strony” 1996, nr 1, s. 78–79.
- Ogiolda K., Danuta Berlińska. Ona знаła i rozumiała mniejszość niemiecką i jej historię, <https://nto.pl/danuta-berlinska-ona-zнала-i-rozumiała-mniejszosc-niemiecka-i-jej-historie/ar/11547576> (dostęp: 25.09.2024).
- Ogiolda K., Kuzynka Ewa Demarczyk, <https://nto.pl/kuzynka-ewa-demarczyk/ar/4565607> (dostęp: 25.09.2024).
- Opolanie znani i nieznani, cz. 1: *Średniowiecze*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2006.
- Pałosz A., *Mała uliczka w Opolu (rzecz o Kazimierzu Malczewskim)*, Opole 1996.
- Personalia, „Przegląd Uniwersytecki” 2000, nr 1, s. 2.
- Piszczyk-Keiser H., Ruta Jadwiga Molin (1937–2005) – artystka, malarka, [w:] *Opolanie znani i nieznani. Czasy po II wojnie światowej*, cz. 2, red. M. Świder, Opole 2018, s. 141–150.
- Pobóg-Lenartowicz A., *Energiczne, władcze, pobożne. Książniczek i książnych opolskich portret (prawie) własny*, Opole 2016.
- Pobóg-Lenartowicz A., Izabela Jagiellonka-Zapolya (1519–1559) – mimowolna księżna opolska, [w:] *Opolanie znani i nieznani*, cz. 2: *Czasy nowożytne*, red. A. Maziarz, Opole 2010, s. 43–52.
- Prudzielnica A., *Studio baletowe Janiny Sosnowskiej*, [w:] *Pół wieku MDK-u*, [red. E. Marcinişzyn i in.], Opole 2004.
- Przebindowski J., *Piękne chwile. Wspomnienia o Marii Przebindowskiej*, Opole 2023.
- Pustulka S., *W szpitalu zamalowano dzieło Krystyny Wiejak, artystki pochowanej w opolskiej Alei Zasłużonych*, <https://opole.wyborcza.pl/opole/7,35086,30632126,szpital-zamalowal-dzielo-krystyny-wiejak-wybitnej-opolskiej.html#:~:text=Krystyna%20Wiejak%20jest%20jedn%C4%85%20z%20ikon%20opolskiego%20%C5%9Brodowiska%20artystycznego.%20C%C3%B3rka> (dostęp: 25.09.2024).
- Reisky M., *Lucyna Szafran-Szadkowska (1933–1994) – „opolanka z wyboru serca”, profesor archeologii oraz miłośniczka egzotycznych podróży*, [w:] *Opolanie znani i nieznani. Czasy po II wojnie światowej*, cz. 2, red. M. Świder, Opole 2018, s. 237–247.
- Rostropowicz J., *Elisabeth Grabowski: ciocia od górnośląskich bajek, „Zeszyty Eichendorffa” 2007, z. 18, s. 46–53.*
- Rostropowicz J., *Elisabeth Grabowski – pisarka i badaczka śląskiej kultury ludowej*, [w:] *Opolanie znani i nieznani*, cz. 4: *Okres międzywojenny*, red. A. Dawid, Opole 2016, s. 93–109.
- Sapia-Drewniak E., *Stefania Mazurek. Biografia pedagogiczna*, Opole 2011.
- Schuster S., *Hanna Jursch. Wissenschaft und Seelsorge als zwei Modi des Sehens, 500 Jahre Reformation: von Frauengestaltet frauen-und-reformation.de* (dostęp: 22.09.2024).

- Simonides D., *Wspomnienie o doktor Danucie Berlińskiej*, „*Studia Śląskie*” 2018, t. 83, s. 283–285.
- Słownik biograficzny nauczycieli województwa opolskiego*, cz. 1, red. J. Duda, A. Szelka, F. Dzionek, Opole 1995.
- Słownik biograficzny nauczycieli województwa opolskiego*, cz. 2, red. J. Duda, A. Szelka, F. Dzionek, Opole 1996.
- Słownik biograficzny nauczycieli województwa opolskiego*, cz. 3, red. J. Duda, A. Szelka, F. Dzionek, Opole 1997.
- Słownik biograficzny nauczycieli województwa opolskiego*, cz. 4, red. J. Duda, A. Szelka, F. Dzionek, Opole 1999.
- Słownik biograficzny nauczycieli województwa opolskiego*, cz. 5, red. J. Duda, A. Szelka, F. Dzionek, Opole 2000.
- Słownik biograficzny nauczycieli województwa opolskiego*, cz. 6, red. J. Duda, A. Szelka, F. Dzionek, Opole 2002.
- Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska*, t. 1: *Biograficzny (A–Z)*, red. nauk. A. Puzio, Katowice 1993.
- Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska*, t. 2: *Biograficzny (A–Z)*, red. nauk. A. Puzio, Katowice 1995.
- Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska opracowanie zbiorowe*, t. 4: *Biograficzny (A–Z)*, oprac. zbiorowe, red. J.M. Dyrda, Katowice 2000.
- Sołdra-Gwiżdż T., *Dr hab. Maria Śmiełowska, prof. UO (1943–2013)*, „*Indeks. Pismo Uniwersytetu Opolskiego*” 2013, nr 3/4, s. 94.
- Sołdra-Gwiżdż T., *Nasza Danka. Danuta Berlińska*, „*Studia Śląskie*” 2018, t. 83, s. 19–24.
- Sowińska J., *Starczewska-Wojnar A., Wybieram Polskę. Materiały edukacyjne wydane z okazji 100-lecia Związku Polaków w Niemczech*, Opole 2022.
- Starczewska-Wojnar A., *Janina Sosnowska (1920–2015) – choreograf, wychowawczyni i nauczycielka tańca klasycznego*, [w:] *Opolanie znani i nieznani. Czasy po II wojnie światowej*, cz. 2, red. M. Świder, Opole 2018, s. 225–236.
- Sto lat Polskiego Związku Pływackiego. Bilans długiego basenu (1922–2022)*, oprac. A.W. Parczewski, J. Waśko, Warszawa 2022.
- Szli do ludzi z książką: sylwetki bibliotekarzy Opola*, red. H. Gąszczyńska, Opole 1987.
- Śląski słownik biograficzny*, t. 2, red. J. Kantyka, W. Zieliński, Katowice 1979.
- Śląski słownik biograficzny*, t. 3, red. J. Kantyka, W. Zieliński, Katowice 1981.
- Śląskie kobiety – polskie twierdze* [oprac. J. Banik, współpr. M. Neuman, C. Sobierajski], Rybnik 2018.
- Tobie Polsko. Szkice biograficzne działaczy ruchu niepodległościowego na Górnym Śląsku*, red. W. Lesiuk, W. Zieliński, Opole–Katowice 1981.
- Trzcielińska-Polus A., *Danuta Berlińska (1952–2016) – socjolożka, badaczka mniejszości niemieckiej, ceniona wykładowczyni, społeczniczka*, [w:] *Opolanie znani i nieznani. Czasy po II wojnie światowej*, cz. 2, red. M. Świder, Opole 2018, s. 31–44.

Trzcielińska-Polus A., *Maria Kokot (1913–2018) – działaczka katolicka*, [w:] *Opolanie znani i nieznani. Czasy po II wojnie światowej*, cz. 2, red. M. Świder, Opole 2018, s. 107–116.

Trzecie Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej-Curie w Opolu w latach 1945–1996. *Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 50-lecia szkoły i III Zjazdu Absolwentów*, red. I. Koszyk, Opole 1996.

Waluś M., 60 lat WBP w Opolu. Sylwetki dyrektorów, „Bibliotekarz Opolski” 2001, nr 2/3, s. 7–8.

Wspomnienia opolan, red. W. Kornatowski, K. Malczewski, Warszawa 1960.

Wspomnienia Opolan, [t.] 2, red. A. Glińska, K. Malczewski, A. Pałasz, Warszawa 1965.

Wyczółkowska I., To już dwa lata od śmierci Ani (wspomnienie o Annie Beskiej), „Strony” 2010, nr 1, s. 224–226.

Zajączkowska U., *Helena Lehr – wielka nieobecna. W setną rocznicę Związku Polaków w Niemczech*, „Indeks. Pismo Uniwersytetu Opolskiego” 2022, nr 5/6, s. 54–55.

Zanim nastała Polska...: *praca społeczna kobiet w okresie powstań i plebiscytu na Górnym Śląsku: wybór relacji*, oprac. J. Lusek, Bytom 2019.

Zawisza A., *Studenci Polacy na Uniwersytecie Wrocławskim w latach 1918–1939*, Wrocław 1972.

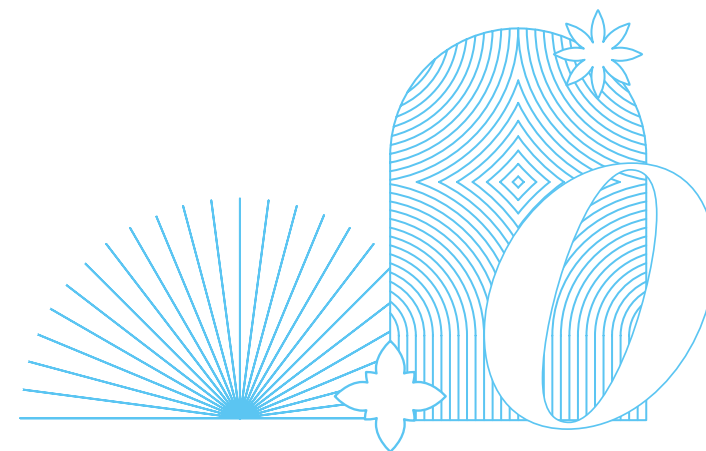
Zielińska T., *Kiedyś znani*, Opole 2022.

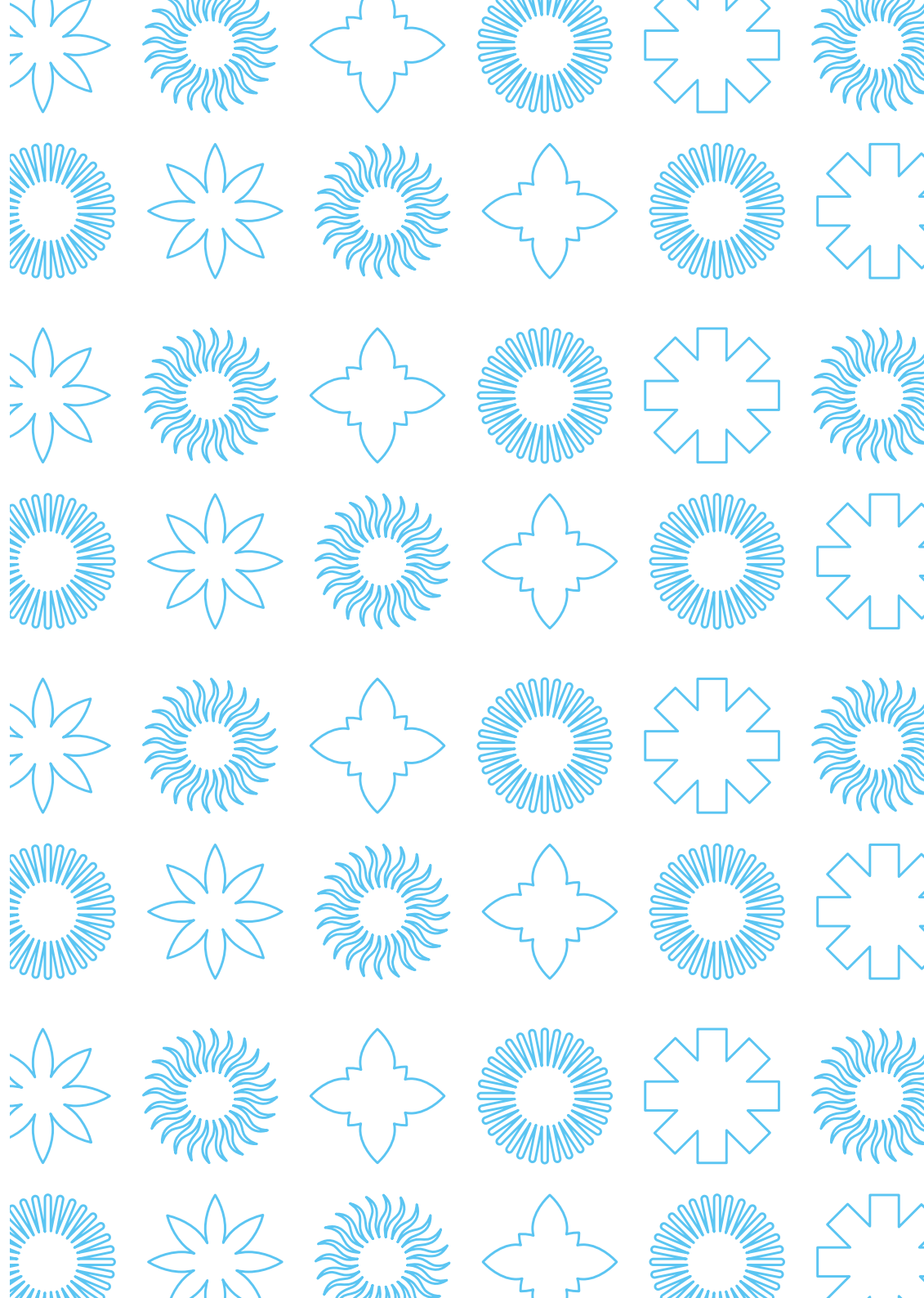
Zielińska T., *Sławni zapomniani*, Opole 2019.

Wystawy

Banik J., *Niezwykłe kobiety Śląska Opolskiego* (wystawa), Opole 2018.

Blach-Margos M., Sowińska J., Starczewska-Wojnar A., *Nieugięte w marzeniach o polskim Śląsku* (wystawa), Opole 2023.

Przekazany do recenzji tom *Leksykonu opolank* [...] to słownik o charakterze pionierskim i w tym leży wartość poznawcza i promocyjna treści w nim zawartych. Lektura *Leksykonu* zaprasza w podróż w przestrzeń historyczną Opola, napełnioną urodzonymi tu czy mieszkającymi tutaj kobietami o znaczeniu politycznym, wybitnymi organizatorkami szeroko pojętego życia kulturalno-społecznego, albo aktywistkami wyróżniającymi się spośród ogółu swoją pracowitością, sumiennością, talentem, wytrwałością w dążeniu do celu i pomysłowością. Z założenia tego wynikał drugi atut niniejszego zbioru, jakim jest zderzenie ze sobą ambitnych i gorliwych w swych działaniach opolank o różnym statusie społecznym, o niejednakowych zasługach i rozmaitych profesjach, poczynając od zamierzchłych księżnych i księżniczek, ofiarnych zakonnic, patriotek pracujących wokół zachowania dziedzictwa własnej kultury, decydujących o przetrwaniu polskości na tym terenie, aż po współczesne nauczycielki, bibliotekarki, sportsmenki, aktywistki polityczne, lekarki, artystki (poetki, malarki, muzyczki, aktorki) oraz uczone. Jako trzecie uzasadnienie wysokiej oceny tego projektu wypada wypunktować wieloetniczny jego zakres. Autorki tą decyzją poświadczają, że uwolnione od ksenofobicznego dziedzictwa ciążącego nad pogranicznym regionem dążyły do odtworzenia niezakłamanej tożsamości miasta.

Z recenzji prof. dr hab. Krystyny Kossakowskiej-Jarosz

Przedłożona do recenzji publikacja ma, w myśl koncepcji redaktorek, ukazywać postacie kobiet związanych z Opolem i dla tego miasta istotnych. Zamyśl stworzenia takiego kompendium uznają za zasadny i interesujący. Temat zaangażowania kobiet i ich dowartościowania jest stale obecny w dyskursie społecznym, co jest symptomatyczne zważywszy, że od uzyskania przez panie równych praw minęło już ponad sto lat. Bardzo bym chciała, aby eksponowanie kobiet w osobnych publikacjach, a także troska o ich upamiętnienie nie były konieczne, by po prostu o to dbano.

Z recenzji dr hab. prof. UO Adrianę Dawid

ISBN 978-83-945926-7-7